

T. C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

EKONOMİNİN DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ
ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-KATAR İLİŞKİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

ESEN ŞAHİN

İSTANBUL, 2019

**T. C.
BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KÜRESEL SİYASET VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI**

**EKONOMİNİN DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE-KATAR İLİŞKİLERİ**

ESEN ŞAHİN

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Merve ÖZDEMİRKIRAN EMBEL

İSTANBUL, 2019

T.C.

BAHÇEŞEHİR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

Tezin Adı: Ekonomik Dış Pazarlara Etkisi Gözetilerek

de Türkiye - Katar İlişkileri

Öğrencinin Adı Soyadı: Eren Sohalı

Tez Savunma Tarihi: 27.05.2019

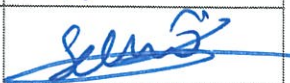
Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğu Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından onaylanmıştır.

Doç. Dr. Burak KÜNTAY
Enstitü Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans tezi olarak gerekli şartları yerine getirmiş olduğunu onaylarım.

Program Koordinatörü

Bu Tez tarafımızca okunmuş, nitelik ve içerik açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak yeterli görülmüş ve kabul edilmiştir.

	Ünvan/Ad	İmza
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi İsmail ERENKIRAN-ERGİTEL	
Üye	Doç. Dr. Esra Albayrakçı	
Üye	Doç. Dr. Selcan Öner	

ÖZET

EKONOMİNİN DIŞ POLİTİKAYA ETKİSİ ÇERÇEVESİNDE TÜRKİYE-KATAR İLİŞKİLERİ

Esen Şahin

Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Merve Özdemirkıran Embel

Mayıs 2019, 121 sayfa

Bu çalışmanın amacı, 2002 yılından bu yana, Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetleri döneminde izlenen dış politika stratejilerinin, Körfez ülkelerinden Katar'la olan ekonomik, askeri ve diplomatik ilişkilere yansımaları ve bu ilişkilerin Türkiye'nin ekonomisine olan etkisini incelemektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Uluslararası Ekonomi Politik ana teorik çerçevesi dahilinde devletlerin ekonomik güçlerini kullanarak, dış yardımlar veya yatırımlarla, başka devletlerin dış politikalarında ve karar alma süreçlerinde, karşılıklı bağımlılık yaratarak onların kararlarını istedikleri yönde nasıl değiştirdikleri ele alınmaktadır. Bir başka deyişle, dış politikada ekonominin nasıl araçsallaştırıldığı ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, dünyanın en büyük üçüncü doğal gaz üreticisi olan Katar'ın, enerji üretiminden sağladığı ekonomik gücü, güvenlik kaygılarını azaltmak ve ülkesinin bütünlüğünü korumak için, dış politikasında aktif olarak geliştirdiği yumuşak güç argümanları detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Dördüncü bölümde ise, AK Parti hükümetlerinin izlediği Orta Doğu'ya yönelik dış politika stratejileri dikkate alınarak, Türkiye ve Katar arasındaki ilişkilerin ekonomik, askeri ve diplomatik açıdan Türk Dış Politikası'na etkisi üç örnek olay üzerinden incelenmektedir.

Sonuç olarak, Katar'ın ekonomik gücünün ve yumuşak güç uygulamalarının Türkiye ve Katar arasındaki ilişkilere yansımaları, ilişkilerin gelişme kaydettiği 2002 yılından itibaren ekonominin dış politikaya etkileri çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Ekonomi Politik, Katar, Türkiye, Türk Dış Politikası, Dış politikada ekonomik araçlar, Yumuşak Güç.

ABSTRACT

THE İMPACT OF ECONOMIC İNSTRUMENTS ON FOREIGN RELATIÖNS: AN ANALYSİS ON TURKEY-QATAR RELATIÖNS

Esen Şahin

Thesis Supervisor: Asst. Prof. Dr. Merve Özdemirkıran Embel

May 2019, 121 pages

The aim of this research is to analyze the reflections of Justice and Development Party's (JDP) foreign policy strategies on economic, military and diplomatic relations with the Gulf country of Qatar as well as the impact of these relations on Turkey's economy since 2002.

The second chapter uses International Political Economy as main theoretical framework to demonstrate how states direct other states' foreign policies and decision-making processes in line with their own interests by creating interdependencies using their economic power like foreign aid or investment. In other words, it illustrates how economy is instrumentalized in foreign policy.

The third chapter covers how Qatar, as the third major natural gas producer in the world, uses its economic power derived from energy, together with the soft power arguments it developed to minimize its security concerns and maintain the integrity of the state.

The fourth chapter discusses the foreign policy strategies of the JDP governments with respect to the Middle East, to elaborate on the economic, military and diplomatic relations between Turkey and Qatar in the context of three case studies.

Lastly, the research evaluates the reflections of Qatar's economic power and soft power practices on Turkish-Qatari relations as of 2002, to offer an example of how economy helps shape foreign policy.

Key Words: Uluslararası Ekonomi Politik, Katar, Türkiye, Türk Dış Politikası, Dış politikada ekonomik araçlar, Yumuşak Güç.

İÇİNDEKİLER

TABLolar.....	vii
KISALTMALAR.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
2. TEORİK ÇERÇEVE: DIŞ POLİTİKADA EKONOMİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI	7
2.1 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİK NEDİR VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	7
2.2 ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLERİN DIŞ POLİTİKADAKİ YERİ.....	13
2.3 DIŞ POLİTİKADA EKONOMİNİN BİR ARAÇ OLARAK KULLANILMASI.....	18
2.4 DIŞ POLİTİKADA DIŞ YARDIMLARIN KULLANILMASI.....	24
2.5 EKONOMİK YAPTIRIM GÜCÜ OLAN ARAÇLAR.....	27
2.6 SİYASAL YAPTIRIM GÜCÜ OLAN ARAÇLAR.....	29
3. KATAR'IN ORTA DOĞUDAKİ YERİ VE EKONOMİK YATIRIMLARI...34	
3.1 KATAR'IN TARİHİ VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ.....	34
3.2 KATAR'IN SİYASİ ÖZELLİKLERİ.....	39
3.3 KATAR'IN DIŞ POLİTİKA EĞİLİMLERİ: YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI.....	44

3.3.1 Katar'ın Uluslararası Medya Kuruluşu: El Cezire.....	46
3.3.2 Katar'ın Arabuluculuk Faaliyetleri.....	48
3.3.3 Arap Baharı Sürecinde Katar'ın Yaklaşımı.....	51
3.3.4 Katar'ın Ekonomik Yatırımları.....	54
4. KATAR'IN TÜRKİYE'DE YAPTIĞI YATIRIMLAR VE TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ.....	65
4.1 TÜRKİYE'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI.....	65
4.2 KATAR'IN TÜRKİYE'YE YAPTIĞI YATIRIMLAR TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINDA KATAR'IN KONUMUNU NASIL ETKİLİYOR?.....	72
4.2.1 2017 Katar Körfez Krizi Karşısında Türkiye'nin Tutumu.....	73
4.2.2 Katar'ın Türkiye'ye 15 Milyar Dolar Mevduat ve Proje Yatırımı Açıklaması.....	87
4.2.3 Kocaeli Tank-Palet Fabrikası'nın Katar Ortaklı BMC Şirketi'ne 25 Yıllığına Devredilmesi.....	93
5. SONUÇ.....	100
KAYNAKÇA.....	106

TABLULAR

Tablo 3.1: Dünyada doğal gaz rezervi olan ülkeler.....	37
Tablo 3.2: Ülkelere göre petrol rezervi.....	38
Tablo 3.3: Katar'ın dünya ülkelerindeki yatırımları.....	59
Tablo 3.4: Katar'ın dünyadaki gayrimenkul yatırımları.....	60
Tablo 3.5: 2017 İlk çeyreğinde UDY girişlerinin ülke ve bölgelere göre dağılımı.....	61
Tablo 3.6: Katar'ın Türkiye'deki yatırımları.....	62
Tablo 3.7: Türkiye'de kurulan Katar sermayeli şirketler.....	63
Tablo 3.8: Türkiye'nin Katar ile ticareti.....	63
Tablo 3.9: Katar vatandaşlarının Türkiye'deki gayrimenkul alımı.....	64

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AMF	: Arap Para Fonu
BM	: Birleşmiş Milletler
BAE	: Birleşik Arap Emirlikleri
BP	: British Petroleum
BMC	: BMC Sanayi ve Ticaret A.Ş.
BOP	: Büyük Orta Doğu Projesi
BBC	: Britanya Yayın Kuruluşu
CENTCOM	: ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı
CNN	: Cable News Network
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
CICA	: Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı
DAC	: Kalkınma Yardım Komitesi
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DEİK	: Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DSP	: Demokratik Sol Parti
FIFA	: Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hasılası
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IEA	: Uluslararası Enerji Ajansı
IAEA	: Uluslararası Atom Enerji Kurumu
İİT	: İslam İşbirliği Teşkilatı
İKB	: İslam Kalkınma Bankası

İKÖ	: İslam Konferansı Örgütü
KİS	: Kitle İmha Silahları
KİK	: Körfez İşbirliği Konseyi
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğal gaz
MSB	: Milli Savunma Bakanlığı
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OAPEC	: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri
OPCW	: Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PR	: Halkla İlişkiler - Public Relations
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMB	: Türkiye Müteahhitler Birliği
TOBB	: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
UEP	: Uluslararası Ekonomi Politik
UDY	: Uluslararası Doğrudan Yatırım
YASED	: Uluslararası Yatırımcılar Derneği

1. GİRİŞ

Katar, 45 yıl Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında kaldıktan sonra 1916 yılında İngiltere sömürgesi olmuştur. 3 Eylül 1971 yılında bağımsızlığını ilan eden Katar, ilk petrol ihracatını 1949 yılında yapmıştır. Geçmişte balıkçılık ve inci ticaretinden gelir sağlayan Katar, petrol ve doğal gaz kaynaklarını keşfetmesiyle gelirinde büyük bir artış yaşanmış ve modern dünyaya adım atmıştır. Coğrafi konumu nedeniyle üç tarafı sularla kaplı olan 11 bin 571 kilometrekare yüzölçümüne sahip, küçük bir yarımada devleti olan Katar Emirliği'nin tek kara komşusu Suudi Arabistan'dır. 2 milyon 639 bin olan nüfusunun, yüzde 15'i yerel, yüzde 85'i göçmen nüfus olmak üzere küçük bir ülke olan Katar, Gayri Safi Yurt İçi Hasıla'sı (GSYİH) 2017 Dünya Bankası (DB) verilerine göre 167,6 milyar dolar ve kişi başına düşen milli geliri 128,060 dolar ile dünyanın milli geliri en yüksek ülkesi olmuştur. Bu veriler, Katar'ı merak konusu olarak ön plana çıkarmaktadır.

Literatürde "küçük ama etkin devlet" olarak tabir edilen Katar, bölgesindeki komşu ülkelerden bağımsız bir dış politika izlemesi, onlarla rekabet etmesi ve bölgede yaşanan Arap Baharı sürecinde aktif dış politika uygulaması, ittifak geliştirmek için yaptığı yatırımlar ile diğerlerinden ayrılmış ve bölge ülkelerinden daha fazla öne çıkmıştır. Bölgesinde bu sebeplerden ötürü bir çok dış tehditle karşılaşabilecek olan Katar, ulusal bütünlüğünü korumak adına ve güvenlik sorunlarını en aza indirmek için öncelikle, doğal kaynaklarını önemseyen Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) etkisi altına girmiş ve diğer taraftan, finansal olarak güçlü enstrümanlarını dış politikasında kullanarak kendisine başka müttefikler oluşturma konusunda adımlar atmıştır. Ekonomisinde bir başka önlem daha aldığı görülmektedir. Enerji ihracatından elde ettiği geliri ekonomisini çeşitlendirmek için kullanan Katar, bu ekonomik kapasiteyi dünya ülkelerinde farklı sektörlerde yatırımlara dönüştürerek, yeni ittifaklar edinme, ülkenin zengin yatırımcı imajını dünya gözünde güçlendirme ve kendi ülkesinde geliştirme

fırsatı olmayan sektörlere yatırım yaparak ülkesi için yeni gelir kalemleri oluşturmaktadır.

Dünya petrol rezervlerinin yüzde 65'ine ve dünya doğal gaz rezervlerinin yüzde 45'ine sahip olan Basra Körfezi'ne kıyısı olan Katar, çok değerli coğrafi konuma sahiptir. Katar, Rusya ve İran'dan sonra dünyanın en büyük doğal gaz rezervine sahip üçüncü ülkesidir. Petrol rezervleri konusunda dünyada ondördüncü sırada yer alırken, son dönemlerde sıvılaştırılmış gaz (LNG) üretiminde ise, Katar dünya lideri konumundadır. Dünyada önemi her geçen gün artan doğal gaz kaynaklarına sahip olan Katar, uluslararası arenada dikkat çeken bir ülke haline gelmiştir. Katar, sahip olduğu doğal gaz kaynaklarından elde ettiği ekonomik gücünü dış politikasında araçsallaştırması ve yumuşak güç uygulamaları ile kısa sürede bölgesinde ve dünyada önemli hale gelmiştir.

Katar'ın dünya ülkelerinde modadan gayrimenkule, finanstan sanayiye, turizmden perakendeye kadar 335 milyar doları bulan yatırımları bulunmaktadır. Türkiye'de ise, 18 milyar dolar yatırım hacmiyle Türkiye'ye en çok yatırım yapan yedinci ülke olmuş ve basında bu yönüyle sıkça yer almıştır. Katar yaptığı büyük hacimli yatırımlarla zengin ülke imajını oluşturmuş ve dünya gündeminde bu yanılla popüler olmayı başarmıştır. 2015 yılı itibarıyla şirket yatırımlarına hız veren Katar, Türkiye'de yaklaşık 7 milyar dolarlık şirket alımı yapmıştır. Bu yatırımlarla birlikte, iki ülke arasında ekonomik ve ticari ilişkiler gelişmeye başlamıştır. Körfez Krizi ile birlikte, askeri ve diplomatik ilişkilerin de gelişmesi Katar'ı Türkiye için de önemli bir aktör haline getirmektedir. Buradan yola çıkarak, Katar'ın Türkiye'ye yapmış olduğu yatırımların Türk Dış Politikası'nda nasıl bir etki yarattığı son dönemlerde yaşanan üç örnek olay üzerinden anlatılma çabası bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Bu çalışmanın ana sorusu olan, Katar yatırımlarının Türk Dış Politikası'ndaki etkilerinin uluslararası ilişkiler teorileri kapsamında değerlendirilebilmesi için, Uluslararası Ekonomi Politik (UEP) ana teorik çerçeve ikinci bölümde anlatılmaktadır. Bu teorik çerçevede, ekonomik araçların dış politikada nasıl araçsallaştırıldığı,

devletlerin ekonomiyi kullanarak yumuşak güç argümanlarını nasıl geliştirdikleri, bu yöntemlerle başka devletlerin dış politikalarını kendi istedikleri yönde nasıl değiştirebildikleri ortaya konulmaktadır. Bu kapsamda, dış politikada ekonominin araçsallaştırılması, ekonomik ve ticari ilişkilerin dış politika aracı olarak kullanılmasının yöntemleri, dış politikada dış yardımların kullanılması, ekonomik ve siyasal yaptırım gücü olan araçlar gibi konular ele alınmıştır.

UEP, 1970'lerde ortaya çıkan, devlet ve piyasa güçlerinin birbirlerini nasıl etkileyerek değiştirdiklerini araştıran Uluslararası İlişkiler'in bir alt disiplini. Robert Gilpin'in de ifade ettiği gibi, UEP, uluslararası ilişkilerde gücün ve zenginliğin ele geçirilme çabasının karşılıklı ve dinamik etkileşimidir. Gilpin'in ifade ettiği üzere, ekonomik değişimin piyasa formu, yayılmış ve gitgide daha çok toplumu ele geçirerek onları ekonomik bağımlılığa sürüklemiştir. Robert Keohane ve Joseph Nye ise, ulus ötesi ilişkilerin oluşturulabilmesi için "karmaşık karşılıklı bağımlılık" kavramını öne sürmüşlerdir. Bu çalışmada Bağımlılık Teorisi'nin ülke ekonomilerinde nasıl bir araç olarak kullanıldığı gösterilmeye çalışılmaktadır. Tezin üçüncü bölümünde, ana aktörlerden Katar'ın başka ülkelerde yatırım yaparak o ülkeyle arasında bir bağımlılık oluşturduğu ve karşı ülkenin dış politikasında etkili olmayı hedeflediği gösterilmektedir. Katar'ın, dış yardım yaptığı ülkelerde nüfuz elde etmeye ve bölge halkının sempatisini kazanmaya çalıştığı ve başarılı olduğu görülmektedir.

Richard Rosecrance'ın "Ticaret Devleti" modeli, devletlerin askeri güç kullanarak toprak bütünlüklerini genişletmek yerine yabancı pazarlara erişmenin yollarını arayarak bu konuda başarı sağlamalarıyla mümkün olmaktadır. Rosecrance'nin Ticaret Devleti'nde olduğu gibi, Katar da enerji ihracatından elde ettiği büyük ekonomik gücü, dış politikasında bir araç olarak kullanıp, dünya ülkelerinde yaptığı yatırımlarla bugün adından "küçük ama etkin devlet" olarak söz ettirmeyi başarmıştır. Bu şekilde ekonomisini çeşitlendirmiş olan Katar, enerji konusunda bölgesel bir sıkıntı yaşasa bile şu anda dünya üzerindeki 335 milyar dolarlık yatırımdan elde edeceği önemli bir gelir kalemi, Katar ekonomisine girmektedir. Dünya ülkelerinde ve Türkiye'de finanstan

gayrimenkule, sanayi, turizm, moda ve perakende sektörlerinde önemli yatırımları bulunan Katar, dünya yatırımcı sıralamasında ondördüncü sırada yer almaktadır.

Katar'ın Türkiye'ye yaptığı yatırımları ekonomi politik açıdan ele alan yabancı kaynaklara dil sınırlılığı nedeniyle yer verilememiştir. Türkçe literatür taranmış, kitaplar, bilimsel makaleler ve akademik dergilerden yararlanılmıştır. Tezin dördüncü bölümünde yer alan, 2017 Körfez Krizi olayında bilimsel makale, akademik yayın ve gazete haberlerinden faydalanılmıştır. Yine dördüncü bölümde yer alan son iki örnek olayın yakın zamanda gerçekleşmesi sebebiyle metodolojimiz gazete haberleri olmuştur.

Üçüncü bölümde Katar'ın tarihi, ekonomik geçmişi, demografik özellikleri, kültürel özellikleri ve siyasal yapısı ele alınmaktadır. Bu bölümde ayrıca, Katar'ın yatırım hacmini ve dış politika stratejilerini anlayabilmek için, Katar'ın dış politikasında yumuşak güç argümanlarını nasıl verimli kullandığı aktarılmaya çalışılmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu çalışma üçüncü bölümde, Katar'ın doğal gaz ihracatından gelen geliri kullanarak ekonomisini nasıl araçsallaştırdığını ve dış politikasını nasıl yönlendirdiğini ele almaktadır. Katar'ın aktif dış politika eğilimleri doğrultusunda yumuşak güç kullanımı dikkat çekmektedir. Yumuşak güç kapsamında, uluslararası medya kanalı El-Cezire'yi kurması, Arap Baharı sürecinde Orta Doğu devletlerine yönelik uygulamaları ve taraflı bir dış politika izlemeye başlaması, arabuluculuk faaliyetleri ve dünya ülkelerine yapmış olduğu yatırımlarla dünyada adından bahsettiren ülke olmayı başarmıştır. Bu gelişmelerin ışığında, yumuşak gücün getirdiği yatırımlar dahilinde Türkiye'ye yapılan yatırımlar, oluşturulan karşılıklı bağımlılık ve geliştirilen ekonomik ve ticari ilişkiler ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde, Türkiye'nin Orta Doğu Politikası, gelişme gösterdiği 2002 yılı itibariyle ele alınmıştır. Türkiye'nin Orta Doğu Politikası'nın en önemli unsuru bölgede barışın ve istikrarın sağlanmasıdır. Türkiye bunu sağlamak için "komşularla sıfır sorun" adı altında komşularıyla sorunlarını gidererek, iyi ilişkiler geliştirmeye ve "arabuluculuk" faaliyetleriyle bu ülkeler arasındaki sorunları çözmeye çalışmıştır.

Türkiye bu dış politika stratejisiyle, komşularında huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı vererek, hem kendi sınırlarını güvenli hale getirmek, hem de bu ülkelerle sağlıklı şartlarda ekonomik ve ticari ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemektedir. Türkiye bu olumlu açılıma Körfez ülkelerini de dahil etmiş, diplomatik ve ekonomik ilişkiler geliştirme yoluna gitmiştir. Türkiye Orta Doğu politikası kapsamında, bölgede barışın sağlanabilmesi için arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık misyonuna askeri desteği de eklemiştir (Sinkaya 2011, ss. 93-94).

Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle barış ve istikrarı sağlamanın yolu, bu ülkelerle geliştirilecek olan ticari ilişki ve ekonomik göstergelerin zamanla yerini karşılıklı bağımlılığa bırakmasından geçmektedir. Bu politika bölge ülkeleriyle barış ve huzuru sağlayabileceği gibi, Türkiye için de ihracatın ve ekonomik kalkınma sağlamanın önündeki engelleri kaldıracaktır (Kutlay 2011, ss. 67-85). Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) hükümetleri döneminde Orta Doğu'ya yönelik dış politika açılımında vurgulanan ana tema "kriz durumunda diyalog kurulması" olmuştur. Orta Doğu'nun kendi krizlerini çözebilecek aşamaya gelebilmesi için, Türk dış politikası açısından bölge ülkeleriyle ekonomik karşılıklı bağımlılık oluşturmak ve kültürel mirastan gelen bağları geliştirmek etkili olabilecek adımlardır. Bunun yanı sıra Orta Doğu, Türkiye'nin yumuşak gücünün en etkili olduğu bölgelerden biridir. Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik müzakere sürecinde bulunması Orta Doğu açısından Türkiye'nin önemini artıran bir gelişmedir (Duran 2008, ss. 394-395).

Ekonomi'nin Dış Politika'ya Etkisi Çerçevesinde Türkiye-Katar İlişkilerinin konu alındığı bu çalışmada, özellikle 2002 sonrasında, AK Parti hükümetlerinin Orta Doğu politikasında yapmış olduğu açılımla birlikte derinleşen ekonomik ve ticari ilişkilerin beraberinde getirdiği askeri ve diplomatik ilişkiler dördüncü bölümde anlatılmaktadır. Türkiye'nin 2002 sonrasında dış politikasında Orta Doğu ülkelerine yönelmesiyle birlikte Körfez ülkesi Katar ile geliştirilen stratejik dış politika uygulamaları Uluslararası Ekonomi Politik ana teorik açıdan da değerlendirilmektedir. Bu kapsamda, tezin ana sorusunu oluşturan Katar'ın yapmış olduğu yatırımların Türk Dış

Politikası'ndaki etkisi dördüncü bölümde yer alan örnek olay incelemeleriyle ele alınmaktadır. Bu bölümde, olay incelemesi yapılacak olan başlıklar, "2017 Körfez Krizi ve Türkiye'nin bu diplomatik kriz karşısındaki tutumu", "Katar'ın Türkiye'ye 15 milyar dolar yatırım açıklaması" ve "Kocaeli Tank-Palet Fabrikası'nın 25 yılına Katar ortaklı BMC şirketine devredilmesi" şeklinde olacaktır.

Bu çalışmanın metodolojisi ikincil kaynaklara dayanmaktadır. Çalışmanın ana metodolojisini ulusal ve uluslararası medya organlarından taranan gazete haberleri oluşturmaktadır. Arapça dil sınırlılığı olması nedeniyle El-Cezire ve Katar medyası haberleri daha çok çeviri internet sitelerinden faydalanılarak çalışmada yer almıştır. Elinizdeki bu çalışmada, gazete haberleri dışında, kitaplar, bilimsel makaleler, akademik dergiler, devlet kurumlarının ve özel kurumların hazırlamış olduğu raporlar, açıklamalar ve istatistiki veriler taranmış ve konuyla bağlantılı olanlar kullanılmıştır. Dördüncü bölümde sıkça kullanılan gazete haberleri taramasında, gazete seçimleri ulusal ve uluslararası yayın yapan medya organları olmak üzere belirlenmiştir. Ulusal yayın organlarında; *Akşam Gazetesi*, *Bloomberg HT*, *Cumhuriyet Gazetesi*, *Dünya Gazetesi*, *Gerçek Gündem*, *Hürriyet Gazetesi*, *NTV*, *İnternet Haber*, *Sözcü Gazetesi*, *T24 Bağımsız İnternet Gazetesi* ve *Yeni Akit Gazetesi* haberleri başta olmak üzere kullanılmıştır. Uluslararası yayın organı olarak; *BBC*, *CNN*, *Deutsche Welle*, *Euronews*, ve *Sputniknews* haberlerinden faydalanılmıştır.

2. TEORİK ÇERÇEVE: DIŞ POLİTİKADA EKONOMİNİN ARAÇSALLAŞTIRILMASI

2.1 ULUSLARARASI EKONOMİ POLİTİK NEDİR VE TARİHSEL GELİŞİMİ

1970'lerde ortaya çıkmış olan Uluslararası Ekonomi Politik (UEP), devletler ile piyasaların birbirlerini nasıl etkilediklerini ve nasıl değiştirdiklerini araştıran Uluslararası İlişkiler'in bir alt disiplindir. Robert Gilpin UEP'i "uluslararası ilişkilerde gücün ve zenginliğin ele geçirilme çabasının karşılıklı ve dinamik etkileşimi" şeklinde tanımlamaktadır (Gilpin 2017, s. 24). Gilpin'e göre, "Devlet ve piyasa olmaksızın ekonomi politiğin varlığı söz konusu olamaz" (Gilpin 2017, s. 21). Susan Strange, *Devletler ve Piyasalar* isimli kitabında UEP'e değinir. Strange'e göre, "UEP, üretim, değişim ve bölüşümün global sistemlerini etkileyen sosyal, politik ve ekonomik düzenlemelerle, bunların içine yansımış değerler karışımı ile ilgilidir" (Strange 1970). Strange'in burada değerler karışımından kast ettiği şey, güvenlik, ekonomi ve adalettir. Bu değerler UEP'in özünü oluşturmaktadır (Şen 1998, s. 394). UEP disiplininin oluşum ve gelişiminde Gilpin, Keohane ve Nye Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD), nasıl bir etki yarattıysa, aynı etki İngiltere'de Susan Strange'e aittir (Ateş ve Gökmen 2013, s. 55). Diğer taraftan UEP, metodu, fiziki ve entellektüel sınırları bulunan karmaşık dünya sorunlarının açıklanabilmesi için farklı akademik disiplinlerden beslenerek ortaya çıkmaktadır (Balaam & Dillman 2018, s.30).

UEP, ulusal ve uluslararası arenada ekonomi ve politika alanlarının birbiriyle etkileşimiyle oluşan bir sahadır. Susan Strange'e göre UEP'in temelleri olarak incelenen başlıca yapılar, üretim ve ticaret, para ve finans, bilgi ve teknoloji ve güvenlidir. Her biri ticaret, finans, bilgi ve güvenliğe ulaşılmasıyla kural ve süreçlerin belirlendiği belli sayıda devleti, devlet dışı kurumları, örgütleri ve diğer aktörleri içerir (Balaam & Dillman 2018, s. 42).

Devletin piyasa güçlerini etkilemesi ve piyasanın kaderini belirleyen etkin bir güç olması ekonomi politiğin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Piyasanın kendisi, siyasal sonuçları etkileyen önemli bir güç kaynağıdır. Ekonomik bağımlılık, modern dünya siyasetinin temelini oluşturan önemli bir güç unsuru olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet ve piyasa yarattığı refah ve üretimle birlikte dünyada siyasi ve ekonomik yapının yerine geçmek istemektedir. Ekonomik değişimin piyasa formu, yayılmış ve gitgide daha çok toplumu ele geçirerek onları ekonomik bağımlılığa sürüklemiştir. Devlet, egemenlik, bağımlılık ve toprak bütünlüğüne bağlı siyasal örgütlü ve bu alanda gücün meşru kullanımında tekele sahiptir. Hiçbir devlet, toplum içerisindeki güçlü grupların çıkarlarını ve onların desteğini almadan hayatta kalamaz. Diğer yandan piyasa alıcılar ile satıcıların birbirlerine artan bağımlılığına dayanmaktadır. Piyasanın işlemesi için önündeki tüm engellerin devlet tarafından ortadan kaldırılması zorunludur. Devlet ve piyasa kavramları geçmişten günümüze insan ilişkilerini ve devletlerin ilişkilerini temelde şekillendirmiş ve ekonomi politik çalışmaların ana kaynağı haline gelmiştir (Gilpin 2017, ss. 23-24).

Diğer taraftan, çok uluslu devlet dışı aktörler, küresel bazda yaşanan ekonomik krizler ve hegemonya UEP'in araştırma alanına girmektedir. UEP, uluslararası ilişkilerin savaş ve güvenlikle ilgili konuları dışında, ekonomik konuları da içine alarak geniş bir inceleme yapan ve bu incelemeyi yaparken bu ilişkilerin devletin iç politikasına olan etkisini de araştıran bir yaklaşımdır (Al 2015, s. 154). Bu yönüyle UEP, politika ile ekonomi arasındaki etkileşimi anlatan Uluslararası İlişkiler'in bir alt disiplini.

Soğuk Savaş yıllarında ülkelerin güvenlik kaygısıyla dış politikalarına hakim olan ve temelinde güç ve güvenlik olguları yatan realizm, ortaya çıkan yeni ihtiyaçlara cevap verememiştir. Bu noktada UEP, devletlerin siyasal çabalarının önemli ekonomik gerekçeleri ve beklentileri beraberinde getirdiğini göstermiştir. Aynı şekilde devletlerle girilen ekonomik ilişkilerin de siyasal sonuçları olabilecektir.

Devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları ekonomik temelli çatışmaları ortadan kaldırmak, güvenliklerini en üst düzeyde tutabilmek, bireyin, toplumun ve ülkelerin refahını arttırmak için devletler arasında ticaretin serbestleştirilmesi için birçok anlaşma yapılmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemde yaşanan krizler ve yenilikler bu değişimi zorunlu kılmıştır. 1970'ler sonrasında Doğu ve Batı Blokları arasında güvenlik konularında anlaşma eğilimlerinin ortaya çıkması askeri sorunları azaltmış olup, iktisadi kurallar üzerindeki önceden sağlanmış olan konsensüs çökmüştür. Buna neden olan tarihsel sürece bakıldığında, Bretton Woods sisteminin çökmesi, Dünya Bankası'nın (DB) gelişen ülkelere yardım yapan ve kredi veren bir kurum haline gelmesi, önemli bir entegrasyon projesi olan Avrupa Birliği'nin (AB) ekonomik bir güç olarak yükselmesi, Japonya'nın başarılı ekonomik performansı, yeni uluslararası ekonomik modellerin geleneksel ekonomik modele ve siyasi düzen üzerinde üstünlük kurması ve bunun sonucu olarak ABD kökenli şirketlerin sadece kendi ülkelerine yatırım yapmaları, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) ekonomik ve politik olarak dağılması, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'nın (GATT) başarısız olması ve 1994'te Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) olarak yeniden kurumsallaştırılması, Çin'in sert iktisadi rejimini yumuşatarak Batılı yatırımcılara ülke ekonomisini açması ve Uzak Doğu ülkelerinin üretim ve sanayideki gelişmelerinin Batı'daki sanayiye rakip olarak ortaya çıkması gösterilebilir (Duman 2002, ss. 2-3)

Robert Keohane ve Joseph Nye 1972 yılında yaptıkları “Ulusötesi İlişkiler ve Dünya Siyaseti” (*Transnational Relations and World Politics*) adlı çalışmalarında uluslararası siyasette realist paradigmanın yeterli olmadığı bu ekseninde ulus ötesi ilişkiler ve örgütlerin devreye girmesi gerektiğini vurgulamaktadırlar. Keohane ve Nye, ulus ötesi ilişkilerin oluşturulabilmesi için “karmaşık karşılıklı bağımlılık” kavramını öne sürmüşlerdir (Keohane ve Nye 1972). Buna göre, hızla gelişen ticaret, finans ve iletişim kanalları ve bu kanallara hizmet eden uluslararası örgütler ve çok uluslu şirketler gibi devlet dışı aktörler, dünya siyasetinin karmaşık karşılıklı bağımlılık içerisinde hareket ettiği bir ortam sunmuşlardır. Karmaşık karşılıklı bağımlılık üç noktayı önemli hale

getirmiştir. Bunlardan birincisi, devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki iletişim kanallarının oluşması, ikincisi askeri gücün eskiye oranla daha az önemli hale gelmesi ve son olarak yüksek siyaset kavramının önemini yitirmesi yani konular arasında hiyerarşinin ortadan kalkmasıdır (Öniş ve Kutlay 2017, s. 467).

Farklı devletlerin toplumları açısından bir engel olarak görülen zaman ve mekan kavramlarını yine farklı devletler arasındaki ekonomik ilişkiler ortadan kaldırmıştır. Bu devletler arasında ortaya çıkan ekonomik ilişkiler, devletlerin birbirine karşı ekonomik açıdan bağımlı olduğunu göstermiştir (Boyraz 2014, ss. 409-410). Devletlerin arasında oluşan bu karmaşık karşılıklı bağımlılık sonucunda ekonomik bölgeler oluşmuştur. Bu şekilde, ulus devletler kendi kazançlarını arttırmak, ulusal refahlarını en üst seviyede tutmak ve bunu korumak için ulusal güvenliklerine gelebilecek dış tehditlerden de kendilerini korumuşlardır (Al 2015, s. 146).

Keohane ve Nye, karşılıklı bağımlılık ile sadece devletlerin değil, toplumlarında çok farklı kanallarla birbirine bağlı hale geldiğini, konular arasında bir hiyerarşinin olmadığını ve devletler arasında askeri güç kullanımının azaldığını ortaya koymaktadır (Keohane & Nye 1972). Burada ekonomik çıkarları iç içe geçmiş olan devletlerin, askeri güçlerini birbirlerine karşı kullanmalarının olanaksız veya önemsiz olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Bir devletin askeri gücünün, her zaman ekonomik güçten daha önemli olduğu vurgulanmaktadır. Karşılıklı bağımlılık burada daha çok pazarlık kavramını kullanan devlet dışı aktörlerin devletler için gerekliliğini ve vazgeçilemez olduğunu göstermektedir.

Bağımlılık Teorisi, ekonomik kalkınmayı sınırlandıran bir durumdur ve özellikle az gelişmiş ülke ekonomisi üzerinde kötü etkiler yaratacağı ileri sürülmektedir. Bu etkilere bakıldığında sırasıyla şöyle özetlenmektedir:

a, Sürekli değişen fiyatlarla hammadde ihracı sağlamaya çalışmak zamanla yerel ekonomik istikrarsızlığa yol açmaktadır.

- b, Ulusal gelirin, elitlerin zevkleri doğrultusunda harcanmasıyla ülkede sosyal eşitsizliğin yaratılması ve ithal mal alımıyla ülkenin başka ülkelere aşırı bağımlı hale gelmesine ve o ülkelerin güçlerinin artmasına yol açmaktadır.
- c, Çokuluslu şirketler yaptıkları yatırımlarla, az gelişmiş ülkeleri yüksek maliyetlerle fabrika şubeleri konumuna getirmektedirler. Bunun sonucunda az gelişmiş olan bağımlı ülkede istihdam, girişimcilik ve teknoloji zarar görmektedir. Büyük kâr oranları çokuluslu şirketlerin cebine gitmekte ve az gelişmiş olan ülke ekonomisi ciddi zararlar görmektedir.
- ç, Yabancı şirketlerin önemli sanayi sektörlerini ele geçirmesi ve sermaye piyasalarında yerel firmaların da olmasına izin vermemesi.
- d, Elverişsiz teknolojinin yerleşmesi.
- e, Yüksek teknoloji ile yaratılan uluslararası iş bölümü.
- f, Yerel teknoloji ve yerel girişimciliğin kalkınmasına izin verilmemesi.
- g, Çokuluslu şirketlerin işgücüne daha yüksek ücret ödemesi ve yerel girişimcilikte işsizliğin yaratılması.
- ğ, Yabancı sermayeye bağlılığın otoriter hükümetleri teşvik etmesi (Gilpin 2017, ss. 345-346).

Bağımlılık Teorisi, 1960'lı yıllarda bir grup Latin Amerikalı yazarın liberal modernleşme teorilerini eleştirmeleri sonucu ortaya çıkmıştır. Bağımlılık Teorisi'nin kökeninde eleştirel yazarlar, gelişmemiş ülkelerin bu durumundan gelişmiş ülkeleri sorumlu tutmuşlardır. 1960'lı yılların modernleşme kuramları, her şeyden önce “modern” ve “geleneksel” toplum tipinin ayırt edilip karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Buna göre, az gelişmiş geleneksel olan toplumların, modern gelişmiş toplumların mertebesine ulaşabilmesi için, kapitalistleşme sürecinden geçerek ekonomik, siyasal ve toplumsal kalkınmayı sağlaması varsayılmıştır. Modernleşme Kuramları, “dünya, batı ve gerisinden ibarettir” diyen Stuart Hall'un vurguladığı üzere, Modernleşme Kuramları'nın başlatmış olduğu tartışmaların sonucunda Bağımlılık Teorisi'nin ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Latin Amerika'da ortaya çıkan yaklaşımın en önemli temsilcileri Paul Baran ve A. Gunder Frank olmuştur. Baran, henüz gelişmekte olan

ülkelerin küçük sanayisi ve tarımsal faaliyetleri sonucunda, gelişmiş ülkelerle başa çıkmalarının mümkün olmadığını savunmuştur. Baran'a göre, az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasında gelişen ticari ilişki, sanayileşmiş ülkelere yaramakta ve onlara hammadde sağlamaktadır. Kaynak transferlerinde yatırım fonlarının gelişmiş ülkelere yapılması ve az gelişmiş ülkelerin bu fonlardan mahrum bırakılması sonucu az gelişmiş ülkeler gelişmemekte ve her zaman çok gelişmiş ülkelerin gölgesinde kalmaktadır. Baran, Kapitalist sistemde bir ülkenin kalkınabilmesi için, zorunlu olarak diğer ülkelerin geri kalmışlığına yol açacağını ileri sürmektedir. Frank ise, gelişmemiş ülkelerin dünya pazarını terketmedikleri sürece gelişmelerinin mümkün olmadığını iddia etmektedir. Martin Lipset, diğer teorisyenlerden farklı olarak, gelişmişliğin ancak demokrasi ile mümkün olacağını söylemiş ve modernleşme kuramlarında yeni bir tartışma süreci başlatmıştır (Çınar 2018, ss. 326-328).

Arjantinli ekonomist Raul Prebisch, uluslararası ticaretin klasik teorisi olan "dış ticaretten her ülkenin kazançlı çıkacağı" varsayımına şüpheyle yaklaşmış ve bu görüşün Latin Amerika ülkelerini bağımlılığa götürdüğünü vurgulamıştır. Latin Amerika ülkelerinin az gelişmişliğinin sebebinin mal fiyatlarındaki istikrarsızlık ve hammadde konusunda dışa bağımlı olmaları gösterilmektedir. Prebisch, dünya ekonomisinin gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasındaki ilişki ile şekillendiğini ve bu ilişkinin geri kalmışlığın asıl nedeni olduğunu ileri sürmektedir. Bu sorunun çözümü için, az gelişmiş ülkelerin kalkınmayı sağlayabilmek için ithal ikameci politikalara yönelmeleri gerektiğini söylemektedir. Bağımlılık Teorisi, az gelişmişliğin kapitalizmin gelişim sürecinde ortaya çıkan bir olgu olduğunu savunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin daha fazla gelişebilmesi, az gelişmiş ülkelerin bu sürecinin nedenini oluşturmaktadır. Ülkeler arası dış ticaret hacminin artması, gelişmiş ülkelerin gelişmişliğini artırmaya katkı sunarken, az gelişmiş ülkelerde de aynı oranda yoksulluğun artmasını sağlamaktadır. (Karaş 2017, ss. 90-94).

2.2 ULUSLARARASI EKONOMİK İLİŞKİLERİN DIŞ POLİTİKADAKİ YERİ

Uluslararası ekonomik ilişkilerde yaşanan gelişmeler, uluslararası ticari ilişkileri geliştirdiği gibi karşılıklı mali ilişkileri ve yatırıma odaklı ilişkilerin de gelişmesine olanak tanımaktadır. Karşılıklı artan ilişkiler, doğrudan dış yatırım odaklı veya Asya Krizi örneğinde olduğu gibi finansal alanda yaşanan nakit para sıkıntılarının ülke ekonomilerini ciddi şekilde sarstığı görülmektedir (Arı 2017, s. 379).

Richard Rosecrance'ın "Ticaret Devleti" (*trading state*) olarak tanımladığı Japonya, Batı Almanya ve Asya Kaplanları topluluğu içerisindeki küçük devletler, ABD ve Sovyetler Birliği'nden daha kısa sürede ticari büyüme sağlayarak uluslararası alanda ön plana çıkmışlardır. Bu devletler askeri güç kullanarak toprak bütünlüklerini genişletmek yerine yabancı pazarlara erişmenin yollarını arayarak bu konuda başarı sağlamışlardır (Rosecrance 1986).

İkinci Dünya Savaşı'ndan beri nükleer silah geliştiren ülkelerde, savaş maliyetleri artmış ve bu ülkelerin endüstriye önem veren sanayisini geliştiren ülkeler karşısında mağlup oldukları görülmüştür. Richard Rosecrance'nin ticaret devleti tanımlamasındaki Hong Kong, Japonya ve Singapur gibi devletler savaş yoluyla başka devletlerin topraklarını ele geçirmek yerine ticaret yaparak diğer ülke ekonomilerini geride bırakmışlardır.¹ Rosecrance'nin ticaret devleti modeli, üçüncü bölümde Katar Emirliği ekonomik büyümesinde görülecektir. Burada Katar, doğal gaz ve petrol ihracatından elde ettiği büyük ekonomik zenginlikle dünya ülkelerinde yatırımlar yaparak çok kısa sürede büyüyen bir devlet olmuş ve kişi başına düşen gelire dünyada ilk sıralarda yer almayı başarmıştır.

Ancak, ticaret devleti modelinin 1997-1998 yıllarında karşılaştığı Asya Mali Krizi sonrasında özellikle Endonezya, Malezya ve Tayland gibi küçük ülkeler, krizin

¹ Paul Williams. 2003. Savaş ve Politikanın Kesintisiz Akışı. <http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/mayis03/tr/aykonu.htm>. [Erişim tarihi:30 Ocak 2019].

etkilerine dayanamayarak ve ellerinde yeterli yabancı sermayeye de sahip olamadıkları için iflaslarını ilan etmek zorunda kalmışlardır (Rosecrance 1986).

Doğu Asya Mali Krizi Temmuz 1997'de Tayland'da ülke ulusal para biriminden büyük kaçış ile başlayan ve Asya Kaplanları olarak bilinen birçok Doğu Asya ülkesinin para birimlerini, borsalarını ve diğer kıymetlerini etkileyen ekonomik krizdir. Bu parasal krizin ardından merkez bankaları, ulusal parayı serbest dalgalanmaya bıraktı. Bu ekonomik krizi diğerlerinden ayıran özellik, bir ülkede başlayıp daha sonra çevre ülkelere yayılım gösteren ve en sonunda tüm dünyayı saran nitelikte büyük bir kriz olmasıdır. Asya Mali Krizi öncelikle Tayland'ta patlak vermiş, çok kısa sürede Endonezya, Güney Kore ve Malezya ekonomilerini de derin bir şekilde sarsmıştır. Belli bir süre sonra etkileri tüm dünyayı saran küresel mali bir krize dönüşmüştür.

Bölge hükümetleri ayakta kalabilmek için paralarının değerini düşürüp yüksek faiz oranları benimsemek zorunda kalmış ve bir daha eski parlak günlerine dönememişlerdir. Rusya ise mali kriz döneminde topraklarının çok geniş olmasının yanında ekonomisinin küçük olması nedeniyle şansız durumda kalan ülkelerden biridir. Çin, Hindistan ve Japonya'nın elinde yeterli nakit imkanı olduğu için ekonomilerinde ciddi bir sıkıntı yaşanmamıştır. ABD'nin ise bu krizden hiç etkilenmediği görülmektedir.²

Bu gelişmeler karşısında, devletler arasında mali ilişkilerin artması, sürekli karşılıklı bağımlılığı arttıran bir gelişme olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle, az gelişmiş ülkeler içinde buldukları ekonomik sarsıntıyı atlatmak için gelişmiş ülkelerin kontrolünde hareket eden finans kurumlarından Uluslararası Para Fonu (IMF) ve DB'den kredi almak zorunda kalmışlardır. Krediyi alan ülke krediyi veren ülkeye karşı tek taraflı bir bağımlılık ilişkisine girerken, bu bağımlılık krediyi veren ülkeye başka çıkarlar elde etmesine imkan sağlamaktadır (Arı 2017, ss. 380-381).

² Daha Büyük Daha İyidir: Transatlantik Bir Birliğin Gerekçeleri. Richard Rosecrance. 19 Mart 2011. <http://www.gif.org.tr/dusundurenler/daha-buyuk-daha-iyidir-transatlantik-bir-birligin-gerekceleri-richard-rosecrance>. [Erişim tarihi: 30 Ocak 2019].

Bu gelişmelerin ardından Tayland 28 Temmuz'da IMF'ye başvurmuş ve IMF'nin öncülüğünde reform paketi hazırlanmıştır. IMF ve diğer Asya ülkeleri Tayland için 17,2 milyar dolarlık bir kurtarma paketi kapsamında yardımda bulunmuşlardır (Bulut 1999, s. 63). 8 Aralık 1997'de Tayland'da daha önceden faaliyetleri durdurulmuş olan 66 finans şirketinden 56 tanesi IMF'nin yeniden yapılandırma planı gereğince süresiz olarak kapatılmıştır. Şirketlerin kapatılması sonucunda 30 bin kişi işsiz kalmıştır (Samur 2015, ss. 133-137).

11 Temmuz 1997'de Kriz Filipinler'e sıçramış, hükümet pesonun dolar karşısındaki değerine dair büyük bir devalüasyon gerçekleştirmiştir. Ayrıca Filipinler hükümeti 12 Temmuz 1997'de IMF ile 1.1 milyar dolarlık yardım paketi verilmesi üzerinde anlaşmaya varmış, Mart 1998'de ise IMF ile 3 yıllık bir Stand-by Anlaşması imzalamıştır. 8 Ekim 1997'de Endonezya IMF'den yardım talep etmiş ve 40 milyar dolarlık bir fon almış, 5 Kasım 1997'de 3 yıllık bir Stand-by Anlaşması imzalayarak IMF'den toplam 42,3 milyar dolarlık finansal yardım almıştır. 17 Kasım 1997'de Güney Kore kendi para birimini wonu savunmayı terk etmiş, won dolar karşısında çökmüştür. Hükümet ayrıca, IMF'den yardım talebinde bulunmuş ve 4 Aralık 1997'de IMF'den toplam 61 milyar dolar borç almıştır. Aynı tarihlerde Güney Kore IMF ile 3 yıllık bir Stand-by Anlaşması imzalamıştır. 13 Kasım 1998'de IMF, DB ve sanayileşmiş ülkeler Brezilya için 41,5 milyar dolarlık bir kurtarma paketi açıklamıştır. 15 Ocak 1999'da Brezilya dolar karşısında kendi para birimini savunmaktan vazgeçerek serbest dalgalanmaya bırakmıştır (Samur 2015, ss. 133-137).

1997 Asya Mali Krizi sürecinde Asya Kaplanları olarak adlandırılan ülkelere sadece Malezya IMF'den yardım talep etmeyip krizle kendi ekonomik şartlarında mücadele edeceğini açıklamıştır. Malezya dışındaki devletler yukarıda da saydığımız üzere IMF istikrar programını uygulayarak krizden çıkmaya çalışmışlardır. Özellikle kredi derecelendirme kuruluşlarının bu ülkelerin kredi notlarını düşürmesi üzerine bu ülkeler IMF fonlarına mecbur kalmışlardır. IMF fonlarıyla ilgili olarak yaygın görüş "bir ülkenin IMF'in çözüm önerilerine bir kere başvurması halinde bir daha bundan pek

kolay kolay vazgeçemeyeceği yönündedir”. Malezya dışındaki devletler IMF istikrar programını uygulayarak krizden çıkmaya çalışmışlar ancak, IMF'nin programı krizi daha da derinleştirmiştir.³

Yukarıda ele aldığımız 1997 Asya Mali Krizi sürecinde devletler krizi aşmak için az gelişmiş ülkeler olarak, gelişmiş ülkelere veya onların kontrolünde olan uluslararası finans kuruluşlarından özellikle IMF ve DB'den borç talebinde bulunmaktadır. Ülkelerle veya direkt finans kuruluşlarıyla kurulan bu mali ilişki veya dış yardım alan ülkeler çoğunlukla tek taraflı bir bağımlılık ilişkisine mecbur bırakılmışlardır. Bu tek taraflı bağımlılık ilişkisi krediyi veren ülkeye de bu gücü kendi ülkesinin lehine olmak üzere siyasi ve ekonomik bir araç olarak kullanma yetkisi vermiştir. Özetle dış ekonomik ilişkiler, devletlere bir dış politika aracı olarak diğer devletlerin davranışlarını etkileme ve yönlendirme fırsatı vermektedir. Ancak şurası vurgulanmalıdır ki, ekonomik ilişkilerin dış politikada bir araç olarak kullanılması sadece ve sadece gelişmiş devletlerin tekelindedir (Arı 2017, ss. 380-381). Bu çalışmanın üçüncü bölümünde göreceğimiz üzere Katar, ekonomik üstünlüğünü bir araç olarak kullanarak dış politikasında yumuşak güç argümanları geliştirerek bölgesinde lider bir devlet olmaya, bu yönleriyle diğerlerinden ayrılmaya ve diğer devletlerin dış politikalarını istediği yönde etkilemeye çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyada hakim olan iki kutuplu yapı uluslararası sistemde ekonomi politik alanı da belirlemiştir. İki kutuplu yapının bir başında SSCB öncülüğünde ekonomik işbirliği örgütü COMECON kurulurken, diğer kutupta ABD liderliğinde kapitalist sistemin ekonomi politik kurumları yapılandırılmıştır. ABD öncülüğünde kurulan ve uluslararası ekonomi politiğe etkisi hala devam eden bu kurumlar IMF, GATT, DTÖ ve DB faaliyetlerine ABD'nin koruyucu şemsiyesi altında

³ Dilek, O., 2017. IMF İstikrar Politikaları Uygulamaları: Asya Krizi ve Malezya Örneği. 8 Ocak 2017. <https://www.ilimvemedeniyet.com/imf-istikrar-politikolari-uygulamalari-asya-krizi-ve-malezya-ornegi.html>. [Erişim tarihi: 12 Şubat 2019].

devam etmektedir. Bu nedenle, dünya ekonomisinin büyük bir kısmı ABD kökenli olan kurumlar, çokuluslu şirket ve bankaların faaliyetlerinden etkilenmektedir.⁴

Küçük ticaret devletlerine tekrar dönecek olursak, ilk karşılaştıkları kriz sırasında başarısız olmuş ve bu durumdan kurtulmak için kolay satış yapabilecekleri yeni pazarlara ve üretim için kredi alabilecekleri uluslararası ekonomik yapılara başvurmaya zorunlu hale gelmişlerdir. Maalesef, uluslararası piyasalarda kendilerine rekabete açık pazar alanları bulamadıkları gibi istedikleri şartlarda da nakit kredi bulamamışlardır. Sonuç olarak, IMF'nin karşısında diz çökmek ve onların istedikleri ağır şartları kabul etmek zorunda kalmışlardır. Yakın tarihte yaşanan 2008 Küresel Ekonomik Krizi'ne bakıldığında, ABD ve Çin borsaları yüzde 50 değer kaybetmiştir. En büyük oyuncuların bile krizi kendi başlarına aşamayacak kadar küçük oldukları görülmüştür. Geçmiş tarihe bakıldığında ise, yeryüzünün dörtte birini kaplayan ve dünya nüfusunun yedide birini barındıran Britanya İmparatorluğu bile 1929'da Wall Street'te başlayan ekonomik çöküşle birlikte ciddi ekonomik sarsıntı yaşamıştır. Tarih, salt siyasi hiçbir aracın dünya ekonomisini bir arada tutamayacağını bu şekilde göstermiştir.⁵

Dünya tarihinde yaşanan bu ekonomik krizlerden çıkarılan en önemli ders, kısa vadeli sermaye hareketlerinin beraberinde getirdiği risklere karşılık konulması gereken kurallar ve bu kuralları uygulayan çok önemli kurumlar ve bu kurumları denetleyen ciddi bir devlet politikası olmuştur. Piyasaya hızlı bir şekilde girip çıkan sermaye hareketleri o ülkeyi bir risk algısıyla karşı karşıya bırakmış ve krizlerin bulaşıcı hale gelmesini sağlamıştır. 1997'de Tayland'da başlayan ve kısa sürede Asya ülkelerinin birçoğunu etkisi altına alan Asya Mali Krizi, kısa vadeli spekülasyon sermaye hareketlerinin özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük riskler yarattığını ortaya koymuştur. 2008 Küresel Ekonomik Krizi de finans piyasalarının kuralsız hareketleri ve özellikle de “zehirli

⁴ Sandıklı, A., 2008. Uluslararası Ekonomi Politik. <http://www.bilgesam.org/incele/255/-uluslararasi-ekonomi-politik/#.XFMh3c8zZsM>. [Erişim tarihi: 31 Ocak 2019].

⁵ Daha Büyük Daha İyidir: Transatlantik Bir Birliğin Gerekçeleri. Richard Rosecrance. 19 Mart 2011. <http://www.gif.org.tr/dusundurenler/daha-buyuk-daha-iyidir-transatlantik-bir-birligin-gerekceleri-richard-rosecrance>. [Erişim tarihi: 30 Ocak 2019].

varlıklar” olarak adlandırılan getirisi yüksek araçların tetiklemesiyle ABD’de ortaya çıkmış ve diğer ülkelere kısa sürede yayılmıştır. 2008 Küresel Ekonomik Krizi’nin de maliyeti oldukça yüksektir. Bir çok ülkede ekonomi durma noktasına gelmiş, işsizlik artmış ve küçülmeye birlikte önemli toplumsal sorunları beraberinde getirmiştir. 2008 Krizi’nin en önemli sonucu küresel büyümenin rotasının gelişmekte olan ülkelere doğru kaymasıdır (Özel 2014, ss. 230-231).

2.3 DIŞ POLİTİKADA EKONOMİNİN BİR ARAÇ OLARAK KULLANILMASI

Devletlerin, refah düzeyi ve ekonomik performanslarını daha iyi bir noktaya taşımak ve bunu sürdürülebilir kılmak için yeni pazar arayışları, gelişen telekomünikasyona ve gelişen teknolojiye ayak uydurması gerekmektedir. Bu nedenle devletler, kendilerinin üretemediği bir takım mal ve hizmet alımlarını yapabilmek için başka ülkelerle sürekliliği olan bir ilişkiye girmişlerdir. Devletlerin girdikleri ekonomik ilişkiler neticesinde, karmaşık karşılıklı bağımlılık ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte güvenlik konusundaki kaygılar en aza indirilmiş, askeri güç kullanımı yerini ekonomik güce bırakmıştır. Zamanla, ekonomik ilişkiler devletlerin birbirlerinin davranışlarını etkileme konusunda önemli bir dış politika aracı haline gelmiştir. Ekonomi’nin Dış Politika’ya Etkisi Çerçevesinde Türkiye-Katar İlişkileri’nin incelendiği bu tezde Katar, ekonomik ilişkilerini kullanarak karşısındaki ülkeyle karşılıklı bağımlılık oluşturarak, hem güvenlik kaygısını azaltmış hem de kendisine müttefik kazanmıştır. Katar Emirliği, verimsiz topraklara sahip olması, küçük bir devlet olması ve yüzde 15 kadar yerli nüfus gibi az bir nüfusa sahip olmasıyla kendisinin üretim yapamadığı bir çok sektörde Türkiye ve diğer dünya ülkelerinde yatırımlar yaparak onlarla sıcak ilişkiler geliştirmiş ve ekonomik gücünü araçsallaştırarak, karşısındaki ülkenin dış politikasında istediği yönde kararların çıkmasında etkili olmaya çalışmıştır.

Diğer taraftan az gelişmiş ülkeler ekonomisine bakıldığında, bu devletler kendi başına gereksinimlerini karşılayamamaktadırlar. Bu ülkeler, gelişmiş olan ülkelere enerji ürünleri, gıda malzemesi, sağlık ürünleri, teknolojik ürünler gibi alımlar konusunda

bağımlıdırlar. Ekonomik yeterlilikleri de olmadığı için hem üretim yapamazlar hem de gelişmiş ülkelerin yapacağı dış yardım ve ülkelere yapacakları dış yatırımları beklemektedirler. Böylelikle, ekonomik aracı dış politikasında verimli bir araç olarak kullanan yine gelişmiş olan ülkeler olacaklardır. Az gelişmiş olan ülkenin ihtiyacı ne kadar fazlaysa gelişmiş olan ülkeye bağımlılığı da o kadar artacak ve ekonomik aracın diğer devletin politikasını etkileme gücü o oranda artacaktır. Zaten az gelişmiş ülkeler gelişmiş olan ülkelerin askeri ve ekonomik yardımlarıyla varlığını sürdürmektedir. Eğer bir ülkenin dünya pazarına satacağı mallar hususunda çeşitlilik varsa ve bunun için farklı pazarlara sahipse, böyle bir ülkeye karşı ekonomik ilişkilerin bir politik araç olarak kullanılması imkansız hale gelmektedir. Ancak bu durum gelişmiş ülkeleri kapsamamaktadır. Dünya pazarında güçlü olan İngiltere, Japonya, ABD, Rusya, Çin ve AB birbirinin ticari ortağıdır. Dolayısıyla aldıkları ticari kararlar zincirleme olarak hepsini etkileyecektir. Ticari kararlarda buna göre hareket etmek zorundadırlar. Fakat bu ekonomik araçların kullanılması sadece hükümetlerin kontrolü altında değildir. Ekonomik araçların bir başka özelliği de gittikçe uluslararasılaşmasıdır. Dolayısıyla uluslararası kurumlarda ekonomik araçları kullanmakta oldukça etkilidir. Çok uluslu şirketler başta olmak üzere, transnasyonal örgütler karşısında devletlerin ekonomik ve siyasi bakımdan güç kaybetmeleri zamanla egemenlik ve bağımsızlık gibi olguların tartışılmasına neden olmaktadır (Arı 2017, ss. 382-384).

Uluslararası politika alanında, ulus devletler diğer devletlere karşı dış politikalarında diplomasi, ekonomik yöntemler ve propaganda gibi araçları kullanmaktadırlar. Bir devletin, siyasal etki aracı olarak ekonomik önlemleri devreye koyması, karşı taraftaki devleti, kayıpları açısından bakıldığında cezalandırma, ikna etme veya baskı ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu yöntemlerin başarısı karşı devletin bağımlılık derecesine bağlıdır. Konuyla ilgili örneklere bakıldığında, 1960'lı yıllardaki Küba ve ABD arasındaki ekonomik ilişki gösterilebilir. Bu dönemde ekonomisi birçok alanda ithalata dayalı olan Küba için ülkeye döviz girdisi oldukça önemliydi. Ülke, şeker kamışı üretimiyle döviz girdisi sağlamaktaydı. Küba ekonomisindeki ihracat payının büyük kısmı ABD pazarına yapılmaktaydı. Bu noktada ABD, Küba'ya karşı siyasi etki

oluşturmak amacıyla şeker kamışı ithalatını durdurma ya da durdurma tehdidinde bulunabilirdi. Zira, Kuba'da sosyalist yönetim iktidara geldikten sonra ABD, şeker kamışı alımını durdurmuş ve bu şekilde yeni yönetim üzerinde ekonomik araçları kullanarak siyasi bir etkide bulunmuştur (Sönmezoğlu 1984, ss. 221-224).

Ticaret ülkeleri birbirine bağlar; ülkeler arasında önemli düzeyde ekonomik, siyasi ve sosyal karşılıklı bağımlılık ortaya çıkarır. Birçok devlet açısından ticaret gelir ve istihdam yaratmanın en kolay yoludur. Gelişmekte olan ülkeler açısından da kalkınma planlarının başında gelir. Bütünleşmiş uluslararası politik ekonomide devletler, ekonomik kârlarını arttırmak ve maliyetlerini azaltmak için ticareti bir takım kurallar altına almak zorundadırlar. Bunun sonucunda devletler ekonomik hedeflerine hızlı bir şekilde ulaşmak için kendi çıkarları doğrultusunda politikalar oluştururlar ve bu da devletler arasında gerginliklere ve ticari anlaşmazlıklara neden olmaktadır (Balaam & Dillman 2018, s. 191).

Korumacılık, bir devletin, kendi ulusal çıkarları doğrultusunda öncelikle kendi üretici ve yatırımcılarını haklı ya da haksız sebeplerle, dış rekabetten korumak amacıyla uluslararası ticarete çeşitli yollarla kısıtlamalar getirmesi durumudur. Bu kısıtlamalar genellikle gümrük vergilerinin yükseltilmesi, ithalata kota konulması, ithal edilecek malların standartlarının ülkeye özel olarak tanımlanması gibi yollarla yapılmaktadır.⁶ Diğer bir ifadeyle, kendi kendine yetebilen sayısı fazla olmayan ülkeler, kendi ülkelerinde yerli yatırımcıyı korumak ve yerli sanayiye güçlendirmek için bu yatırımcıları dünya piyasalarındaki olumsuzluklardan korumak ve onlarla rekabet edebilmesini sağlamak için uluslararası ticareti manipüle etmeye çalışmaktadır. Bu izlenen strateji korumacılık politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır (Goldstein & Pevehouse 2017, s. 381).

⁶ Eğilmez, M., 2018, Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD, Türkiye Ticaret İlişkileri. 17 Ağustos 2018. <https://www.mahfiatilmez.com/2018/08/korumaclk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html#more>. [Erişim tarihi: 8 şubat 2019].

Birçok devlet yetkilisi uzun yıllar boyunca siyasi, sosyal ve ekonomik hedeflere ulaşabilmek için ticareti bir araç olarak kullanmışlardır. 1980'li yıllarda ABD'de Reagan yönetimi kendi görüşüne göre komünizmi savunan devletlere, terörizmi destekleyenlere ve ırk ayrımı yapan Güney Afrika gibi devletlere karşı ticaret yaptırımları uygulamıştır (Balaam & Dillman 2018, s. 212).

Ticaret savaşları ise, korumacılık politikaları kullanılarak ithalatına kısıtlamalar getirilmiş olan bir ülkeye karşı başka ülkelerin de aynı araçları kullanarak misilleme yapmaları halinde ortaya çıkmaktadır. Korumacılık politikaları ticaret savaşları için kullanıldığında bu savaşa giren devletler öncelikle birbirlerinden yaptıkları ithalat hacmini kısıtlamayla başlar. Arkasından uluslararası ticaret hacmi düşer.⁷ Ticaret savaşlarında kullanılan en önemli araç, korumacılık politikaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Korumacılık politikalarının uygulama alanı olarak iki temel görüşten, ekonomik olanlar ve ekonomik olmayanlardan bahsetmek mümkündür. ABD Başkanı Donald Trump'ın başlatmış olduğu ticaret savaşının arka planında ne kadar ekonomik sebeplerden bahsedilse de, ekonomi politik bağlamda ABD'nin kaybetmeye başladığını düşündüğü hegemonik gücü tekrar elde etmeye çalıştığı düşünülmektedir (Yılmaz ve Divani 2018, ss. 15-16).

Korumacı politikaların en şiddetli uygulandığı dönem 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı dönemleridir. Bu dönemde ülkeler ekonomik olarak içe kapanmış ve milli üretim politikalarını benimsemişlerdir. 1929 bunalımından günümüze kadar bakıldığında 1973 Petrol Krizi sonrası korumacı politikalar veya ticaret savaşları yaşanmamıştır. Günümüze gelindiğinde ise, ABD'de Donald Trump'ın başkanlığında cari açığı en çok verdiği ülke olan Çin'e karşı koruma politikalarını başlatması ve ABD'nin uyguladığı

⁷ Eğilmez, M., 2018, Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD, Türkiye Ticaret İlişkileri. 17 Ağustos 2018. <https://www.mahfieregilmez.com/2018/08/korumaclk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html#more>. [Erişim tarihi: 8 Şubat 2019].

tarife ve ekonomik önlemlere Çin'in de aynı şekilde cevap vermesiyle birlikte ticaret savaşları başlamıştır (Aytekin ve Uçan 2018, s. 858).

10 Ağustos 2018'de ABD Başkanı Donald Trump, "Türkiye ile ilişkilerin iyi olmadığını belirterek Türkiye'den ithal edilen alüminyuma yüzde 20, çeliğe yüzde 50 gümrük vergisi getirileceğini açıklamıştır". Donald Trump'ın, konuya ilişkin attığı tweette şu bilgilere yer verilmiştir: "Türk lirası bizim çok güçlü dolarımız karşısında hızla aşağı düşerken Türkiye'ye yönelik çelik ve alüminyumda gümrük vergilerinin ikiye katlanması talimatını verdim! Artık alüminyuma yüzde 20, çeliğe yüzde 50 gümrük vergisi. Şu sıra Türkiye ile ilişkilerimiz hiç iyi değil".⁸

Diğer taraftan ABD Türkiye'ye uyguladığı yaptırım kararları içerisinde, Türkiye'nin satın aldığı F-35 uçaklarının Türkiye'ye tesliminin 90 gün süreyle askıya alınmasını 2019 savunma bütçesiyle ilgili yasaya koyarak onaylamıştır.⁹ Bunlara ek olarak ABD, Küresel Magnitsky Yasası kapsamında alınan yaptırım kararına göre iki Türk bakanın ABD ile ilgili bazı haklarını askıya alarak, ABD'deki varlıklarını dondurmıştır.¹⁰

Türkiye de ABD'nin bu adımlarına karşı misilleme kararları almıştır. Hükümet 15 Ağustos 2018 tarihinde yayımlanan Resmi Gazete'de, ABD'den ithal edilen 22 çeşit dayanıksız ve dayanıklı tüketim ürününe yüzde 50'den yüzde 140'a varan oranda ek gümrük vergileri uygulayacağını belirtmiştir.¹¹

⁸ Sputniknews internet sitesi. Trump Türkiye'ye Gümrük Vergisini İkiye Katladı. 10 Ağustos 2018. <https://tr.sputniknews.com/abd/201808101034695422-trump-turkiye-gumruk-vergisiis-ikiye-katladi/>. [Erişim tarihi: 13 Şubat 2019].

⁹ Sputniknews internet sitesi. Trump, F-35'lerin Türkiye'ye teslimini durduran kararı imzaladı. 21 Şubat 2019. <https://tr.sputniknews.com/abd/201902211037783335-abd-turkiye-savas-ucaklari-kasima-kadar-verilmeyecek/>. [Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2019].

¹⁰ BBC internet sitesi. ABD'den Türkiye'ye yaptırım: Karar neye dayanıyor, bundan sonra ne olacak?2 Ağustos 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45029793>. [Erişim Tarihi:7 Mayıs 2019].

¹¹ NTV internet Sitesi. ABD Ürünlerine Ek Vergi. 15 Ağustos 2018. <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/son-dakika-abd-urunlerine-ek-vergi-ek-vergi-getirilen-abd-urunleri-listesi,S90zQAcuSEmXJGU0vdLtdQ>. [Erişim tarihi:13 Şubat 2019].

Türkiye de ABD'nin bu yaptırım kararları karşılığında misilleme kararları almıştır. Bu kapsamda, ABD'li iki bakanın bazı haklarının askıya alındığını ve Türkiye'deki mal varlıklarının dondurulduğunu açıklamıştır. Türkiye, ABD'li ithal birçok ürünün alımından da vazgeçildiğini bildirmiştir. Dünya'da ekonomik olarak yaşanan ekonomik çalkantıya sebep olan konuların başında ülkelerin uluslararası ticarete kota, gümrük tarifeleri ve korumacı politikalar uygulamaları olduğu görülmektedir.¹²

Ekonomik ve ticari ilişkilerin dış politika aracı olarak kullanılmasının üç yöntemi vardır. Bunlar; “ödüllendirme ve cezalandırma, doğal kaynaklara sahip olmak ve son olarak nüfuz alanı oluşturmaktır”. Yöntemleri yakından tanıyacak olursak:

Ödüllendirme ve Cezalandırma: Devletlerin kendilerine ekonomik olarak bağımlılığı olan devletleri kendi çıkarları doğrultusunda bu bağımlılıklarından yararlanarak ödüllendirme ya da cezalandırma gibi yöntemlerle onların politikalarını istedikleri yönde etkileme, değiştirme aracı olarak görmesi çok yaygın olarak kullanılmaktadır. Devletler, bu tür durumlarda karşısındaki devleti etkilemek ve kullanmak için ona ticari kolaylıklar sağlama, dış yardım yapma gibi ödüllendirme yöntemlerini kullanabildiği gibi tam tersine istediğini elde edemediği zaman dış yardımı kesme, ambargo ve boykot uygulama, malvarlığına el koyma ve ekonomik ilişkileri tamamen kesme gibi cezalandırma yöntemlerine de başvurabilmektedir (Arı 2017, s. 386).

Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler (BM), Irak'a karşı Kuveyt'i işgalinden dolayı cezalandırmak ve Kitle İmha Silahları (KİS) üretmesini engellemek için yaptırım kararı almıştır. BM Güvenlik Konseyi 2006 yılında Kuzey Kore'ye de aynı gerekçelerle KİS üretimini ve test etmeyi durdurmadığı için yaptırım kararı almıştır. Bu yaptırım kararının Kuzey Kore'ye giden malların denetlenmesi yönünde uygulanmasını kararlaştırmıştır. Bu tür yaptırım kararları ticari olarak bir ülkeyi cezalandırmak veya

¹² Eğilmez, M., 2018, Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD, Türkiye Ticaret İlişkileri. 17 Ağustos 2018. <https://www.mahfiegilmez.com/2018/08/korumacik-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html#more>. [Erişim tarihi: 8 Şubat 2019].

ödüllendirmek için bir dış politika aracı olarak her daim uygulanabildiğini göstermektedir (Balaam & Dillman 2018, s. 213).

Doğal Kaynaklara Sahip Olmak: Devletlerin, doğal kaynakları ele geçirmek bu gücü tekelleştirmek ve diğer devletlerin bu kaynaktan yararlanabilmesini engellemek, ekonomik yöntemlerin dış politika aracı olarak kullanılması sürecinde yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu güce sahip olmak için devletler sürekli askeri kapasitelerini arttırmak ve başka devletlerin bu kaynaklara ulaşımını engellemeye çalışmaktadırlar. Devlet, dünya piyasalarına hakim olmak, potansiyel düşman devletleri caydırmak ve kendisine bağımlı olan devletlerin dış politikalarını etkileyebilmek amacıyla sahip olduğu bu gücü korumak zorundadır (Arı 2017, s. 387).

Nüfuz Alanı Oluşturmak: Devletlerin ekonomik bağımlılık ilişkisini kullanarak nüfuz alanı oluşturması ekonomik ilişkilerin dış politika aracı olarak kullanılmasının bir diğer şeklidir. Devletler böylece hammadde kaynaklarını ve pazarları garanti ederek siyasal olarak da devletleri kendisine bağımlı hale getirerek, onların politikaları üzerinde söz sahibi olmayı başarmaktadırlar. Devletler sahibi oldukları büyük uluslararası şirketleri de bu süreçte etkili olarak kullanmaktadırlar (Arı 2017, ss. 388-389).

2.4 DIŞ POLİTİKADA DIŞ YARDIMLARIN KULLANILMASI

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) bağlı Kalkınma Yardım Komitesi (DAC) dış yardımları şöyle tanımlamaktadır: “Bir ülkeden diğerine, o ülkenin ekonomik kalkınması ve refahını artırma ana hedefi ile yapılan, hibe ve desteklenen krediler şeklindeki finans akışları, teknik destek ve alıcı ülkelerin ekonomik kalkınma ve refahlarına katkı sağlayacak mallar gibi kaynakların aktarımlarıdır”. DAC ayrıca, bir kredinin yardım olarak sayılması için, içinde yüzde 25 ya da daha fazla hibe unsuru olması gerektiğini belirtmiştir (Görgülü 2016, s.1293).

Dış yardım, ekonomik ve ticari ilişkilerin, dış politika aracı olarak kullanılmasında tek yönlü olan kaynak transferidir (Sönmezoğlu 1984, s. 231). Devletler dış yardımı, diğer devletlerin dış politikalarını etkilemek ve onları kendilerine bağımlı hale getirmek için ihtiyaçları olduğu dönemde kullanmaktadırlar (Arı 2017, s. 391).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında dünyayı ele geçiren kapitalist sistem birçok yönden ABD'nin dış politikalarını yansıtmaktadır. Bu dönemde ABD 1941'de Ödünç Verme ve Kiralama Yasası, 1947'de Marshall Planı kapsamında Avrupa ülkelerine dış yardımlarda bulunmuş ve bu ülkelerde ekonomik büyümenin finansmanına katkıda bulunmuştur. Öncelikle, Ortak Pazar işbirliğini destekledi arkasından dış ticarete uyguladığı kısıtlamaları kaldırdı ve ABD şirketlerinin diğer ülkelere yatırımlarının hızla artışıyla ABD ekonomisi de bu uygulamalardan kazançlı çıktı. Ayrıca, ABD'nin sağladığı askeri savunma şemsiyesi Japonya, Avrupa ülkeleri ve gelişmekte olan ülkelerin güvenlik konusunda ABD'ye bel bağlamalarına ve kendi kazanımlarını sadece ekonomik büyümenin sağlanması amacıyla kullanmalarına olanak vermiştir.¹³

Bu vesileyle, ABD yaptığı doğrudan veya dolaylı dış yardımlarla, diğer devletlerin üzerinde kullandığı ekonomik araçlarla onların dış politikalarını etkileme ve onları kendisine bağımlı hale getirme noktasında da başarı sağlamıştır. Tek taraflı oluşturduğu bağımlılık ile kendi ekonomisine de önemli bir katkı sağlamıştır.

Devletler, dış yardım verdikleri ve bu yardıma bağımlı hale getirdikleri devletleri yardımları kesme ile tehdit ederek, dış yardımları bir yaptırım aracı haline getirerek onlar üzerindeki politik etkilerini sürdürmeye devam etmektedirler (Arı 2017, s. 391).

ABD, Birinci Dünya Savaşı'nda edindiği tecrübelerle hazırladığı Ödünç Verme ve Kiralama Anlaşması ile, savaşın seyrini değiştirecek önemli bir içeriğe sahiptir. Türkiye bu anlaşma kapsamında yardım almaya hemen başlamış olmasına rağmen, ABD ile

¹³ Sandıklı, A., 2008. Uluslararası Ekonomi Politik. 27 Haziran 2008. <http://www.bilgesam.org/incele/255/-uluslararasi-ekonomi-politik/#.XFmH3c8zZsM>. [Erişim tarihi: 31 Ocak 2019].

resmi anlaşmanın imzalanması 1945 yılına kadar gecikmiştir. İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalan Türkiye'ye ABD hükümeti, 1941 yılında çıkardığı Ödünç Verme ve Kiralama Anlaşması kapsamında verdiği yardımları kestiğini açıklamıştır (Kaynar ve Kaynar, ss. 109-110). Bu örnekte de görüleceği üzere, özellikle savaş sonrası devletlerin en çok başvurduğu ve en etkili sonuç aldığı dış politika aracının dış yardımlar olduğu görülmektedir (Arı 2017, s. 391).

Kore Savaşı ile birlikte askeri yardımlar ekonomik yardımlardan daha öncelikli hale gelmiştir. Bu dönemde Amerikan yardımları zirveye ulaşmıştır (Arı 2017, s. 392). Güney Kore'nin Kore Savaşı'ndan sonraki 1950'li yıllarda dış yardıma bağımlılığı yüzde 70'lere gelmiştir. Tayvan'ın aynı dönemlerde içindeki sermaye oluşumunun yüzde 40'ı dış sermaye üzerinden elde edilmiştir. Her iki ülke de kendi sektörlerini desteklemek için, yerli girişimciyi rekabet edecek düzeye taşıyabilmek için korumacı önlemler alarak üretimde yapısal dönüşüm sürecine girmişlerdir. Buradaki ana kaynak dış yardımlar olmuştur (Balaam & Dillman 2018, s. 377).

Dış yardımlar, askeri, ekonomik, teknik ve insani yardım olmak üzere farklı şekillerde yapılmaktadır. Bunların dışında ikili yardımlar adı altında hibe ve krediler verilmektedir. Hibeler, belirtilen bir amaca yönelik olarak karşı ülkeye geri ödemesiz olarak bedava verilen fonlardır. Krediler ise, bazı ürünlerin bağış yapan ülkeden satın alınması için kullanılacak bağışlardır. Örneğin, ABD düzenli olarak Amerikan tahıl ürünlerinin alınması konusunda kredi vermektedir. Kredi alan ülkelerin vatandaşları bu ürünlere alırsa daha sonraki yıllarda bu ürünleri satın almak için ABD'nin kapısını çalacaklardır. Amerika da zaten bu beklenti sebebiyle bu kredileri vermektedir (Goldstein & Pevehouse 2017, s. 612).

1989 yılı itibarıyla en çok dış yardımda bulunan ülke Japonya olmuştur. Japonya'nın dış politikasını belirleyen en önemli etken İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ülkeye yerleşen ABD işgal güçlerinin denetimi altında yazılan Anayasa'nın 9. Maddesi'dir. Söz konusu madde ile Japonya hiçbir ülkeyi düşman göremeyecek ve savaşa giremeyecek,

saldırı amaçlı silah edinmesi, kara-deniz-hava kuvvetlerini güçlendirmesi mümkün olmayacak. Anayasa ile bu şekilde sınırlandırılan Japonya güvenliğini sağlayabilmek için farklı politikalar üretme yoluna gitmiştir. ABD ile güvenlik ittifakına varmış ve uluslararası arenada etkinliğini arttırmak için ekonomiyi dış politika aracı olarak kullanmıştır. Bu bağlamda Japonya'nın dış yardım politikası ABD'ye olan bağımlılığı nedeniyle bu devletin baskısı altındadır. Japonya 1980'de ABD'nin İran ambargosuna yönelik sürdürdüğü dış yardım yapmama kararını 1993'te kaldırmak istediğinde Washington'un güçlü muhalefetiyle karşılaşmış ve dış yardım yapma kararını askıya almak zorunda kalmıştır (Balci ve Yeşiltaş 2005-2006, ss. 168-170).

Devletlerin dış yardım yapmak için amaçlarına bakıldığında, öncelikle Japonya örneğinde de görüldüğü üzere, güvenlik ihtiyacını giderebilmek için dış yardım ve ekonomik gücün önemli bir dış politika aracı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Diğer taraftan, devletler dış yardım yaparken, insani yükümlülükleri yerine getirmeyi, ekonomik kazanç elde etmeyi, uluslararası arenadaki prestijini arttırmayı, yardım alan ülkedeki siyasal istikrarı sağlamayı, alan ülkenin iç ve dış politikasını kendi amaçları doğrultusunda değiştirmeyi, kullanmayı ve dış politika hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadırlar. Dış yardıma başvuran ülkelerin amaçları ise, kalkınma planlarını gerçekleştirmek, borç ödemelerinde kullanmak, iç piyasayı rahatlatmak, ordularını modernize etmek ve ulusal dış güvenliği sağlamak şeklindedir (Arı 2017, ss. 401-406).

2.5 EKONOMİK YAPTIRIM GÜCÜ OLAN ARAÇLAR

Tarife, kota ve kambiyo denetimi gibi ekonomik içerikli yaptırımlar geçmişte yaygın olarak kullanılan yaptırım araçları olmasıyla birlikte dünya ekonomisindeki gelişmelerle birlikte nadir olarak başvuru yöntemleri haline gelmiştir.

Gümrük Tarifeleri: Devlete gelir sağlamak, dış ödeme dengesi açığını kapatmak ve yerli sanayiye dış rekabetten korumak amacıyla yabancı malların yurda girişi sırasında alınan

bir vergidir. Az gelişmiş ülkelere önemli bir gelir kaynağı oluşturan bu vergi türü gümrük kapısında hızlıca tahsil edilmektedir (Arı 2017, ss. 410-411).

Kota: Hükümetler, bazı malların ithalatını kısıtlamak veya kontrol altına almak için tarife dışında kota koyma yoluna gidebilirler. Kota, ithal edilecek malın belli bir süre içerisinde sayısal değer olarak azaltılmasına gidilmesidir. Uygulanan kotaların ithalatı kısıtlamalarından ötürü yerli sanayi dış rekabetten korunur ve ödemeler bilançosununda düzenlenmesini sağlar (Arı 2017, ss. 411-412).

Türkiye ile Rusya arasında 2015 yılında yaşanan Rus uçağının düşürülmesiyle birlikte ilişkilerin gerginleşmesi sonucu karşılıklı olarak alınan mallara kota getirilmiştir. Rusya bu dönemde Türkiye'den ithal ettiği yüzde 20'lik tahıl ve sebze ürünlerine kota koyarak başka ülkelere ikame edebileceğini açıklamıştır. Bu açıklamaya karşılık Türkiye de Rusya'dan aldığı buğday ve et ürünlerine kota getirmiştir. Fakat iki ülkenin arasındaki ilişkilerin 2016 yılı Haziran ayında normale dönmesiyle birlikte karşılıklı olarak kotalar kaldırılmıştır.¹⁴

Kambiyo Denetimi / Kur Politikaları: Hükümet sabit kur uygulayan ülkelerde, ithalat yaptığı ülkenin döviz kurunu yükselterek o ülkeyle yaptığı ithalatı kısma yöntemine başvurabilmektedir. Hükümetin döviz piyasasına müdahalesi anlamına gelen kambiyo denetimi ile de kota ve tarifede olduğu gibi devletin asıl amacı, diğer ülkelerin mallarının girişini engelleyerek o ülkenin ekonomisine zarar vermek ve bunun sonucunda da uzlaşmak için o devletin iç ve dış politikasını kendi amaçları doğrultusunda değiştirmek ve kullanmaktır (Arı 2017, ss. 412-413).

¹⁴ Sputniknews internet sitesi. Rus uçağının sağ kurtulan pilotu: Türkiye'den hiçbir uyarı almadık. 25 Kasım 2015. <https://tr.sputniknews.com/rusya/201511251019246323-rus-pilot-suriye/>. [Erişim tarihi: 27 Şubat 2019].

2.6 SİYASAL YAPTIRIM GÜCÜ OLAN ARAÇLAR

Boycot: Bir ülkenin diğer bir ülkeye karşı boykot kararı alması durumunda o ülkenin mallarının alınıp satılması yasaklanmaktadır. Devletler arasında çoğunlukla siyasi ilişkilerinin kötü gitmesi sonucunda birbirlerine karşı ekonomik bir savaş başlatmaları ve karşılıklı olarak ithal ürünleri yasaklamaları ile başlatılan boykot kararlarında en etkili süreç bu duruma halkında tepki vermesiyle ortaya çıkmaktadır (Arı 2017, s. 413). Bir ülkenin diğeri üzerinde siyasal etkide bulunmak için o ülkenin tüm mal ve hizmetlerine kendi pazarlarını kapatmasına boykot denir (Sönmezoğlu 1984, s. 229).

Arap ülkelerinin halklarına İsrail ürünlerini almamaları ve satmamaları konusunda çağrıda bulunması bu ülkelerin İsrail'e karşı olan boykot kararlarına ilişkin bir örnek teşkil etmektedir. 2017 Haziran ayında Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) tarafından, Katar'a diplomatik ve ekonomik yaptırım kararı uygulanması üzerine, Türkiye'nin Katar'a destek vermesi nedeniyle yaptırım uygulayan ülkeler Türkiye'ye tepkilerini Türk mallarını boykot ederek göstermişlerdir (Arı 2017, ss. 413-414).

Ambargo: İki ülke arasındaki gerginlik sonrasında siyasal etki aracı olarak kullanılmaktadır. Devletlerin ambargo uygulaması durumunda karşı devletin tüm mal ve hizmetlerinin, kararı uygulayan ülkede alımı ve satımı yasaklanmaktadır (Sönmezoğlu 1984, s. 229).

Ambargo uygulamalarına örnek verecek olursak, Türkiye'nin Kıbrıs'a düzenlediği barış harekatı nedeniyle, ABD 1975 yılında Türkiye'ye ambargo uygulamıştır. ABD, bu süreçte Türkiye'ye yapılacak olan tüm yardımları durdurmuş ödemesi yapılan savaş malzemelerinin de sevkiyatını askıya almıştır (Arı 2017, s. 414).

Abluka: Bir ülkenin dışarıyla bağlantısının kesilmesi anlamına gelmektedir. Abluka, ambargodan bir adım daha ileri giderek ekonomik yaptırımların etkinliğini arttırmak

için bunun askeri araçlarla desteklenmesi anlamına gelmektedir. Burada amaç abluka uygulanan devletin dışarıyla tüm bağlantısını keserek ihtiyacı olan malları almasını ve satmasını engellemektir (Arı 2017, s. 417). Bu çalışmanın dördüncü bölümünde Katar'a, Suudi Arabistan ve BAE ülkeleri tarafından uygulanan abluka uygulaması vaka analizi kapsamında incelenecektir. Katar'ın terör örgütlerine destek vermesi suçlamasıyla başlatılan abluka sürecinde Katar'a tüm gıda malzemesi desteğinin kesilmesi sonrasında, Türkiye ilk 24 saat içerisinde gıda ve askeri yardımda bulunmuştur. Katar ve Türkiye arasında önemli askeri ve ekonomik bağımlılık oluşturan bu olay sonrasında Katar ve Türkiye ilişkileri daha fazla ekonomik yönlü olarak ilerlemeye devam etmiştir.

1971 yılında İngiltere'nin himayesinden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden ve ilk doğal gaz ihracatını 1997 yılında yaparak ekonomik gelişme sürecini başlatan Katar, dünya ekonomisine çok kısa sürede entegre olmuş ve tüm dünyanın ilgisini çeken bir ülke haline gelmiştir. Basra Körfezi'nde bulunan Katar, dünyanın petrol rezervlerine sahip ondördüncü ülkesi ve doğal gaz rezervlerine sahip üçüncü ülkesidir. Sahip olduğu zengin doğal gaz rezervleriyle bölgenin güçlü aktörü konumuna gelmiş ve ABD etkisi altına girmiştir.

Katar, son yıllarda izlediği bağımsız dış politika stratejileriyle ülkede siyasi ve ekonomik açılımlar yaparak ülkesini bölgesinde ve dünyada önemli bir marka haline getirmeyi hedeflemiş ve bu konuda başarılı olmuştur. Sahip olduğu ekonomik zenginliğin verdiği gücün vizyonu ile bölgesel ve uluslararası tehditleri aza indirmeyi ve güvenlik ikileminden kurtulmaya çalışmıştır. Ekonomik gücünü kullanarak yabancı yatırımlara yönelmiş ve sağladığı karşılıklı bağımlılıkla ülkesinin siyasi bağımsızlığını koruma altına almaya çalışmıştır (Ataman ve Demir 2012, s. 17).

2002 yılı itibarıyla, AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte, Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle Türkiye arasındaki ilişkilere büyük bir önem verilmiş ve geliştirilen ilişkilerin sonucu olarak diplomatik, ticari ve ekonomik alanlarda önemli gelişmeler

sağlanmıştır. Katar ise, dış politikasında güçlü ekonomisini önemli bir araç olarak kullanmaktadır. Katar güvenlik endişesi yaşadığı ve yeterli askeri güce sahip olmadığı için stratejik ortak olarak gördüğü Türkiye ile ilişkilerini geliştirip en önemli gücü olan ekonomik araçlarını güvenlik kaygısını aza indirmek için kullanmaktadır. Bu doğrultuda, 2002 yılından bu yana Türkiye ile ekonomik yatırımlar kapsamında önemli adımlar atılmıştır. Türkiye'nin de piyasasını hareketli tutabilmek için sıcak döviz girdisine ve yatırım yapılmasına ihtiyacı bulunmaktadır. Bu bağlamda Katar ile ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Bu ekonomik ilişkiler iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık oluşmasını sağlamıştır.

Dünyada artan doğal gaz ve petrol ihtiyacı da Katar'ı önemli bir ülke haline getirmektedir. Katar, elinde bulundurduğu büyük enerji hammaddesini ciddi bir ekonomik zenginliğe dönüştürürken diğer taraftan sosyal, politik ve kültürel alanlarda da yatırımlar yapmaya devam etmektedir. Katar'ın gelecekteki hedefi 2030 Ulusal Vizyonu kapsamında ülkenin en büyük ekonomik yatırımları gaz ve petrol sanayileri dışında yeni sanayi alanları ile çeşitlenmiş bir ekonomi yaratmaktır. Bu kapsamda imalat sanayi, ulaştırma, finans, ticaret ve turizm sektörlerine ağırlıklı olarak yatırım yapılmaktadır. Bu yatırımlarını dünya ülkeleri başta olmak üzere, Türkiye'ye de yönlendirmiştir. Bu yatırımların yapılmasında AK Parti hükümetlerinin 2002 sonrası geliştirdiği Orta Doğu politikasının etkisi büyüktür.

Katar'ın yer altı zenginlikleri ve bunu ticarete dönüştürebilmesiyle en önemli artışı dış ticaret odaklı ve dış ticaret fazlası verebiliyor olmasıdır. AK Parti hükümetinin dış politika rotasını Orta Doğu'ya çevirmesiyle birlikte, Katar, Türkiye'nin de ekonomik ilişkilerini geliştirme noktasında sıcak ilişkiler içerisine girdiği bir ülke olmuştur. Katar kendi ülkesinde lokomotif sektör olan enerji ihracatı dışında Türkiye'de yatırım yaparak geliştirmek istediği bankacılık, medya, inşaat, finans, gayrimenkul gibi sektörlerdeki yatırımlarını arttırmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de 2002 yılından bu yana farklı sektörlerde olmak üzere toplam değeri 7 milyar doları bulan şirket alımları yapmıştır. Ticaret Bakanlığı verilerine göre "2017 sonu itibariyle Türkiye'de Katar sermayeli 131

şirket faaliyet göstermektedir”. Katar’ın Türkiye’de yaptığı yatırımlar ve kurduğu ortaklıklar açısından en çok ses getiren şirketler “*QNB Finansbank, Digiturk, Abank, Banvit, BMC, Boyner ve Qatari Diar*” şirketi ortaklığıyla hayata geçen Sea Pearl Gayrimenkul projesi olmuştur. Diğer taraftan geliştirilen bu ekonomik ilişkiler neticesinde, 2022 yılında Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği (FIFA) Dünya Kupası’na ev sahipliği yapmaya hazırlanan Katar’da ciddi alt yapı ve üst yapı inşaat faaliyetleri yapılmaktadır. Türk müteahhitleri bu ihalelerden 20 milyar dolar bütçeli iş almaya çalışmaktadır. Geliştirilen bu ekonomik ilişkiler neticesinde iki ülke arasında karşılıklı bağımlılık geliştiği görülmektedir.

Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) öncülüğünde 2017 Haziran ayında Orta Doğu bölgesinde yaşanan krizin bölge ülkeleri ve Katar başta olmak üzere, uluslararası ilişkiler literatürü açısından önemli sonuçları olmuştur. Körfezin parlayan ülkesi Katar’ın sahip olduğu doğal kaynaklar ve uygulamış olduğu dış politika bu krize dayanabilmesini sağlamış ve bu krizle birlikte Katar eksiklerini daha ciddi şekilde görerek bunları telafi ve bir daha olmaması için politikalar üretme yoluna gitmiştir. Katar jeopolitik konumu sebebiyle, bu krizi aşmış olsa da bu bölgede sürekli belli dönemlerde bu ve buna benzer krizlerle karşılaşma olasılığının olduğunu farketmiştir. Bunun üzerine Katar, bu tür krizlerde uygulayabileceği acil eylem planları oluşturma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda çıkarlarını gözeterek bölge dışından çıkarlarına destek verebilecek bölge dışı müttefikler oluşturarak ve bu ülkelerle ticari yatırımlara giderek karşılıklı bağımlılık oluşturma yoluyla “incinebilirliğini” azaltması büyük önem taşımaktadır (Arslan 2018, s. 75).

Katar, bu doğrultuda, abluka sürecinde ilk yardımına koşan ülke Türkiye ile önemli ekonomik işbirlikleri içerisine girmiş, güçlü ekonomisini dış politikasında önemli bir araç haline getirerek, Türkiye’de önemli yatırımlara imza atmıştır. Türk işadamlarının kendi ülkesinde önemli ihaleleri almasını sağlamıştır. Bu gelişmeler akabinde askeri açıdan güçlü bir orduya sahip olan Türkiye’den destek alıp ülkesinde bir üs kurulmasını sağlamış ve askerlerinin eğitilmesi konusunda Türkiye’den destek alarak, bu şekilde

karşılıklı bağımlılığı ekonomik argümanlarıyla desteklemiş ve güçlü bir stratejik ortak ve müttefik kazanarak güvenlik kaygılarını en aza indirmeyi hedeflemiştir.

2017 yılından beri Katar ve Körfez ülkeleri birbirlerine karşı önemli ekonomik ve askeri yaptırımlar uygulamaktadır. Tezin dördüncü bölümünde, Katar ablukasında, Katar'ın teröre destek verdiği gerekçesiyle Körfez ülkeleri tarafından uygulanan abluka sürecinde ABD de bu sürece ilk aşamada destek verdiğini açıklamıştır. Katar gıda malzemeleri konusunda tamamen dışa bağımlıdır. Bu süreçte tüm gıda malzemeleri İran ve Türkiye tarafından karşılanmıştır. Katar'ın ablukaya alınması sürecinde oradaki askeri üssünü kuvvetlendiren, asker gönderen ve Katar askerlerinin eğitimini üstlenen Türkiye, ABD ile olan ilişkilerinin gerilmesi riskine rağmen Katar'a bu desteği sağlamıştır. 2018 Haziran ayında Türkiye'de, ABD tarafından başlatılan vergi artışları sonrasında yaşanan kur dalgalanmaları ile ülke ekonomisinin ciddi zarar görmesi üzerine Katar, 15 milyar dolar yatırım yapacağını açıklayan ilk ülke olmuştur. Burada iki ülke arasında karşılıklı bağımlılığın güçlü bir şekilde olduğu, bunun sonucunda dış politika kararlarında ekonomik araçların etkili olarak kullanıldığı ve güçlü müttefik olgusunun geliştirildiği görülmektedir.

3. KATAR'IN ORTA DOĞU'DAKİ YERİ VE EKONOMİK YATIRIMLARI

3.1 KATAR'IN TARİHİ VE KÜLTÜREL ÖZELLİKLERİ

Katar resmi adıyla Katar Devleti, Orta Doğu Bölgesi'nin doğusunda yer alan, Basra Körfezi'ne kıyısı olan, 11 bin 571 kilometrekare yüzölçümüne sahip, Şattü'l Arap'tan Hürmüz Boğazı'na kadar Basra Körfezi'nin içine doğru uzanan küçük bir yarımada devletidir. Tek kara sınır komşusu Suudi Arabistan olup diğer tarafları Basra Körfezi ile çevrilidir. Kuzeybatısında Bahreyn, batı ve güneyinde Suudi Arabistan, doğusunda Birleşik Arap Emirlikleri ve kuzeyinde İran bulunmaktadır (Başkan 2012, s.32).

Katar, 16. yüzyıldan Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun bir parçasıydı. Bugünkü Katar Emiri Şeyh Temim bin Hamad El Sani'nin mensubu olduğu Sani Kabilesi Arabistan'ın orta kısımlarından Katar'a göç etmiştir. 1860'lardan itibaren Katar'da söz sahibi olan Sani ailesi, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkmasıyla birlikte 1916'da İngiliz işgali ile İngiltere'nin sömürgesi haline gelmiştir.

Katar, bölge olarak verimli topraklara ve tatlı su kaynaklarına sahip bir ülke değildir. Bu nedenle insanoğlunun sürekli yerleşim için tercih ettiği bir yer olmamıştır. Basra Körfezi'ndeki medeniyetlerin yürüttükleri ticari faaliyetler nedeniyle bir dönem Katar'ın bazı koyları balıkçılar ve inci avcıları için konaklama yeri olmuştur. Fakat bu sınırlı bir yerleşimdir. 19. Yüzyıl başlarında Katar'da insani ve ekonomik alt yapı yetersizliği sebebiyle yerleşim alanları genişlememiştir. 19. Yüzyıl başına kadar bölgeye ilgi göstermeyen İngiltere, Napolyon Bonaparte'la birlikte rakibi olan Fransa'nın elindeki Hindistan-Avrupa ticaret yoluna ek olarak Körfez'e de hakim olmak istiyordu. O dönemde Suudi-Vahabi devletini Osmanlı Devleti ve bugün Umman'a ait olan yarımadayı kontrol eden El Kavasım Emirliğini de İngiltere ortadan kaldırdı. Arap Yarımadası'nda otorite boşluğu ile askeri ve ekonomik açıdan zayıf bir çok emirlik ortaya çıktı. İngiltere bu emirliklerle onları askeri müdahalelere karşı koruma

karşılığında dış politikalarını İngiltere'ye bırakmaları yönünde anlaşma imzaladı (Başkan 2012, ss. 33-34).

Basra Körfezi'nin güney sahilleri dünyanın en verimli doğal inci yataklarına sahipti. 19. Yüzyılda bu bölgeyi farklı ve önemli kılan inci ticaretine yönelik Avrupa ve Amerika'dan büyük bir talep gelmesiydi. Bu talebi karşılamak için büyük bir iş gücü gerekiyordu bunu sağlayabilmek için Afrika'dan köle ithal edilmişti. Basra Körfezi'ndeki inci yataklarının hemen merkezinde yer alan Katar, bu insan göçünün ve inci ticaretinin merkezi oldu. Bölgedeki inci ticaretiyle gelen ekonomik zenginlik beraberinde iş gücü göçünün artmasına yol açmış ve bu süreçte bir yerleşim yeri olan yarımada göç eden El Sani ailesi siyasi bir güç olarak ortaya çıkmıştır. Katar'ın önemli bir ticaret merkezi olmasıyla birlikte Bahreyn bu bölgeden vergi toplamaya ve hâkimiyeti altına almaya çalışmış fakat, bu ülkeye karşı mücadele yürüten El Sani ailesi İngiltere ile bir anlaşma yaparak koruma desteği almıştır. 1868 tarihli anlaşma ile İngiltere, Muhammed Bin Sani'yi Katar Şeyhi olarak tanımıştır. Katar, 45 yıl boyunca Osmanlı Devleti'nin küçük bir kazası olmuştur. Osmanlı Devleti, bu süreçte Katar'a siyasi, sosyal ve kültürel yapıyı değiştirmek adına hiç bir müdahalede bulunmamıştır. 1913 yılında İngiltere ile imzalanan anlaşma ile Osmanlı Devleti kendi rızasıyla Katar'daki hâkimiyetini sonlandırıp askerini geri çekmiştir. Katar da diğer emirlikler gibi İngiltere ile kendisini koruması karşılığında dış politika kararlarını İngiltere'ye bırakan anlaşmayı 1916 yılında imzalamıştır (Başkan 2012, ss. 33-35).

Orta Doğu ülkelerinden biri olan ve Basra Körfezi üzerinde bir yarımada olarak tarif edilen Katar'ın başkenti Doha'dır. Diğer önemli şehirleri Musay'id, Reyyan, Ummu Said, Medinetu'l-Halife ve Duhan olan Katar Devleti güneyden Suudi Arabistan diğer yönlerden Basra Körfezi'yle çevrilidir. Ülkenin batı kısmında tepelikleri dışında kalan tüm arazi düzlük ve geneli çöldür. Tarıma elverişli arazisi çok azdır. Nüfus daha çok kıyı bölgelerinde toplanmıştır. Yaz döneminde sıcaklık yüksek yağmur azdır. Körfez

kıyısında bulunan başkent Doha'da Haziran-Eylül arasında sıcaklık ortalaması 50 derecedir.¹⁵

Katar'ın resmi dili Arapça'dır fakat ülkede en çok konuşulan dil İngilizce'dir. Katar nüfusunun yüzde 15'ini yerli nüfus oluşturmaktadır. Yerli nüfus kamu işlerine alımlar, siyasi ve ekonomik haklar gibi konularda önceliğe sahiptir. Nüfusun kalan yüzde 85'lik kısmını ülkeye çalışmak için gelen göçmen işçi ve aileleri oluşturmaktadır. Göçmen işçiler çoğunlukla Filipinler, Nepal, Pakistan ve Hindistan'dan gelmektedir. Nüfusun yüzde 96'sı kentsel bölgelerde yaşarken kalan yüzde 4'ü kırsal bölgelerde yaşamaktadır. Ülkede İslam'ın Sünni-Vahabi yorumu ön plana çıkmıştır (Ermağan ve Gümüş 2014, s. 302). Nüfusun etnik yapısına bakıldığında ülkede yüzde 40 Arap ve yüzde 10 Farsi nüfus yaşamaktadır. Halkın yüzde 93'ü Müslüman'dır. Kalan nüfusun yüzde 2'si Hristiyanlık, diğerleri Hinduizm ve Bahaizm gibi doğu dinlerine mensuptur. Nüfusun dini dağılımına bakıldığında yüzde 70,3'ü Sünni, yüzde 24,3'ü Şii ve yüzde 5,4'ünü diğer dinler oluşturmaktadır (Peköz 2015, ss. 224-231).

159 yıl öncesinde de bugünkü emirin ailesi olan El Sani ailesi tarafından yönetilen Katar, o yıllardan beri stratejik konumu ve yer altı kaynakları sebebiyle bir dış güç tarafından yoluna devam etmektedir. 3 Eylül 1971 yılında bağımsızlığını ilan eden Katar, bu dönemde önemi her geçen gün büyüyen petrol ve doğal gaz kaynakları neticesinde ABD etkisi altına girmiştir (Ermağan ve Gümüş 2014, ss. 303-304).

Katar, eğitim konusunda ekonomik gücü sayesinde önemli yatırımlar yapmış olan bir ülkedir. Katar'ın Orta Doğu'da eğitim, düşünce, kültür ve sanat merkezi olmak gibi önemli bir iddiası vardır. Bu konuyla ilgili milyar dolarlık bütçesiyle Katar Emiri'nin eşi, Şeyma Mizah Nasser El Misned'in liderliğinde Katar Vakfı önemli projeler gerçekleştirmektedir. Bu kapsamda ABD ve Avrupa'nın en önemli üniversitelerinin en güçlü oldukları bölümlerinin Katar'da kampüslerini açarak, bütün dünyadan ve bölge

¹⁵ <http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya4/1075.html>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

ülkelerinden öğrenci çekmek ve Doha'yı bir Eğitim Şehri haline getirmek için yoğun çaba ve önemli bir bütçe harcanmaktadır (Başkan 2012, s. 31).

Katar, coğrafi olarak bakıldığında, Basra Körfezi'ne kıyısı olan bir ülkedir. Bu bölgenin en önemli özelliği, dünya petrol rezervlerinin yüzde 65'ine ve doğal gazının yüzde 45'ine sahip olmasıdır. Katar Devleti, açıklanan British Petroleum (BP) 2018 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu'na göre, aşağıda yer verilen Tablo 3.1'de görüleceği üzere doğal gaz rezervlerinde dünyanın üçüncü ülkesi konumundadır. Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) tarafından hazırlanan verilere göre, Tablo 3.2'de görüleceği üzere petrol rezervlerinde dünyanın ondördüncü ülkesi olduğu görülmektedir. Katar'ın doğal gaz ve petrol rezervleri konusunda aşağıda yer verilen Tablo 3.1 ve Tablo 3.2'den de veriler detaylı bir şekilde görülmektedir.

Tablo 3.1: Dünyada doğal gaz rezervi olan ülkeler (İlk on ülke)

Sıra	Ülke adı	2016 (Trilyon Metreküp)	2017 (Trilyon Metreküp)
1	Rusya	34.8	35.0
2	İran	33.2	33.2
3	Katar	24.9	24.9
4	Türkmenistan	19.5	19.5
5	Suudi Arabistan	8.0	8.0
6	Venezuela	6.4	6.4
7	Birleşik Arap Emirlikleri	5.9	5.9
8	Cezayir	4.3	4.3
9	Avustralya	3.6	3.6
10	Irak	3.5	3.5

Kaynak: Hürriyet Gazetesi internet sitesi. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/dunyada-en-fazla-dogalgaz-rezervi-rusyada-40875411>. Erişim tarihi: 12 Mart 2019.

BP 2018 Dünya Enerji İstatistik Görünümü Raporu'na göre; Türkiye'nin 2016 doğal gaz tüketimi 44.4 milyar metreküp iken 2017'de bu tüketim 51.7 milyar metreküpe çıkmıştır. Katar son yıllarda LNG ihracatını artırarak bu konuda lider ülke olmuştur.

Türkiye, Katar'dan LNG ithalatı yapmaktadır. Enerji tüketim maddesini karşıladığı Katar'la ekonomik ilişkilerin geliştirilmesine önem verilmiştir.

Tablo 3.2: Ülkelere göre petrol rezervi (milyon varil) (Dünyadaki ilk 15 ülke)

Sıra	Ülke adı	2015 rezervi	2018 rezervi	Dünyadaki toplam rezerv içindeki payı %
1	Venezuela	298350	302250	17,5
2	Suudi Arabistan	265789	266208	15,42
3	Kanada	172481	170540	9,88
4	İran	157800	157200	9,1
5	Irak	144211	148766	8,62
6	Kuveyt	104000	101500	5,88
7	BAE	97800	97800	5,66
8	Rusya	80000	80000	4,63
9	Libya	48363	48363	2,8
10	Nijerya	37070	37453	2,17
11	ABD	39933	35213	2,04
12	Kazakistan	30000	30000	1,74
13	Çin	24649	25627	1,48
14	Katar	25244	25244	1,46
15	Brezilya	15314	12634	0,73

Kaynak: Enerji Atlası internet sitesi. <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html>. Erişim tarihi: 12 Mart 2019.

Sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatında lider olan Katar Emirliği, 2017 Dünya İstatistik Görünümü Raporu'na göre, “103,4 milyar metreküp üretimle en fazla LNG ihraç eden ülke olmuştur. Bu dönemin en büyük alıcısı ise 113,9 milyar metreküple Japonya olmuştur. LNG ithalatında Japonya'yı, Çin, Güney Kore ve Hindistan takip ederken, Avrupa'da en büyük alıcı İspanya ve Türkiye olmuştur. İspanya, 16,6 milyar metreküp LNG ithal ederken, onu 10,9 milyar metreküp LNG alımıyla Türkiye izlemiştir. Türkiye'nin ana LNG tedarikçileri Cezayir, Nijerya ve Katar'dır”. Uluslararası Enerji Ajansı'nın 2017 sonunda yayımladığı rapora göre, “dünyada LNG

talebi 2022'ye kadar 460 milyar metreküpe ulaşacaktır. Bu bilgilere göre, küresel ölçekte LNG fiyatlarını gelecek dönemde Avustralya, ABD ve Katar gibi büyük üreticiler belirleyecektir".¹⁶

Dünya Bankası verilerine göre 2017 nüfusu 2 milyon 639 bin kişi olan Katar, yaklaşık 11 bin 571 kilometrekare yüzölçümüne sahip kara parçası anlamında dünyadaki birçok devletten küçük bir devlettir. Buna rağmen Katar Devleti, 2017 Dünya Bankası verilerine göre, 167,6 milyar ABD Doları Gayrisafi Yurtiçi Hasılası (GSYİH) olan ve kişi başına düşen milli geliri 128.060 ABD Doları ile dünyanın kişi başına düşen milli geliri en yüksek ülkesi olmuştur. Bu kapsamda bakıldığında Katar, Orta Doğu Bölgesi'nin en az nüfusa, en az yüzölçümüne sahip ama en yüksek ekonomik göstergelerine sahip olan ülkesidir. Katar, ekonomik üstünlüğü ile bu bölgede önemli ve etkin bir rol üstlenmektedir.

3.2 KATAR'IN SİYASİ ÖZELLİKLERİ

Bir devletin attığı adımların arkasında yatan planları doğru okuyabilmek için öncelikle o devletin siyasi geçmişine ve tarihine bakılmalıdır. Bu kapsamda Katar Devleti'nin, öncelikle geçmişte aşiret beylerinin, kabile liderlerinin yönetiminde olduğu görülmektedir (Ermağan ve Gümüş 2014, s. 303).

Ülke topraklarının verimsiz olması ve suyun yetersizliği, alt ve üst yapının geliştirilememiş olması buradaki insanların sürekli başka yerlere göç etmesine yol açmıştır. Fakat yukarıda da tarihine değinirken görüldüğü üzere Katar, bir yarımada olması, kendisini iç ve dış tehditlere karşı koruyamaması ve bundan kaynaklı güvenlik kaygıları nedeniyle sürekli bir dış güce bağımlı olmuştur. Bugün itibariyle 159 yıldır Katar Devleti'ni yöneten El Sani ailesi de zamanında İngiltere ile yaptığı anlaşma ile siyasi konumunu sağlamlaştırmıştır. Bu koruma geleneği bugün de devam etmektedir. 1971 yılında bağımsızlığını kazanan Katar, bugünde ABD'nin etkisi altındadır. Bunun

¹⁶ Hürriyet Gazetesi internet sitesi. LNG ihracatında lider yine Katar. 26 Haziran 2018. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/lng-ihracatinda-lider-yine-katar-40877623>. [Erişim Tarihi: 30 Nisan 2019].

en önemli nedeni de dünya için çok önemli olan ve ekonomik değeri çok yüksek olan doğal gaz rezervlerine bu ülkenin sahip olmasıdır. Bölgenin geneline bakıldığında, tüm Körfez ülkeleri bağımsızlıklarını ilan edip yeni bir devlet olarak kurulduktan sonra, sahip oldukları stratejik doğal kaynaklar nedeniyle hem bölgelerinde hem de küresel güçler tarafından önemli ülkeler olarak ön plana çıkmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra İngiliz İmparatorluğu yerini yavaş yavaş tüm dünyada olduğu gibi, bu bölgede de ABD hegemonyasına bırakmıştır. Bu dönemde petrolün ve doğal gazın önemi oldukça büyüktü fakat yaşanan iki siyasi olay ABD'nin konumunu daha da güçlendirmiştir. Öncelikle, İran İslam Devrimi'yle birlikte İran ABD'den tamamen kopmuştur. Körfezde yaşayan Şii nüfusunun dışındaki halk da bu devrime büyük bir heyecanla katılmıştır. Bu durum sonucunda Suudi Arabistan'ın ABD bağımlılığı artmış ve sonrasında, Birinci Körfez Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Körfez'in tamamını ABD askeri üssü haline getirmiştir (Ermağan ve Gümüş 2014, s. 304).

Katar'da yönetim şekli olarak monarşik bir emirlik sistemi bulunmaktadır ve Emir, hükümeti tayin etmektedir. Emir, meclisin kabul ettiği yasaları veto etme hakkına sahiptir. 1970 yılında yürürlüğe giren anayasa 2005 yılında demokratik reformlar ile güncellenen yeni bir anayasa ile değiştirilmiştir. Kadınlara ilk kez 1999 yılında seçimlerde seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Katar Devleti'nde emirlikteki hukuk kurallarının kaynağı örfi seküler hukuk ve şer'i hükümlerdir. Ülkede siyasi parti ve sivil toplum örgütleri yoktur (Ermağan ve Gümüş 2014, s. 304).

Katar Devleti, Birleşmiş Milletler (BM), Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), Arap Ligi, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OAPEC), Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (IAEA), Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW), Uluslararası Para Fonu (IMF), Arap Para Fonu (AMF),

Asya'da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı (CICA), İslâm Kalkınma Bankası (İKB) ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) gibi uluslararası örgütlerin üyesidir.¹⁷

Katar Devleti ve Basra Körfezi etrafındaki diğer ülkelerin 20. Yüzyıl boyunca Orta Doğu siyasetini etkileyen ve yönlendiren bir takım dinamikleri bulunmaktadır. Bu dinamiklere bakıldığında, öncelikle ulusal bütünlüklerinin sağlanması, güvenlik kaygılarının en aza indirilmesi, İran'dan algıladıkları mezhepsel tehdidin güvenlik kaygısı oluşturması, mevcut siyasal rejimleri devam ettirme kaygısı, geleneksel ve toplumsal yapının korunması, bölgedeki modernist ve seküler rejimleri ötekileştirme, enerji piyasasının güvenlik ve istikrarı ve Soğuk Savaş siyaseti bağlamında Batıyla geliştirilen derin stratejik ilişkiler yer almıştır. Körfez ülkelerinin en önemli ayakta kalma kriteri şüphesiz ki ulusal bütünlüklerini tüm dış tehditlere karşı koruyabilmektir. Bu aşamada karşılıklarına çıkan en büyük dış tehdit, İran'da Şah döneminin uygulamış olduğu İslam İnkılabı'nın gerçekleşmesinden sonra kullandığı devrimci söylem ve bu ülkenin kayda değer büyük bir Şii nüfusuna sahip olmasıdır. Bu durum Körfez ülkelerinde doğrudan tehdit olarak algılanmıştır. Diğer taraftan Körfez ülkelerinin güvenlik kaygıları nedeniyle uygulamış oldukları Batıcı ve statükocu dış politikaları da yine İran'ın dış politika anlayışıyla çatışmaktadır. Bu dış politika görüşü ve Irak Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Körfez ülkeleri İran'dan gelecek bir tehdide karşılıklı birleşme ve Batı ile ilişkileri daha iyi bir noktaya taşıma konusunda fikir birliğine varmışlardır. Bu gelişme üzerine, Körfez ülkeleri İran tehdidine karşı olarak 1981 yılında toplu bir tedbir amacıyla Suudi Arabistan öncülüğünde Körfez İşbirliği Konseyi'ni (KİK) kurmuşlardır (Ataman ve Demir 2012, ss. 4-5).

Katar ile birlikte Basra Körfezi'ne kıyısı olan bölge devletleri; Kuveyt, Bahreyn, BAE, Umman, Suudi Arabistan, İran ve Irak arasında Şii-Vahabi çatışmaları devam etmektedir. Bu duruma karşılık Katar, İran ile ilişkilerini sıkılaştırmaya ve ekonomik işbirliğine önem vermektedir. 48 yıldır devlet olarak tanınan Katar, Soğuk Savaş'ın sona

¹⁷ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı internet sitesi. <http://www.mfa.gov.tr/katar-kunyesi.tr.mfa>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

ermesiyle birlikte uluslararası arenada giderek önem kazanmaktadır. Bunun başlıca sebebi de dünyada önemi her geçen gün artan petrol ve doğal gaz kaynaklarıdır. Katar sahip olduğu bu değerli kaynaklarla ekonomisini güçlendirmiş ve bölgesinde yumuşak güç pozisyonu elde etmiştir. Bu gücünü de dış politikasında bir çok alanda aktif olarak kullanmaktadır (Eрмаğan ve Gümüş 2014, ss. 301-302).

Katar, Körfez monarşilerini korkutan ve bir tehdit olarak algıladıkları halk ayaklanmalarını desteklemiştir. Katar'ın bu girişimi sürdürdüğü tarafsız arabuluculuk rolünden sıyrılarak pozisyon alması ve tercihleri karşılığında bir bedel ödemeyi kabullenmesi manasını taşımaktadır. Nitekim bu faaliyetlerden ötürü bir çok Körfez lideriyle, Şeyh Hamad Bin Halife El Sani'nin (bundan sonra Şeyh Hamad olarak bahsedilecektir) ilişkileri bozulmuştur. Katar, Arap Baharı'yla birlikte ortaya çıkan kriz durumunu kendi lehine çevirerek öne çıkmıştır. Katar toprak küçüklüğü ve nüfusunun az olması sebebiyle tarafsız ve rasyonel bir dış politika izlemek zorunda kalmıştır. Bu nedenle, bölgesindeki krizlere karşı tutum alırken hem bölgesindeki güçlerin hem de uluslararası arenadaki güçlerin dengesini gözeterek hareket etmiştir. Örneğin, Körfez ülkeleri Müslüman Kardeşler'i terörist olarak ilan ederken, Katar bu gruba önemli bir ekonomik destek vermiştir (Akkaya ve El-Rantisi 2015, s. 9).

Katar Devleti'nin hem bölgesinde hem de tüm dünya ölçeğinde aktif bir dış politika stratejisi geliştirme süreci Şeyh Hamad'ın 1995 yılında yönetime geçmesiyle başlamıştır. Katar'ı bugünkü güçlü konumuna getiren bu temelleri atan lider Şeyh Hamad'tır. 1995'te bir saray darbesiyle babasının koltuğuna oturan Şeyh Hamad, 18 yıl emirlik yaptıktan sonra Körfez monarşilerinin alışık olmadığı bir hamle yaparak 25 Haziran 2013'te koltuğu kendi isteğiyle 33 yaşındaki oğlu Şeyh Temim Bin Hamad El Sani'ye (bundan sonra Şeyh Temim olarak bahsedilecektir) devretmiştir (Akkaya ve El-Rantisi 2015, ss. 8-9).

Katar Devleti'nin güçlü bir dış politikaya sahip olması El Sani ailesinin liderlerinin başarısı olarak gösterilmektedir. Arap dünyasının en genç lideri olan Şeyh Temim, 3

Haziran 1980 yılında Katar'ın başkenti Doha'da doğdu. Babası Katar Emiri Arap dünyasında bir ilke imza attı ve tahtı kendi isteğiyle oğluna bıraktı. Şeyh Temim ağabeyi yerine Katar Emiri olarak bir geleneği de değiştirdi. Katar Emiri Şeyh Temim, İngiltere'de eğitim gördü. Sherborne, Sandhurst Kraliyet Askeri Akademisi ve Middlesex Harrow School'dan mezun olan Şeyh Temim, 1998 yılında Katar Silahlı Kuvvetleri'nde teğmen olarak görev yaptı. 2013 yılında babası Şeyh Hamad, Katar yönetimini, ülkenin gençlerini güçlendirmeye ve değişim ihtiyacına vurgu yaparak şöyle söylemektedir; “Milletimizin tarihinde yeni bir sayfa açmanın ve yenilikçi fikirleri ile yeni neslin sorumluluk üstlenmesinin zamanı geldi. İktidarı Şeyh Temim Bin Hamad El Sani'ye devrediyorum. Bu görev için güvenilir olduğuna eminim”. Şeyh Hamad'ın bu sözleriyle tahtını oğluna devretmesiyle Körfez ülkelerindeki “ölene kadar tahtta kalma” geleneği de bozulmuştur.¹⁸

Sadece Katar Devleti'nin değil tüm Orta Doğu ülkelerinin en genç lideri olan Şeyh Temim, 2013 yılında 33 yaşındayken görevi devralmıştır. Ölene kadar tahtta kalma geleneğinin Katar Devleti'nde yaşanan bu değişimle bozulması sonrasında, Orta Doğu'da başka hiçbir ülkede böyle bir değişim yaşanmamıştır. Katar kendi bölgesinde özel bir örnek olarak kalmıştır. Katar, çevresindeki Suudi Arabistan, İran ve Irak gibi bölgenin güçlü ülkelerinden bağımsız olarak bir dış politika süreci yürütmüştür. Katar'ın bölgesinde en genç lider oluşu ve farklı bir dış politika anlayışı, onu yumuşak güç olarak bilinen dış politika stratejisini uygulamaya yönlendirmiştir.

Katar, dünyanın en zengin doğal gaz kaynaklarına sahip bir ülke olarak, bu zenginliği dış tehditlere karşı koruyabilecek caydırıcı bir askeri güce sahip değildir. Dolayısıyla Katar geçmişinde de olduğu gibi siyasi ve ulusal bağımsızlığını koruyabilmek için bir dış güce ihtiyaç duymuştur.

¹⁸ İnternet Haber internet sitesi. Katar Emiri kimdir? Şeyh Tamim Bin Hamad Al Tani eşi ile... 26 Ocak 2018. <https://www.internethaber.com/katar-emiri-kimdir-seyh-tamim-bin-hamad-al-tani-esi-ile-1841939h.htm>. [Erişim tarihi: 15 Mart 2019].

Katar bölgesinden ve dünya ülkelerinden gelebilecek dış tehditlere karşı siyasi bağımsızlığını koruyabilmek amacıyla, ABD ile ilişkilerini geliştirmek için, öncelikle Irak'a karşı ABD koalisyon kuvvetlerini destekleyip ardından ABD ile 1992 yılında güvenlik anlaşması imzalamıştır. Katar'ın 1992'de hava kuvvetleri büyüklüğü 800 asker civarındayken, ihtiyacı olmamasına rağmen, Şeyh Hamad 1996'da 1 milyar dolar yatırım yaparak El-Udeyd hava üssünü kurmuştur. Buraya ABD, ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı'nın (CENTCOM) ileri karargahını taşımıştır. 11 Eylül saldırıları sonrası, Afganistan ve Irak işgallerini CENTCOM'dan idare etmiştir (Başkan 2012, s. 44).

Katar, ABD ile askeri ilişkilerini derinleştirmek amacıyla Doha'da kurulan ve Körfez'in en önemli askeri üslerinden biri olma özelliğini taşıyan El-Udeyd Hava Üssü'ne ABD hava kuvvetlerine mensup 10 binden fazla askerin ve ABD öncülüğündeki uluslararası koalisyon güçlerinin yerleşimi ve askerlerin yaşam kalitesini arttıran hizmet binalarının ve kışlaların eklenmesi için 2018 yılında bu üssü genişletme projesine karar verdiklerini açıklamıştır. Doha yönetimi El-Udeyd hava üssünü ABD'nin daimi üslerinden birine dönüştürmeyi planladıklarını ifade etmiştir.¹⁹

Katar, Amerikan Ordusu'nun merkezi komutanlığı olan CENTCOM'un en önemli üslerinden birine ev sahipliği yaparken diğer taraftan İran ve Rusya ile ortak bir doğal gaz karteli oluşturmak için yoğun bir çaba içerisinde tüm dinamikleri değerlendirmeye devam etmektedir (Diriöz 2009, s. 66).

3.3 KATAR'IN DIŞ POLİTİKA EĞİLİMLERİ : YUMUŞAK GÜÇ KULLANIMI

Ülkesinin sınırlarını dış tehditlere karşı korumak isteyen ve bu nedenle bağımsız bir dış politika yürütmeyi planlayan Şeyh Hamad, dış politikada medya, diplomasi, eğitim, kültür, spor, turizm ve insani yardım gibi yumuşak güç araçlarını etkin bir şekilde

¹⁹ Anadolu Ajansı internet sitesi. Katar El-Udeyd Hava Üssü'nü Genişletiyor. 24 Temmuz 2018. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katar-el-udeyd-hava-ussunu-genisletiyor/1212806>. [Erişim tarihi: 20 Mart 2019].

kullanmıştır. Şeyh Hamad, arabuluculuk ve çatışma çözümlerine odaklanarak tarafsız bir dış politika izlemiş ve bu strateji Katar'ın imajına olumlu yansımıştır. Katar Devleti'nin Sudan, Eritre, Lübnan, Somali ve Yemen'de yapmış olduğu arabuluculuk faaliyetleri bölgesel ve küresel ölçekte Katar'ın tanınırlığını ve güvenilirliğini artırmıştır. Fakat 2010 yılı sonunda başlayan Arap Baharı ile birlikte Katar dış politikasında pozisyon almaya başlamıştır (Akkaya ve El-Rantisi 2015, s. 9).

Sert güç kavramı, bir aktörün ekonomik ve askeri olanaklarını kullanarak karşısındaki etkilemek istediği aktör veya aktörlerin üzerinde baskı kurabilme onların davranışlarını kendi istediği yönde değiştirebilme ve nüfuz sağlayabilme becerisidir. Uluslararası İlişkilerde yumuşak güç kavramına bakıldığında, Joseph Nye, “bir aktörün havuç ya da sopalara başvurmadan, işbirliği yaparak ya da çekicilik unsurlarını kullanarak istediklerini yaptırabilmesini, yumuşak güç olarak adlandırmıştır”. Yani yumuşak güç başkalarının istek ve amaçlarını kendi istekleri ve amaçları doğrultusunda etkileyebilme ve yerine getirebilme kapasitesidir (Nye 2005, s.14).

Devletler güvenlik kaygılarını yok etmek ve ülkelerinin ulusal bütünlüğünü sağlamak için tüm dış tehditlere karşı askeri güçlerini kullanmaktadırlar. Askeri gücü yeterli olmayan veya ekonomik güç üstünlüğü daha fazla olan devletler ise bu tür sorunları daha kısa sürede, basit ve etkili bir biçimde ekonomik güçlerini kullanarak çözmektedirler. Yumuşak gücü kullanmak karşı tarafın da buna açık olmasına ve kabul etmesine bağlıdır. Diğer taraftan, yumuşak güç kullanımı sert güç kullanımına oranla sonuçları daha uzun sürede alınabilen ama kalıcı etkiye sahip olması nedeniyle de kullanımı en yaygın olanı ve tercih edilenidir (Nye 2005, ss. 100-101).

Joseph Nye, yumuşak güç oluşturan üç ana kaynağa işaret etmiştir. Bunlar; “kültür, politik değerler ve dış politika”. Yumuşak güç bağlamında kültür, toplum için bir anlam yaratan ve onları bir araya getirebilecek dinamiklere sahiptir. Diğer taraftan kültür, edebiyat, sanat ve eğitim gibi elit kesime hitap eden, yüksek kültür öğeleri ile kitlesel eğlence piyasasını oluşturan televizyon, sinema ve pop müziğini de kapsamaktadır. Bir

milleti yöneten politik değerler ve kurumlar seçilmiş hükümetlerin uyguladığı adalet, şeffaflık ve eşitlik ilkeleriyle uyumlu olmalıdır. Bir hükümet bu değerleri kendi ülkesinde ne kadar barındırırsa, yurtdışında da o kadar çekici hale gelmektedir (Yıldırım 2014, s. 28).

Katar dış politika stratejisi kapsamında yumuşak güç kavramını etkin bir şekilde kullanmıştır. Katar Devleti, güçlü ekonomisiyle bir çok alanda yumuşak güç faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu alanlara bakacak olursak eğitim, kültür, sosyal faaliyetler ve basın sektöründe önemli adımlar atılmıştır. Basın sektörüne yönelik olarak El-Cezire (*Al Jazeera*) Kanalı'nın kurulması, Körfez ülkelerinin yaşadığı anlaşmazlıklarda Katar'ın arabuluculuk rolünü üstlenmesi ve Arap Baharı sürecinde bazı ülkelere verilen destek faaliyetlerinin etkili yumuşak güç adımları olduğu görülmektedir. Bunların dışında Katar, başka ülkelerle ilişkilerini geliştirebilmek amacıyla, karşılıklı bağımlılık oluşturmak ve ülke çıkarına fayda sağlamak için doğru finansal yatırım araçlarını kullanarak yumuşak güç kavramını dış politikasında etkin bir şekilde kullanmaya çalışmıştır. Katar'ın yumuşak güç argümanları aşağıda detaylı bir şekilde incelenmektedir.

3.3.1 Katar'ın Uluslararası Medya Kuruluşu : El-Cezire

Katar Devleti'nin yumuşak güç uygulamasındaki faaliyetlerine bakacak olursak ilk sırada ve etkin olanın uluslararası medya kuruluşu El-Cezire olduğu görülecektir. Şeyh Hamad, Katar'ı diğer Körfez ülkelerinden ayırtırmak için öncelikle 1996 yılında o dönemde sansür bakanlığı olarak işleyen Bilgi Bakanlığı'nı kaldırıp yerine devlet desteğiyle toplam 140 milyon dolar yatırımla uluslararası haber kanalı El-Cezire'yi kurmuştur (Başkan 2012, ss. 41-42). El-Cezire, Katar Emirliği'nin bir medya yatırımı olarak ortaya çıkmış ve devlet finansmanı ile desteklenmiştir. Arapça yayınlarda objektif haber dilini kullanarak güven kazanan Britanya Yayın Kuruluşu'nun (British Broadcasting Corporation-BBC) 1995 yılında Suudi Arabistan merkezli ORBIT Communications ile şirketin Orta Doğu'da yayın yapan haber kanalı için yaptığı iş

birliği anlaşması sonucunda El-Cezire'nin kuruluşuna gerekli zemin hazırlanmıştır. BBC'nin haberlerinin özellikle Suudi Arabistan'ı rahatsız etmesi sonucu bu ortaklık fesih edilmiş ve çalışanlar işsiz kalmıştır. Dönemin Katar Emiri Şeyh Hamad'ın, BBC tedrisatından geçmiş olan habercilere izlemesi gereken yayıncılık politikası hakkında söylediği, “Ne görüyorsanız onu yazın.” ifadesi El-Cezire'ye tanınan editöryal bağımsızlığı göstermesi açısından meşhurdur (Devran ve Özcan 2018, ss. 309-310).

El-Cezire'nin kurucu kadrosu BBC Arapça'daki haber yayıncılığında tecrübeli ve işini iyi yapan çalışanlardan oluşturulmuştur. Katar, El-Cezire'ye işini iyi yapması hususunda geniş yetkiler vererek, Arap ülkelerindeki devlet ve rejim destekli otorite kaynakları El-Cezire'nin sunduğu forumlarda eleştirilebilir, karşı çıkılabilir ve hataları düzeltiler hale gelmesini sağlamıştır. Bunun sonucunda, El-Cezire, Arap dünyasının muhaliflerini Doha'ya çekmeye başlamış ve Arap Dünyası'nın muhalif sesi olmayı başarmıştır. El-Cezire'nin muhalif yayınlarından ötürü Katar Dışişleri Bakanlığı yetkilileri çok fazla şikayet olsa da, Arap rejimleri El-Cezire'yi hedef alan açıklamalar yapsa da, bazı Arap ülkeleri bu yayınlar nedeniyle elçilerini geri çekse bile Şeyh Hamad bu kararından vazgeçmemiştir. El-Cezire yaptığı muhalif yayınlarla kısa sürede Katar Emiri Hamad'ın bir çok Arap lideriyle arasını bozmuştur. Fakat Şeyh Hamad bu kadar gerilime rağmen geri adım atmamış ve kararının tüm Arap Dünyası tarafından benimsenmesinin iyi bir gelişme olduğunu ifade etmiştir (Başkan 2012, ss. 41-42).

El-Cezire devlet olarak Katar'ın kendisinden bile daha çok ön plana çıkan ve dünyaca tanınan bir yayın organı olmayı başarmıştır. El-Cezire, bir medya kuruluşu olarak, coğrafi ve demografik bakımdan küçük bir devletin uluslararası arenada nasıl öne çıkabileceğinin bir göstergesidir. Arap liderlerine karşı takındığı muhalif tavır gereği eleştiriler ve 24 saat yayın yapan uluslararası çapta yatırım yapılan bir kanal olarak hem bölgesindeki kanallardan çok kısa sürede ayrılmıştır hem de CNN (*Cable News Network*) ve BBC gibi uluslararası yayın kuruluşlarına alternatif oluşturmuştur. Kanalın kullanmış olduğu muhalif haber dili, ele aldığı konular ve yapılan programlar Arap dünyasının hassas dinamiklerine dokunmuştur. Bu tavrıyla El-Cezire sadece Körfez

bölgesindeki medya boşluğunu doldurmakla kalmamış, yaptığı muhalif haberlerle siyasi boşluğu da doldurmuştur. Bu tutumuyla El-Cezire Katar'ın bölgesindeki ülkelerle ilişkilerini gerginleştirse de bölge dışındaki ülkelerde önemli bir diplomasi aracı haline gelmiştir. 2006'da İngilizce El-Cezire'nin kurulmasıyla birlikte Katar uluslararası medya gücüyle tanınırlığını ve etkisini ciddi ölçüde artırmıştır. 2011'de El-Cezire Balkanlar TV yayın hayatına başlarken, 2014'te El-Cezire Türk internet haber sitesi kurulmuştur. Fakat Türkiye'deki yayıncılık hayatı başlamadan bitmiştir. El-Cezire bulunduğu ülkelerde istihdam sağlayarak bulunduğu ülke ile diplomasi ve karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesine de olanak sağlamıştır (Akkaya ve El-Rantisi 2015, ss. 10-11).

El-Cezire, bağımsız yayın politikası ile Orta Doğu'da ihmal edilen ve görmezden gelinen olaylara yeni bir bakış açısı getirmiştir. Böylece sadece bölgedeki Araplar değil, bölge dışındaki halklar tarafından da El-Cezire ciddi haber almak için takip edilen uluslararası bir kanal olmuştur. Bulduğu bölgenin hassasiyetlerini gözetken, geniş haber alma ağıyla tüm olayları canlı yayınlayan bir kanal olarak diğer televizyonlara karşı da bir üstünlük sağlamış ve dünyada kendisinden bahsettirmeyi başarmıştır (Devran ve Özcan 2018, s. 310).

3.3.2 Katar'ın Arabuluculuk Faaliyetleri

Katar Emirliği, Körfez'deki en pragmatik ve en bağımsız dış politikayı izleyen ülke olarak göze çarpmaktadır. Henüz 48 yıllık genç bir devlet olmasına karşın Orta Doğu meselelerinde yaptığı faaliyetlerle sıklıkla adından söz ettiren Katar, tek bir ülke ile değil, bölgesindeki ve uluslararası arenadaki bir çok devletle bir denge politikası yürüttüğü görülmektedir (Diriöz 2009, s. 62). Arap dünyasında gündem belirleme potansiyeline sahip olan El-Cezire kanalını dış politikasında kullanan Katar, proaktif hareket tarzıyla arabuluculuk faaliyetlerini yerine getirmektedir. Arap ve Müslüman dünyasıyla ilişkilerini daima sıcak tutmak ve bu ülkelere maddi desteklerde bulunmak Katar'ın bir diğer dış politikasıdır. Bunu da bir takım kuruluşlar aracılığıyla örneğin İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) üzerinden gerçekleştirmektedir. Örneğin Filistin'de veya

Pakistan'ın Dostları grubunda ülkeye verdiği önemli finansal destekle sürecin seyrinde kritik bir rol oynamıştır. İnsani yardım olarak verdiği destekler Mali, Etiyopya gibi Afrika ülkelerine kadar uzanmaktadır (Ermağan ve Gümüş 2014, s. 308). Katar Orta Doğu'daki ve yakın coğrafyasındaki komşularıyla da sorunlarını sıfıra indirip bölgesel etkinliğini arttırmaya ve korumaya yönelik stratejiler uygulamaktadır (Diriöz 2009, s. 64).

Katar, karadan tek sınır komşusu olan Suudi Arabistan'la bir takım sınır problemleri yaşamış fakat 1992'de yapılan anlaşma ile bu çatışma ortadan kaldırılmıştır. Katar Emirliği tarihi boyunca ekonomik ve siyasi ilişkilerde bölgesinde önemli bir güç olan Suudi Arabistan'a yakın durmak zorunda kalmıştır. Şeyh Hamad, Suudilere yakın durma geleneğini bozsa da son kertede bu ülke ile ilişkilerde denge politikasını izleme kararı almıştır. Katar - İran ilişkilerinde de bir denge politikası izlendiği görülmektedir. İran ile denizden komşu olan Katar, Körfez'deki enerji havzalarını paylaşıyor olmaları nedeniyle mesafeli ama iyi ilişkiler yürütmektedir. Diğer taraftan Katar'ın büyük projesi doğal gaz karteli kurulması aşamasında İran ile beraber olma ihtimali ve Katar'da çok sayıda İran'ının yaşaması bu ülkeyle ilişkilerini belli bir dengede tutmasını sağlayan sebeplerdir. İran'ın nükleer enerji faaliyetlerinden Katar oldukça rahatsızdır fakat bu onun silah alımını etkilememektedir. Arap Baharı sürecinde ikili ilişkiler Suriye üzerinden gerilmiştir (Ermağan ve Gümüş 2014, s. 309).

Katar'ın Orta Doğu'da 2008 yılında Lübnan'da Genelkurmay Başkanı Michel Süleyman'ın Cumhurbaşkanı seçilmesindeki süreçte arabulucu ve öncü rolünü etkin bir şekilde ortaya koyduğu görülmektedir. O dönemde Beyrut sokaklarındaki duvarlarda “Şükran Katar” yani türkçe anlamıyla “Teşekkürler Katar” anlamına gelen afişler ve yazılar dikkat çekmiştir. Burada Katar'a Lübnan'a göstermiş olduğu yapıcı katkıları ve istikrar sağlama konusunda verdiği destek nedeniyle teşekkür edilmektedir (Diriöz 2009, s. 64).

Katar'ın proaktif, çevre ülkeleriyle iyi ilişkiler güden ve bölge barışına katkıda bulunan politikaları Türkiye ile benzerlik göstermektedir. Türkiye'nin yanı sıra Katar ve diğer Arap ülkeleri, Filistinli gruplar arasındaki çatışmaları sona erdirmek için büyük çaba harcamışlardır. Filistinli Hamas ve El-Fetih grupları arasında sorunların çözümüne yönelik arabuluculuk faaliyetlerini yoğun bir şekilde yürüten ülkelerden biri de Katar'dır (Diriöz 2009, s. 66).

Katar, İsrail ile ilişkilerinde faydacı bir dış politika tavrı sürdürmüştür. Gazze'de yaşanan trajik olaylar sırasında İsrail'in ticari bürosu Katar tarafından tek taraflı olarak kapatılmıştır. İsrail basını ise bu gelişme sonrasında Gazze krizi çözüldükten sonra büronun Katar tarafından tekrar açılacağı yönünde haber yapmıştır. Katar ise, İsrail'e olan tepkisini gösterme konusunda kendi menfi çıkarları için açık kapı bırakmayı ihmal etmemiştir. Katar'ın serbest ve diğer ülkelerden bağımsız bir dış politika izlemesine başka bir örnek olarak Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (K.K.T.C) ile olan ilişkileri gösterilmektedir. Katar'da K.K.T.C'nin 2007 yılında faaliyete geçen ve resmi açılışını Dışişleri Bakanı Turgay Avcı'nın yaptığı bir ticaret ve turizm ofisi bulunmaktadır. (Diriöz 2009, ss. 62-63).

Arap Baharı öncesinde Katar Devleti, bölgesinde siyasi prestijini artırabilmek için arabuluculuk ve çatışma çözümleri stratejilerine başvurmuştur. Arabuluculuğun aktif bir araç olarak kullanılması Katar'ın bölgedeki dış politika stratejilerini iyi okuduğunu ve doğru uygulamalarda bulunduğunu göstermektedir. Coğrafi sınırları ve nüfus olarak çok küçük bir ülke olan Katar, Orta Doğu'da Suudi Arabistan ve İran gibi güçlü devletlerin etkili olduğu bir bölgede kendisini arabuluculuk faaliyetleriyle ön plana çıkartarak, uluslararası arenada da saygınlığını artırmış ve güvenliğini sağlamayı amaçlamıştır. Katar, bölgesinde Suudi Arabistan'dan ayrı olarak söz söyleyebilme mertebesine ulaşmayı hedeflemektedir (Akkaya ve El-Rantisi, s. 12).

Arabuluculuk faaliyetlerinin bir diğer amacı da Katar'ın küresel sistemin bir parçası sıfatıyla Batılı güçlere karşı Orta Doğu'da güvenebilecekleri bir siyasi ortak olduğunu

göstermektedir. Katar, bir taraftan uluslararası ölçekte markalaşma yönünde ilerlerken bir taraftan da arabuluculuk faaliyetleriyle güvenilir taraf imajını göstermeye çalışmaktadır. Katar arabuluculuk faaliyetleri sayesinde çatışan grupları daha iyi tanıyarak onları bölgesinden uzak tutma olası zararlarına karşı ülkesini koruma altına alma çabası açısından önemli bir dış politika stratejisi uygulamaktadır. Katar, bu faaliyetleri yürütürken İslami kimliğini ciddi bir şekilde kullanmaktadır. Arap Baharı sürecinde de İslami gruplarla işbirliği yaptığı görülmektedir (Akkaya ve El-Rantisi 2015, s. 12).

Katar dış politikasında çeşitli siyasi adımları takip ederek yukarıda sayılan amaçlarına ulaşmaya çalışmaktadır. Bu uğurda küçük bir devlet olmasına karşın büyük işler yaparak, varlığını güçlü bir şekilde hissettirerek, sadece Orta Doğu'nun değil tüm dünyanın dikkatini çekmeyi başarmıştır.

3.3.3 Arap Baharı Sürecinde Katar'ın Yaklaşımı

Katar'ın tarafsız ve en cesur dış politika adımlarını Arap Baharı sürecinde ortaya koyduğu görülmektedir. Arap Baharı, 17 Aralık 2010 günü Tunus'un Sidi Bouzid kentindeki seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin yaşamış olduğu ekonomik sıkıntıları protesto etmek için kendisini yakmasıyla başlamıştır. Bu olay sonrasında ülkede hükümet karşıtı kitlesel silahlı eylemler başlamış ve bu isyanlar çok kısa sürede Libya, Mısır, Suriye, Bahreyn, Cezayir, Ürdün ve Yemen'e de sıçramıştır. İsyanların başlıca nedenleri, işsizlik, enflasyon, siyasi yozlaşma, ifade özgürlüğü ve uzun dönemli baskıcı rejimlerdir. Arap Baharı, isyanları büyük kitlelerin demokrasi, özgürlük, insanca yaşama ve insan haklarına sahip olma istekleri doğrultusunda başlamıştır. Bu süreçte Katar'ın uluslararası medya gücü olan, El-Cezire, yaptığı eleştirel yayıncılığı ile Arap Baharı sürecinde farklı bir önem kazanmıştır.

Katar, gerçekleştirdiği siyasi ve kültürel açılımlarla Arap Baharı sürecinde siyasi, diplomatik ve medyatik anlamda en kazançlı ülkelerden biri olmuştur. İsyanların başlaması itibarıyla Arap halkına önemli bir destek vermiş ve Arap Baharı sürecinin en

aktif aktörü olmuştur. Kendi ülkesinde hiçbir muhalif gösteri yapılmayan Katar, Libya'ya askeri birlikler gönderip, olayların halkın lehine olan yorumlarını, sahip olduğu El-Cezire aracılığıyla tüm dünyaya duyurmuştur. Bu süreçte Körfez ülkelerinin bir lideri gibi davranmış, gelecekte Arap dünyasının merkezi olmaya çalıştığı imajını vermeye çalışmıştır. Katar, Arap Baharı sürecinde ülkelere ve İslami gruplara büyük finansal destek sağlayarak siyasi ve ekonomik gücünü bölgesinde ve uluslararası zeminde etkisini arttırmak için kullanmıştır. İzlediği bu siyasetle Suudi Arabistan'ın bölgedeki düzenleyici rolüne aday olduğunu göstermeye çalışmaktadır (Ataman ve Demir 2012, s. 17).

Katar, monarşiyle yönetilen bir ülke olmasına rağmen Arap Baharı sürecinde Arap halkına baskıcı rejimlere karşı hak mücadelesi sürecinde destek olup, sürece siyasi olarak dahil olmuştur. El-Cezire televizyonuyla Bahreyn dışındaki gösterileri dünya kamuoyuna aktarmıştır. Katar, Libya ve Suriye'de muhalifleri güçlendirmiş, Mısır'da Mursi'yi ve Müslüman Kardeşler'i (İhvan-ı Müslim), Kuveyt, Suudi Arabistan, BAE ve İslamcı grupları destekleyerek ABD'yi rahatsız etmiştir. Bu süreçte Mısır'a 7 milyar dolar maddi yardımda bulunmuş, Müslüman Kardeşler'in ruhani lideri Yusuf El Kardavi'ye vatandaşlık hakkı tanımıştır (Ermağan ve Gümüş 2014, ss. 311-312).

Katar, önemli bir yumuşak güç unsuru olan El-Cezire kanalı ile Arap Baharı'nda isyancıların destekçisi olmuştur. Katar'ın bu süreçteki en cesur adımı ilk olarak, Libya'daki Kaddafi rejimine karşı girişimleri ile başlamıştır. Katar, Geçici Milli Konseyi'ni, Libya halkının yasal temsilcisi olarak ilk tanıyan ülke olmuştur. Libya üzerinde uçuş yasağı uygulanmasını dile getiren Katar, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) operasyonlarına aktif olarak katılıp, Libya'daki muhaliflere silah, gıda, ilaç ve nakit para yardımı yaparak Kaddafi rejiminin yıkılmasında en kritik rolü oynayan ülke olmuştur. Katar, Arap Baharı sürecinde göstermiş olduğu tutumunu Suriye'deki Esad rejimine karşı Suudi Arabistan'la işbirliği içinde göstermiştir. El-Cezire kanalı yayınları başta olmak üzere, muhalif isyancılara burada da silah, gıda, ilaç ve nakit para yardımı yapmıştır. Kendi elçisini Suriye'den çekmiş, Suriye büyükelçisini

de Katar'dan sınır dışı etmiştir. Katar, Yemen'de ve Bahreyn'de tam tersi bir tutum sergilemiştir. Yemen'de Ali Abdullah Salih, görevinden uzlaşma ile çekilmiş ve sonrasında istifa etmiştir. Bu hususta girişimlerde bulunan KİK ile uyumlu çalışan Katar, Bahreyn'de El Halife karşıtı isyanın bastırılması konusunda KİK'le birlikte hareket etmiştir. El-Cezire kanalı da bu süreçte Bahreyn ile alakalı Körfez'in hassasiyetlerini gözetken az sayıda haber yapmıştır. Bu yanlı tutumundan ötürü El-Cezire'den bu süreçte ayrılan gazeteciler olmuştur. Katar, Suriye ve Libya rejimlerine karşı gösterdiği yanlı tutumunu Bahreyn için göstermemiştir. Bu tutumunda sergilediği rejim taraftarlığı ile Katar, dış politikasında belli bir ahlaki prensibe sıkıca bağlı olmadığını göstermiştir. Katar'ın bu tutumunda doğal gaz ihracatını Hürmüz Boğazı üzerinden yapması ve doğal gaz piyasasındaki konumunu güçlendirmek ve olası bir krize karşı önlem amacıyla Libya'ya müdahil olduğu görülmektedir (Başkan 2012, ss. 49-50). Diğer taraftan, Katar'ın Libya'nın enerji marketine girerek Avrupa'daki pazar payını artırmak istemesi de Libya'ya karşı sergilediği taraflı tutumun gerekçesi olarak kabul edilmektedir (Ataman ve Demir, s. 19).

Arap Baharı olaylarında Libya ve Suriye krizlerinde rejim karşıtı gruplara ekonomik, askeri ve diplomatik destek vermesi, Katar'ın Arap Baharı ile birlikte dış politikasında benimsediği tarafsız arabuluculuk stratejisinden saparak Körfez'de yaşanan bölgesel meselelerde taraf olma yolunda faaliyetlerde bulunduğunu göstermektedir. Katar, taraf olma yolundaki faaliyetlerini öncelikle büyük ekonomik gücü ve sahip olduğu uluslararası medya gücü olan El-Cezire kanalı ile yapmıştır. El-Cezire, yapmış olduğu muhalif ve eleştirel yayınlarla, Arap halkının algılarını şekillendirme ve değişim talebinde bulunmalarında ve bunu tüm dünyaya duyurma konusunda çok önemli bir rol üstlenmiştir. Mısır, Suriye ve Libya krizlerinde Arap halkının yanında olan El-Cezire, Katar'ın bölgedeki yumuşak gücü olarak sürece dahil olmuştur (Ataman ve Demir, s. 18).

Arap Baharı sonrası dönemde değinilmesi gereken konulardan biri de Arap ülkeleri ile Katar arasında önemli bir kriz sebebi olan Müslüman Kardeşler'dir. Katar'a 1950'li

yıllar itibariyle göç eden ve burada vatandaşlık alan, Türkiye’de Müslüman Kardeşler adı ile bilinen İhvan-ı Müslim, Mısır’ın İsmailiye şehrinde 1928 yılında Hasan El Benna tarafından kurulmuştur. Kısa sürede örgütlenen ve yüzbinlerce üyeye ulaşan Müslüman Kardeşler’in, Mısır’daki İngiliz hâkimiyetine karşı mücadele yürütmesi, Kral Faruk’u devirmesi ve Mısır’da yönetimi ele alması önemli bir dönüm noktası olmuştur. Müslüman Kardeşler’in Mısır lideri Cemal Abdülnasır’a başarısız bir suikast düzenlemesi üzerine, Nasır, Müslüman Kardeşler’e yönelmiş ve binlerce grup üyesi hapse atılmıştır, onbirlercesi de ülkeyi terk etmiştir. Eğitim sistemlerini kurma aşamasında olan ve kalifiye öğretmen ihtiyacı olan Katar, Mısır’dan kaçan Müslüman Kardeşler üyelerine bu görevi teslim etmiştir. Bu alanda ünlü eğitimci Yusuf El Karadavi gösterilmektedir (Başkan 2012, ss. 37-38).

Katar, 1950’li yıllar itibarıyla Müslüman Kardeşler hareketi üyelerine iş olanakları sağlayan, dini ve sosyal hedefleri doğrultusunda onlara yetenekleri ve eğitimleri yönünde imkan veren bir ülke olmuştur. Diğer Körfez ülkelerinde de olduğu gibi Müslüman Kardeşler, Katar’da da özellikle eğitim alanında etkili ve öncü olmuştur. Arap Baharı sürecinde Katar ve Müslüman Kardeşler ilişkisine bakıldığında, her iki tarafın da aradaki ilişkiyi menfaatleri doğrultusunda değerlendirdiği görülmektedir. Suudi Arabistan ve BAE, Müslüman Kardeşler’i terör örgütü listesine alırken, Katar, KİK içerisinde krize yol açsa da, Müslüman Kardeşler’e destek vermeye devam etmiştir. Katar’ın bu tutumu KİK içi ilişkilerde gerilimlere yol açmıştır (Akkaya ve El-Rantisi 2015, ss. 14-15).

3.3.4 Katar’ın Ekonomik Yatırımları

Körfez ülkelerinin ortak ekonomi yönetiminin petrol ve gaz gelirlerine bağlı olduğu, bu gelirlerle iç siyaseti yapılandırdıkları ve bu gücü dış politika aktörleriyle ilişkilerinde kullandıkları görülmektedir. İç siyasette muhalefet ile ilişkileri, dış politikada ise sömürge ülkeleriyle kurulan yakın ilişkileri sağlayan güç petrol ve doğal gaz gelirleridir. Yalnız bu gelirlerin azalması ve petrol fiyatlarındaki istikrarsızlık Körfez ülkelerini küresel ekonomik gelişmelere bağımlı kılmış, siyasal bağımlılık, işsizlik ve üretmeyen

bir toplum oluşması gibi bir takım sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır (Ataman ve Demir 2012, ss. 6-7).

KİK üyesi ülkelerin sosyo-politik yapıları, literatürde rantıye devlet olarak adlandırılmaktadır. Günümüzde, sahip olduğu doğal kaynaklardan yüksek rant geliri elde eden Orta Doğu dışındaki diğer ülkeler için de sıklıkla rantıye devlet kavramı kullanılmaktadır. Rantıye devlet kavramı iktisat, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler literatürlerinde kabul görmektedir. Rantıye devlet modelinde, ülke yönetimi açısından bakıldığında, yüksek enerji gelirlerinin önemli bir kısmı yönetime hâkim ailenin elinde kalırken, kalan gelirin bir kısmı halk arasında dağıtılırken bir kısmı ile de ülkenin alt ve üst yapı yatırımları yapılmaktadır. Halktan vergi alınmadığı gibi halkın yönetime katılması da mümkün olmamaktadır (Saygın ve Yamak 2017, ss. 27-29).

Rantıye devlet olmaktan, üreten ve ticaret devletine geçme mücadelesi veren Katar gibi ülkeler, bu sorunları aşmak adına doğal kaynaklarından elde ettikleri sıcak parayı ekonomilerini sektörel çeşitlendirme özelinde yatırımlarına yön vermişlerdir (Ataman ve Demir 2012, ss. 6-7).

Katar Devleti'ne bakıldığında, Katar'ın güçlü dış politika stratejileri yürütebilmesinin yolunun ülkenin güçlü ekonomisinden geçtiği görülmektedir. Dünyanın doğal gaz rezervleri sıralamasında üçüncü olan ve petrol rezervleri sıralamasında ondördüncü ülkesi olan Katar, doğal gaz ve petrol satışından kazandığı sıcak para ile dış politikasında önemli adımlar atabilmiş ve bu adımlarla ülke vizyonunu zenginleştirmiştir. İlk sıvılaştırılmış gaz (LNG) ihracatını 1997 yılında yapan Katar, zamanla ülkenin gaz üretimi potansiyelini artırmış ve gaz ihracatçıları pazarındaki yaptığı anlaşmalarla dünya piyasasındaki yerini almıştır. Hidrokarbon endüstrisini ve altyapısını güçlendirmeyi öncelikli hedef olarak belirleyen Katar, bu endüstriden kazandığı sıcak para ile ülkenin ekonomisini daha da zenginleştirmek ve çeşitlendirmek adına ülkesinde ve dünyada yatırımlar yapmaktadır. Özellikle, Çin, Hindistan, Japonya, Güney Kore ve Singapur'la uzun dönemli gaz anlaşmaları yapmıştır (Akkaya ve El-Rantisi 2015, s.13).

Katar, doğal gaz ve LNG ihracatından elde ettiği büyük geliri dış politikasında önemli bir araç olarak kullanmış ve karşılıklı bağımlılık bağlamında gaz anlaşması yaptığı ülkelerin birçoğunda önemli yatırımlar yaparak bunu göstermiştir. Büyük gaz alıcıları arasında olan ve gaz anlaşmaları yaptığı Singapur ve Çin gibi ülkelerde önemli büyük yatırımlar yapmıştır. Bu ülkelerden Singapur'da 2.5 milyar dolarlık bir yatırım ile *Asia Square Tower* binasını satın almıştır. Çin'de ise 2.8 milyar dolar yatırım ile, *Agricultural Bank of China* bankasına yüzde 12.99 hisse karşılığında ortak olmuştur. Bu yatırımlarla ekonomisindeki sektörel çeşitlendirmeyi sağlayarak, ülke ekonomisinde doğal gaz gelirleri dışında yeni gelir alanları oluşturmaya çalışmaktadır.

Katar, dış politikasındaki aktivizmini, büyük oranda gaz ve petrol gelirlerinden sağladığı ekonomik güce borçludur. Katar'ın gaz üretim seviyesine bakıldığında 280 yıl daha yetecek doğal gaz rezervine sahip olduğu görülmektedir. Dünyadaki doğal gaz tüketimine bakıldığında ise, Katar'ın uzun yıllar boyunca sıcak para kazanacağı ekonomik sıkıntı çekmeyeceği görülmektedir. Fakat, Basra Körfezi'nde yaşanacak olası bir sıcak savaş Katar'ın doğal gaz ihracatını kesintiye uğratacaktır. Bu kötü senaryolara karşılık Katar, doğal gazdan elde ettiği sıcak para ile kendisine başka ekonomik getiri sağlayabilecek yatırımlara yönelmiştir (Başkan 2012, s. 51).

2030 Ulusal Vizyonu çerçevesinde, ekonomi politikasında sadece doğal gaz ve petrol sanayisine dayalı olmayan güçlü ekonomi için çeşitlendirilmiş bir yapı oluşturma kararı alan Katar, hidrokarbon sektörüne dayalı ekonomik sistemin istikrarlı olmayacağını ve önlem alınması gerektiğini açıklamıştır. Bu doğrultuda ekonomik reformlarını organize eden Katar, doğal gaz ve petrolden elde ettiği geliri ile ülkesinde ve dünyada önemli uluslararası yatırımlar yaparak ekonomisinde sektörel çeşitliliği arttırmayı hedeflemiştir. Katar'ın bu hedefi doğrultusunda yaptığı önemli yatırımlara bakacak olursak, İngiltere'de; "*Saisbury, Harrods, London Stock Exchange*", İsviçre'de; "*Credit Suisse*", Almanya'da; "*Volkswagen ve Porsche*", Fransa'da; "*Paris Saint German Takımı*", Türkiye'de "*Digitürk, Finansbank, Boyner, Turkuvaz Medya*" (Bir dönem sonra ortak olduğu hisseleri kendi isteğiyle devretmiştir) gibi önemli ortaklıklar ve satınalmalarla parasal karşılığı yüksek yatırımlar yapmıştır. Uluslararası alanda finans, sanayi, hizmet,

telekomünikasyon ve alt yapı yatırımlarına devam eden Katar, hem ülkeye giren sıcak para akışını değerlendirip garanti altına almaya çalışmış hem de bu yatırımlarla küresel imajını güçlendirmiştir. Bu yatırımlar sonucunda Katar, Uzakdoğu'dan Amerika'ya, Afrika'dan Avrupa'ya bir çok coğrafya da etkili olmuş ve ekonomik yatırımlarıyla dış politikasında yumuşak güç zeminini sağlamlaştırmıştır (Akkaya ve El-Rantisi 2015, s. 13).

Katar, ilk petrol ihracatını 1949 yılında yapmıştır. Petrol'den elde ettiği gelir ile modern dünyaya adım atmış ve 1950'de ilk devlet okulunu ve ilk devlet hastanesini açmıştır. Bu sürecin ve ekonomik gelir artışıyla birlikte Katar, okul ve hastane sistemini sürekli revize etmiş, eğitimi ücretsiz hale getirmiş, ülkesine yeni yollar inşa etmiş ve elektrik, su gibi alt yapı sistemlerini de kurmuştur. Kendi nüfusu yetersiz olduğu için bu hizmet dönemi boyunca kalifiye işgücünü Arap dünyasından transfer etmiştir (Başkan 2012, s. 37).

Katar, 2008-2017 döneminde temel gereksinimler alanındaki gelişimi, ekonomik büyümeyi sosyal ve insani kalkınma ile bütünleştirerek, kaynakları ve bu bütünleşmeyi sürdürülebilir kılabilmek için çeşitlendirilmiş bir ekonomik yapı inşa etmeyi amaçlayan 2030 Ulusal Vizyonu'nu açıklamıştır. Bu çerçevede, turizmin gelişmesini sağlayacak ulaşım imkanlarını yaratmak ve bunun için gerekli inşaat sektörü alanında büyüme sağlamak, ticari faaliyetlerin geliştirilmesi için Ticaret Odası bünyesinde gerekli işlem ve prosedürlerin kolaylığı için entegrasyon sürecini hızlandırmak, etkin bir kredi mekanizması oluşturmak, sınır ötesi ticari faaliyetleri kolaylaştırmak için belgelerin dijital ortamda oluşturulmasına imkan sağlamak, kurumlar vergisi ödeme prosedürünü basitleştirmek gibi bir çok alanda reform gerçekleştirmektedir. Katar bu vizyonla birlikte makroekonomik istikrar ve alt yapı çalışmalarında önemli bir ivme yakalamıştır (Saygın ve Yamak 2017, s. 34).

Katar elindeki ekonomik gücü dış politikasında aktif olarak kullanmaktadır. Bu doğrultuda, Rusya ve İran'dan sonra en büyük doğal gaz rezervine sahip olan Katar, LNG üretiminde en büyük üretici konumundadır. Katar Emiri Şeyh Hamad, elindeki bu

güçleri kullanarak, Rusya, İran, Katar ve Venezuela’ında bulunduğu OPEC benzeri bir doğal gaz karteli kurmayı hedeflemiştir. Katar, kaynaklarından gelen ekonomik gücüyle sektörel çeşitlilik yaratmak ve yeni yatırımlar yaparak güçlü dış politika hedeflerini yerine getirmekten ziyade dünya piyasalarında da etkili olabilecek önemli bir güç haline gelmeyi hedeflemektedir.

Ekonomiyi dış politikada aktif bir araç olarak kullanan doğal kaynak zengini devletlere bakıldığında, ortak özelliklerinin dış politika hedefleriyle entegre, kapsamlı bir sanayi, teknoloji, finans ve turizm sektörlerinin geliştirilmesine yönelik olduğu dikkat çekmektedir. Burada hangi bölgelerin ticaret ve yatırım açısından ihtiyacının olduğu ve hedef pazarların belirlenmesi, proaktif sanayi stratejisinin önemli bir parçasıdır. Bu stratejinin uygulanabilmesi için dış politikada yapılması gereken iki unsur ön plana çıkmaktadır. Birincisi, devlet ile iş dünyası arasında aktif bir iş birliği ve kurumsal diyalog sürecinin oluşturulmasıdır. İkinci ise, iş dünyasının kendi arasında ve paydaşlarıyla kurumsal diyalog ve iş birliği sürecini oluşturması ve geliştirmesidir (Kutlay 2012, s. 110).

Katar Devleti, dünyada finans, sanayi, turizm, perakende, moda, gayrimenkul gibi bir çok alanda yaptığı 335 milyar dolarlık yatırımla yatırımcı sıralamasında ondördüncü sırada yer almaktadır. Katar’ın Türkiye’deki yatırımlarının büyüklüğü yaklaşık 18 milyar doları bulmaktadır. Türkiye’de yaptığı şirket alımlarının değeri ise yaklaşık 7 milyar dolardır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Katar Emiri Şeyh Temim 2016 yılı sonunda Trabzon’da yapılan görüşmeler sırasında mali denetleme, bilgi ve iletişim teknolojisi, gümrük alanında işbirliği gibi pek çok alanda mutabakat zaptı imzalamıştır. 700 milyon dolar seviyesinde olan Katar’la ticaret hacminin iki katına çıkarılarak 1 milyar 500 milyon dolara ulaşması hedeflenmektedir.²⁰

²⁰ Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Katar’ın Dünya’da 335 Milyar Dolarlık Yatırımı Var. 6 Haziran 2017. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarin-dunyada-335-milyar-dolarlik-yatirimi-var-40480893>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

Tablo 3.3: Katar'ın dünya ülkelerindeki yatırımları

Yatırım Yapılan Kurum	Payı (%)	Parasal Karşılığı
Qatar National Bank	51,93	19,8 Milyar Dolar
Volkswagen	17	11 Milyar Dolar
Rosneft Petrol	9,75	6,83 Milyar Dolar
Ooredoo (Katar Telekom)	53,49	4,99 Milyar Dolar
Glencore	9	4,64 Milyar Dolar
Barclays (İngiliz Bankası)	6,3	2,97 Milyar Dolar
Royal Dutch Shell	2,13	2,33 Milyar Dolar
Agricultural Bank of China	12,99	2,8 Milyar Dolar
Sainsbury (İngiliz Süpermarket)	22	1,51 Milyar Dolar
Tiffany & Co	12,99	1,25 Milyar Dolar
Harrolds (İngiliz Perakende)	100	2 Milyar Dolar
Heatrow Havalimanı	20	1,4 Milyar Dolar
Asia Square Tower (Singapur Gayrimenkul)	100	2,5 Milyar Dolar
Paris Saint German Takımı	100	130 Milyar Dolar
Total (Fransız Petrol Devi)	Ortaklık	2 Milyar Dolar
Siemens (Alman Teknoloji Holdingi)	Ortaklık	2,36 Milyar Dolar
Pengerang Integrated Petroleum Complex (Malezya Petrol)	Ortaklık	5 Milyar Dolar
Iberdola (İspanyol Enerji Şirketi)	7,94	2,9 Milyar Dolar
Lagardere Group (Fransız Medya Şirketi)	12,83	3,7 Milyar Dolar
Miramax (ABD'li Film Yapım Şirketi)	53	1 Milyar Dolar
Vivendi (Fransız Medya ve Telekomünikasyon Şirketi)	2	354 Milyon Avro
Printemps (Fransız Perakende Zinciri)	100	2,3 Milyar Dolar
Credit Suisse (İsviçreli Banka)	5,69	3 Milyar Dolar
Banco Santander (Brezilyalı Banka)	Ortaklık	1,2 Milyar Dolar
Londra Borsası Ortaklığı	15,1	850 Milyar Dolar
Alpha Bank (Yunanistan)	Ortaklık	200 Milyon Avro
Valentino Moda Merkezi	100	857 Milyon Dolar
Londra Olimpiyat Sitesi	100	906 Milyon Dolar

Kaynak: Hürriyet Gazetesi internet sitesi. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarin-dunyada-335-milyar-dolarlik-yatirimi-var-40480893>. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019.

Tablo 3.4: Katar’ın dünyadaki gayrimenkul yatırımları

940 Milyon Dolar	Fransa’da 4 lüks Otel ve <i>Le Figaro</i> ’nun Ofisi
300 Milyon Dolar	İngiltere’de Shell Center’ın olduğu Canary Wharf
664 Milyon Dolar	İngiltere’de eski ABD Büyükelçilik Binası
620 Milyon Dolar	ABD’de City Center Binası
8,5 Milyar Dolar	New York’ta Gayrimenkul Yatırımları
2,5 Milyar Dolar	Asia Square Tower (Singapur Gayrimenkul)
13 Milyar 524 Milyon Dolar	Toplam

Kaynak: haberler.com internet sitesi. <https://www.haberler.com/katar-in-turkiye-de-18-milyar-dolar-dunyada-9697549-haberi/>. Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019.

Uluslararası Yatırımcılar Derneği’nin (YASED) 2017 yılı ilk çeyrek Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme raporuna göre “Katar, Türkiye’ye en çok yatırım yapan yedinci ülke sıralamasında yer almaktadır. 2017 yılının ilk çeyreğinde Türkiye’ye en fazla doğrudan yatırım girişi sağlayan ülkeler sırasıyla İspanya, Azerbaycan ve Hollanda olmuştur. Doğrudan yatırım girişlerine bakıldığında, Avrupa ülkelerinin girişlerinin yüzde 78, Asya ülkelerinden gelen yatırımların yüzde 18, ABD’den yüzde 3 ve diğer bölgelerin payının yüzde 1 olduğu görülmektedir.”²¹

Aşağıdaki Tablo 3.5’te de görüleceği üzere 2017’nin ilk çeyreğinde uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin ülkemize 939 milyon dolarla İspanya’dan geldiği görülmektedir. İspanya’yı sırasıyla 193 milyon dolarla Azerbaycan ve 106 milyon dolarla Hollanda takip etmektedir. Katar’ın ise, YASED 2017 verilerine göre, 30 milyon dolarlık yatırım girişi ile yedinci sırada yer aldığı görülmektedir.

²¹ Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED) internet sitesi. 2017 Yılı İlk Çeyrek Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu. https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2017/YASED_UDY_1%20%C3%87eyrek_degerlendirme_raporu_2017.pdf. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

Tablo 3.5: 2017 ilk çeyreğinde uluslararası doğrudan yatırım (UDY) girişlerinin ülke ve bölgelere göre dağılımı

Sıra No	2017	UDY Girişleri (Milyon Dolar)	Pay (%)
1	İspanya	939	0.49
2	Azerbaycan	193	0.10
3	Hollanda	106	0.06
4	Avusturya	95	0.05
5	Almanya	60	0.04
6	Japonya	45	0.04
7	Katar	30	0.04
8	İsviçre	29	0.03
9	Kanada	27	0.02
10	ABD	22	0.01
	Diğer	352	0.19
	Toplam (Sermaye Girişi)	1.898	100

Kaynak: Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED) internet sitesi. https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2017/YASED_UDY_1%20%C3%87eyrek_degerlendirme_raporu_2017.pdf Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019.

Katar'ın Türkiye'deki yatırımlarına karşılık Türkiye de Katar'da özellikle inşaat alanında ekonomik potansiyeli yüksek pazarda yerini almıştır. Türkiye Müteahhitler Birliği'nin (TMB) 2017 yılının ilk çeyrek verilerine göre, Katar'da toplam 14 milyar 200 milyon dolar tutarında altyapı, ulaşım ve konaklama inşaatları olmak üzere 128 projeyi Türk şirketleri üstlenmiştir. Bu iş potansiyeli içerisinde en yüksek pay 4 milyar 400 milyon dolar ile STFA Grubu (Sezai Türkeş ve Feyzi Akkaya) ve Yapı Merkezi ortaklığıyla yapılacak olan Doha Metrosu'dur. Bunun dışında ekonomik olarak bütçesi yüksek alınan iş Tekfen'in aldığı 2 milyar 300 milyon dolarlık yol inşaatı projesidir.

Katar, 2022 yılında Dünya Kupası'na ev sahipliği yapacağı için, 170 milyar dolarlık alt ve üst yapı yatırım projesi bütçesi açıklamıştır. Bu sebeple bu yatırım pastasından pay almak isteyen Türk iş adamları Katar'da düzenlenen "Expo Turkey By Katar" adlı organizasyona adeta çıkarma yapmıştır. Katar'da yapılacak olan, Dünya Kupası için 8 adet stadyumun kullanılabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Türk müteahhitler bu

projelerden bütçe alabilmek için Katar’da önemli inşaat ve gayrimenkul fuarlarına katılarak gerekli iş birliği süreçlerini yürütmeye çalışmaktadır. 2022 FIFA Dünya Kupası için açıklanan 170 milyar dolarlık bütçeden Türkiye de 20 milyar dolar karşılığı iş almayı hedeflemektedir.²²

Tablo 3.6: Katar’ın Türkiye’deki yatırımları

Yatırım Yapılan Şirket	Yatırım Bedeli
Digitürk (Paralı TV Platformu)	1,2 Milyar Dolar
Finansbank	2,9 Milyar Dolar
Alternatif Bank (ABank)	654 Milyon Dolar
Boyner Holding	770 Milyon Dolar
Banvit Tavukçuluk	470 Milyon Dolar
BMC	125 Milyon Dolar
Ataköy Arazisi (Sea Pearl Projesi)	850 Milyon Lira
Şehzade Burhanettin Efendi Yalısı	100 Milyon Avro
Toplam Euro (6.32) ve Dolar (5.62) 3 Nisan 2019 paritesinden çevirilerek yaklaşık toplam rakama ulaşılmıştır.	6 Milyar 382 Milyon Dolar

Kaynak: Hürriyet Gazetesi internet sitesi. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iste-katarin-turkiye-yatirimlari-40485286>. Erişim Tarihi: 3 Nisan 2019.

Katar Emirliği ile Türkiye’nin ilişkileri ağırlıklı olarak ekonomik yöndedir. Katar’lı iş insanlarının Türkiye ekonomisinin canlandırılmasında katkıları olmaktadır. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) kurulan ve kapanan şirket istatistiklerinden yapılan derlemeye göre hazırlanan Tablo 3.7’de görüleceği üzere, Ocak 2013 ile Eylül 2018 tarihleri arasında kapsayan 6 yılda Türkiye’de Katar sermayeli toplam 304 şirket kurulmuştur. Bu şirketlerden büyük kısmının derinleşen ekonomik ilişkiler çerçevesinde son iki yılda faaliyete başladığı görülmektedir.

²² Dünya Gazetesi internet sitesi. Türk şirketler için Katar’da 20 milyar dolarlık kapı açıldı. 20 Nisan 2017. <https://www.dunya.com/ekonomi/turk-sirketler-icin-katarda-20-milyar-dolarlik-kapi-acildi-haberi-359020>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

Tablo 3.7: Türkiye’de kurulan Katar sermayeli şirketler

Yıl	Şirket Sayısı	Yıl	Şirket Sayısı
2013	10	2016	27
2014	11	2017	62
2015	12	2018	182

Kaynak: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) internet sitesi. <https://tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>. Erişim Tarihi: 3 Nisan 2019.

Türkiye ve Katar arasındaki ikili ticari ilişkilere bakıldığında, ticaret hacminin son yıllarda hızlı bir artış yaşadığı görülmektedir. Bunun sebebi, Türkiye’nin en önemli ihracat kalemi olan inşaat demiri satışından kaynaklanmaktadır. 2016 yılında Katar’a olan ihracat 439 milyon dolar, dış ticaret hacmi ise, 710 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu veriler aşağıdaki Tablo 3.8’de detaylı olarak gösterilmektedir.²³

Tablo 3. 8: Türkiye’nin Katar ile ticareti (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2017	344.040	161.752	505.791	182.288
2016	439.149	271.083	710.233	168.066
2015	423.088	360.978	784.066	62.109
2014	344.713	394.552	739.265	-49.839
2013	244.077	373.923	618.000	-129.846
2012	257.329	466.499	723.828	-209.169
2011	188.138	481.018	669.155	-292.880
2010	162.549	177.046	339.595	-14.497
2009	289.361	85.652	375.014	203.709
2008	1.074.013	159.353	1.233.366	914.660
2007	449.963	29.643	479.606	420.320
2006	342.147	66.411	408.558	275.736

Kaynak: DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) internet sitesi. Katar Ülke Bülteni. Ekim 2017. <https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

²³ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) internet sitesi. Katar Ülke Bülteni. Ekim 2017. <https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Sektörel olarak Katar'a yapılan ihracat ürünlerine bakıldığında “her türlü inşaat malzemeleri, ev tekstil ürünleri, mobilya ürünleri, makarna, zeytinyağı, domates salçası, şekerli ve çikolatalı ürünler, bisküvi, süt ürünleri, doğal taşlar, kuyumculuk ve mücevher ürünleri, porselen, seramik ve cam ürünleri, beyaz eşya ve oto yan sanayi” gibi ürünlerin Katar'a ihraç edildiği görülmektedir. Türkiye'nin Katar'dan ithal ettiği ürünlere bakıldığında, “işlenmemiş alüminyum, kimyasal maddeler, plastik ve plastik mamulleri” olduğu dikkat çekmektedir.²⁴

Tablo 3. 9: Katar vatandaşlarının Türkiye'deki gayrimenkul alımı

Yıl	Satın alınan konut adedi
2015	277
2016	256
2017	305
2018	764
2019 (İlk 3 ay)	189
Toplam	1791

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) internet sitesi. Ülke uyruklarına göre yabancılara yapılan konut satış sayıları, 2015-2019. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2339. [Erişim Tarihi: 19 Nisan 2019].

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre, Katar vatandaşları 2015 yılı itibariyle Türkiye'de konut satın almaya başlamıştır. İki ülke arasındaki ilişkilerin gelişim göstermesiyle birlikte konut satışları yıllar içinde artış göstermiştir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere Katar vatandaşlarının Türkiye'den toplam bin 791 adet konut satın aldıkları görülmektedir.

²⁴ DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) internet sitesi. Katar Ülke Bülteni. Ekim 2017. <https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

4. KATAR'IN TÜRKİYE'DE YAPTIĞI YATIRIMLAR VE TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ

4.1 TÜRKİYE'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI

Soğuk Savaş'ın bitimiyle değişen dünya şartlarına Türk dış politikası da ayak uydurmuş ve büyük bir dönüşüm içerisine girmiştir. Türkiye dış politikasında karşılaştığı fırsatlara ve tehditlere karşılık aktif ve çok boyutlu bir dış politika izlemeye çalışmıştır. Türkiye bu strateji ve dönüşümle birlikte eksen ülke olmaktan çıkıp orta büyüklükte bir devlet konumuna ulaşmıştır. ABD ve NATO'ya bağımlılık ve tek boyutluluktan çıkıp, karşılıklı bağımlılık ve çok boyutluluğa geçmiştir. Bu süreçle birlikte, Türk dış politikasında ekonomik göstergeler ve etnik konular da önemli stratejik çıkış noktalarını oluşturmaktadır (Duran 2008, s. 387).

Arap ve Körfez ülkelerinin bulunduğu Orta Doğu bölgesi 400 yıl boyunca Türkler tarafından yönetilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun uyguladığı millet sistemi gereği bölgede göreceli bir istikrar hakim olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkılmasıyla birlikte bölgede birçok küçük devlet kurulmuştur. Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye, Orta Doğu'ya yönelik Ankara'nın benimsediği tarafsızlık politikasıyla ilerlemiştir. Türk dış politikasında Orta Doğu'ya ilgi Demokrat Parti döneminde başlamıştır. Fakat İkinci Dünya Savaşı ile birlikte Türk-Arap ilişkileri İsrail ile olan ilişkilerin gölgesinde kalmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra Orta Doğu'da, Körfez Savaşlarının başlaması, Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesi gibi olaylara karşı Türkiye kayıtsız kalamamıştır (Türk 2010, ss. 58-59).

Türkiye'nin Orta Doğu politikasına bakarken, buradaki geleneksel çıkarlarına bakmak faydalı olacaktır. Türkler, bin yıldan fazla bir süredir bu bölgede yaşamaktadırlar ve Türkiye ile bölge halkları arasında kuvvetli dini, kültürel ve tarihi bağlar vardır. Türkiye üç Orta Doğu ülkesiyle sınır komşusudur. Dolayısıyla, bu bölgede istikrarın sağlanması

Türkiye'nin öncelikli güvenlik ve ekonomik çıkarları açısından büyük önem taşımaktadır (Bağcı ve Sinkaya 2006, s. 25).

AK Parti döneminde Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelik dış politikası, güvenliğin bölgedeki her ülke için çok önemli olduğunu vurgulamakta ve tüm bölge için ortak bir güvenlik alanı öngörmektedir. Türk dış politika yapımı konusundaki yetkililer, herhangi bir kriz durumunda öncelikli olarak diyalog kurmalıdırlar. Orta Doğu'nun kendi krizlerini kendisinin çözebilecek aşamaya gelebilmesi için, Türk dış politikası açısından bu bölge ülkeleriyle ekonomik olarak karşılıklı bağımlılık oluşturmak ve kültürel çoğulculuğa dayalı bir ilişki geliştirmek kaçınılmazdır. Bölgede çok taraflı diplomatik müzakere süreçleri yönetebilmek ve ekonomik entegrasyonu sağlamak Türk dış politikasının temel parametrelerini oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra Orta Doğu, Türkiye'nin yumuşak gücünün en etkili olduğu bölgelerden biridir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik müzakere sürecinde bulunması Orta Doğu açısından Türkiye'nin önemini artıran bir gelişmedir (Duran 2008, s. 394-395).

Ahmet Davutoğlu, 2003 yılında dış politika danışmanlığı yapmış ve daha sonra Dışişleri Bakanı olmuştur. Bu dönemde AK Parti dış politikasına yön vermiş, daha önce yazdığı "*Stratejik Derinlik*" adlı kitabında yer alan teorileri göreve geldiğinde pratiğe dökmeye çalışmıştır. Davutoğlu, 2009-2014 yıllarında Dışişleri Bakanı olarak, 2014-2016 yılları arasında da Türkiye'nin 26. Başbakanı olarak görev yapmıştır. Davutoğlu, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve tarihsel geçmişini referans alarak bölgesinde "merkez ülke" olabileceğini dile getirmiştir. Türkiye'nin "arabuluculuk rolü" ile bölge ülkelerinin sorunlarında önemli bir rol oynayabileceğini ve bu rolün Türkiye'ye önemli geri dönüşleri olabileceğini vurgulamıştır. Türkiye'nin ABD ve AB ile olan dış politika ilişkilerine gereken önemi vermeye devam etmesini bu arada Orta Doğu, Balkanlar, Afrika ve Kafkasya bölgesinde bulunan ülkelerle de dış politikasına yönelik diplomatik açılımlar geliştirmesi gerektiğini savunmaktadır (Tarcan, Akgüller ve Işık 2018, s. 252).

Türkiye'nin Orta Doğu bölgesine yönelik çıkarlarına paralel olarak AK Parti'nin dış politika stratejilerine de bakmak gereklidir. AK Partili yetkililer, "partinin dış politika

anlayışının; çok taraflılık, çok boyutluluk, komşularla iyi ilişkiler ve sıfır problem ilkelerine dayandığını söylemektedirler. Türkiye'nin çevre ülkesi olduğunu reddederek, Türkiye'nin merkez ülke olduğunu savunmaktadırlar". Ahmet Davutoğlu'na göre, "Türkiye, güvenlik, özgürlük ve demokrasiyi dengelemeyi başarabilirse diğer ülkeler tarafından örnek alınan bir merkez ülkesi olabilir". Bu doğrultuda Davutoğlu, Türkiye'nin dış politikasının aşağıda sayacağımız beş özelliği taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Davutoğlu, ilk olarak, güvenlik ve istikrarı tehlikeye atmadan demokratikleşmenin sağlanması, ikincisi, komşularla sorunların sıfıra indirilmesi yani sıfır problem bakış açısının yerleştirilmesi, üçüncü olarak, dış politika stratejilerinin jeopolitik konumunu değerlendirerek aktif ve çok boyutlu olarak ele alınması, dördüncüsü; Türkiye'nin sadece bir bölge veya bir ülke odaklı dış politika üretmemesi tüm yakın bölgeleri kapsayacak geniş içerikli dış politika izleyebilmesi ve son olarak, dış politikanın ekonomik, kültürel ve demografik faktörleri içermesi gerektiğini savunmaktadır (Bağcı ve Sinkaya 2006, s. 26).

Ahmet Davutoğlu, jeopolitik kuramlara dayalı açıklamalarında Türkiye'yi "merkez ülke" olarak ele almaktadır. Ona göre, Türkiye'nin konumundaki bir ülkenin sadece reaktif politikalar izlemesi kabul edilemez. Komşu olduğu ülkelere gelebilecek güvenlik tehditlerine karşılık, çıkarlarını ve güvenlik sorunlarını aşabilecek düzeyde proaktif politikalar izleyerek siyasi sürecini de buna göre şekillendirmesi gerekmektedir. Türkiye güçlü bir dış politika izlediği takdirde küresel aktörlere karşı konumunu güçlendirebilecektir. Türkiye bu vizyonunu hayata geçirirken, yumuşak güç, iş birliğine dayalı güvenlik ve ekonomik bağımlılık gibi temel araçlar, Türk dış politikası söylemleri arasındaki yerini almıştır (Kardaş 2011, s. 29).

Türk Dış Politikası'nda, Ahmet Davutoğlu'nun da öne sürdüğü gibi, "Irak-İran savaşı ile başlayan aktif tarafsızlık politikası, Kuzey Irak'a yapılan askeri operasyonlar, Suriye ile Kürdistan İşçi Partisi (PKK) terör örgütü liderini saklama ve PKK'ya destek verme konusundaki güvenlik sorunları, İsrail ile geliştirilen stratejik iş birliği şeklinde aktif taraf olma politikasına dönüşmüştür". Türkiye'nin yakın komşuları olan Irak ve Suriye

ile 2002 yılı itibarıyla AK Parti iktidarı ile Orta Doğu ülkeleriyle Ankara'nın ilişkileri gelişme kaydetmiştir (Davutoğlu 2009, s. 397).

Türkiye'nin, Orta Doğu politikasında, tarih, coğrafya ve sosyal faktörlerin yanı sıra siyasal elitlerin dış politika tercihleri ve bölgenin jeopolitik yapısı da etkili olmuştur. Bu faktörlerin dışında, Türkiye'nin Batı ile olan ilişkileri de, Orta Doğu politikasının şekillenmesinde etkili olduğu görülmektedir (Sinkaya 2011, s. 80).

Türkiye'nin Orta Doğu politikası 1990'lı yıllar boyunca toprak bütünlüğünü tehdit eden PKK terör örgütünün yaratmış olduğu güvenlik kaygıları ile şekillenmiştir. Orta Doğu ülkelerinin terör örgütlerine destek vermesi ve Suriye'nin PKK lideri Abdullah Öcalan'ı saklaması sonucu, Türkiye ile ilişkiler uzun yıllar boyunca gerilmiştir. Ancak, Türkiye'nin, Suriye üzerinde yürütmüş olduğu baskı netice vermiş ve Suriye, Abdullah Öcalan'ı sınır dışı etmiştir. Bunun üzerine, Türkiye ile Suriye arasında Adana Mutabakatı imzalanmış ve Orta Doğu politikası güvenlik eksenli ve gerilimli olmaktan çıkıp ticari iş birliğine dönüşmüştür. Türkiye'nin Orta Doğu ülkeleriyle arasındaki güvenlik kaygıları azalınca Türkiye, "bölge merkezli dış politika" izlemeye ve bölge ülkeleriyle siyasi ve ekonomik ilişkileri geliştirmeye başlamıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in önderlik ettiği bu politikaya göre, "Türkiye Osmanlı geçmişiyle barışmalı tarihsel, kültürel ve ekonomik imkanlarını kullanarak bölgesindeki ülkelerle iyi ilişkiler kurmalıdır" ancak bu şekilde küresel aktör olabilecektir (Sinkaya 2011, ss. 89-90).

2000'li yılların başında, uluslararası kamuoyunun dikkatini Arap dünyasına çeken önemli gelişmeler yaşanmıştır. Filistin'de, Eylül 2000'de gerçekleşen İkinci İntifada'nın, arkasından ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları ve bunun sonucunda ABD'nin Irak ve Suriye üzerindeki baskılarını artırması gibi olaylar bölge ülkesi olarak Türkiye'yi de yakından etkilemiştir. Bu süreçte Türkiye, Irak, Suriye ve Filistin olayları karşısında daha etkili bir dış politika izleme kararı almıştır. Kasım 2002'ye kadar iktidarın ortağı olan Demokratik Sol Parti'nin (DSP), "bölge tabanlı dış politika" stratejisi Türkiye'nin Batı ülkeleriyle ilişkilerini bozmadan, bölge ülkeleriyle de iyi

ilişkiler kurmasını hedefliyordu. Şubat 2001 krizi sonrasında Arap ülkelerinin pazarlarına daha çok ihtiyaç duyan Türkiye, rotasını bu anlamda ticari ilişkileri geliştirmeye yöneltti. AK Parti henüz iktidar olmadan önce, özellikle Suriye ve Irak’la ticari ilişkiler geliştirilmiş ve Filistin meselesine yönelik olarak Türkiye daha duyarlı ve dengeli bir dış politika izlemiştir (Oran 2017, s .401).

Türkiye’nin Orta Doğu politikasının en önemli çıkış noktası, Orta Doğu ve Körfez ülkeleri arasında barışın ve istikrarın sağlanmasıdır. Türkiye bunu sağlamak için “sıfır sorun” politikasıyla komşularıyla olan sorunlarını gidermeyi ve iyi ilişkiler geliştirmeyi, bu süreçte “arabuluculuk” yaparak sorunları çözmeyi hedeflemiştir. Diğer taraftan, Suriye ile Irak arasındaki gerginliklerin çözümü konusunda da arabuluculuk yaparak bu gerilimdeki tansiyonun düşmesini sağlamıştır. Böyle bir dış politika hedefi sayesinde, hem kendi ülkesi içinde hem de komşularında huzurlu bir ortamın oluşmasını sağlamış olacak ve bu yönüyle öne çıkacaktır, hemde komşu ülkeleriyle önemli ticari gelişmeler kaydedebilecektir. Türkiye, “güvenlik dışılaştırma” olarak da adlandırılan komşularla “sıfır sorun” politikasıyla, öncelikle Irak, İran ve Suriye ile ilişkilerindeki güvenlik eksenli problemleri bir an önce çözüme kavuşturarak bunların yerini ekonomik iş birliklerine bırakması için yoğun çaba sarfetmiştir. Türkiye bu olumlu açılıma Körfez ülkelerini de dahil etmiş ve bu politikasıyla diyalog kanallarını tüm Orta Doğu ülkelerine açarak onlarla da diplomatik ve ekonomik ilişkiler geliştirme yoluna gitmiştir. Türkiye Orta Doğu politikası kapsamında bölgede barışın sağlanabilmesi için arabuluculuk ve kolaylaştırıcılık misyonuna askeri desteği de eklemiştir. Örnek olarak, 2008 yılında İsrail’in Lübnan’a saldırısının ardından BM misyonuna askeri destek vermesi gösterilmektedir (Sinkaya 2011, ss. 93-94).

Bu dönemdeki bölgesel gelişmeler Türkiye’nin “vizyoner” politikasını Türkiye-İsrail ilişkileri bağlamında olumsuz yönde etkilemiştir. İsrail’in Filistin’e yönelik orantısız güç kullanımı Türkiye’de sivil politik alana söylem imkanı tanıırken, 2005 yılı itibariyle Türkiye-İsrail ilişkileri de sivil alanın kontrolüne geçmiştir. Bu dönemde AK Parti hükümetinden Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan’ın İsrail’e yapmış olduğu ziyaretler sırasında Türkiye’nin, İsrail’in Suriye ve Filistin’le yaşadığı sorunlar

bağlamında arabuluculuk görevini üstlenebileceği sinyali vermesi İsrail ile olan ilişkilerini bölge ülkeleri seviyesine çıkarmasını sağlamıştır. İsrail'in 2008'de Gazze'ye düzenlediği operasyona kadar, Türkiye-İsrail arasında "arabuluculuk" ilişkisi ön plana çıkmıştır. Bu süreçte, Türkiye'nin, İsrail ve Suriye arasında "kolaylaştırıcı rolü" oynaması ilişkileri yeni bir boyuta taşımıştır. Türkiye-İsrail ilişkileri konusunda sivil politik alanın etkin olduğunu, Şubat 2006'da Hamas'ın Ankara ziyareti de göstermektedir (Balcı 2011, ss. 129-130).

Türk liderler bir çok platformda Filistin sorunu çözülmeden bölgede barışın sağlanamayacağını vurgulamışlardır. Türkiye'nin İsrail-Filistin arasındaki çözüme yönelik arabuluculuk faaliyetleri sonuç vermemiştir. Bu süreçle birlikte İsrail'in Filistin'e yönelik şiddete dayalı eylemlerinin devam etmesi üzerine Türkiye "İsrail karşıtı" bir politika izlemeye başlamıştır. Türkiye, bu süreçte Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle yaptığı görüşmelerde Filistin'in özgürlüğüne kavuşması ve bu davanın aktif bir tarafı olduğunu ifade etmiştir (Sinkaya 2011, s. 94). Türkiye ile İsrail ilişkileri, 2009'da İsviçre'de yapılan Davos Zirvesi'nde dönemin Başbakanı Tayyip Erdoğan'ın İsrail Cumhurbaşkanı Perez'e sert tepki vermesinin ve one-minute olarak tarihe geçen çıkışından sonra daha gerilimli bir sürece girmiştir. Siyasi gerilime rağmen, yine de İsrail ile ekonomik ve askeri ilişkiler devam etmiştir (Balcı 2011, s. 131).

Bölgede barış ve istikrarı sağlamanın en önemli yolu, karşılıklı olarak ülkelerin birbiriyle ticari ilişki geliştirmeleri ve ekonomik göstergelerin zamanla ülkeler arasında karşılıklı bağımlılık oluşturması ile ancak mümkün olabilecektir. Böyle bir politikanın yerleştirilmesi, bölgede barışın ve ekonomik kalkınmanın anahtarı olabileceği gibi, Türkiye açısından da bölgeye ihracatın ve ekonomik kalkınma sağlamanın önündeki engelleri kaldıracaktır. Türkiye bu konudaki kararlılığını göstermek için Suriye, Irak ve diğer bölge ülkeleri ile çok sayıda ekonomik iş birliği anlaşmaları imzalamıştır. Bu anlaşmalar karşılıklı ticaretin rahat ve güvenli yapılabilmesi için, "doğrudan yatırımların teşvik edilmesi, enerji iş birliği ve karşılıklı vize muafiyeti" gibi konuları da kapsamaktadır. Bu anlaşmalar ve karşılıklı tanınan kolaylıklar neticesinde, bölge içi

ticaret ve Türkiye'nin bölgeye ihracatında büyük bir artış yaşanmıştır (Kutlay 2011, ss. 67-85).

Türkiye'nin geleneksel dış politikası Batı'ya yöneliktir. Türkiye, kendini daha çok Batı ile özdeşleştiren ve Batılı devletlerle ilişki kuran bir dış politika tercihinde bulunmaktadır. Bu politik tercih Orta Doğu ülkelerine yönelik dış politika kararlarında da kendisini göstermektedir. Türkiye'nin Orta Doğu ülkelerine yönelik dış politikasının önemli sac ayaklarından birini "iç işlerine karışmama" ilkesi, diğerini ise "bölge ülkeleri arasında taraf olmama" ilkesi oluşturmaktadır (Akbaş 2012, s. 66). Türkiye'nin "dış müdahaleye" destek vermemesi, kuruluşundan günümüze kadar, Arap ülkelerine yönelik yürütülen "iç işlerine karışmama" ilkesinin korunduğunu göstermektedir (Akıllı 2012, s. 42).

Türkiye 21. Yüzyıl'da dış politikada çok eksenli proaktif dış politika doktrini ekseninde, Orta Doğu'da etkin bir dış politika izlemeyi tercih etmiştir. Arap Baharı sürecinde Türkiye, bölge ülkelerinin demokrasiye geçişine destek veren ve bu bağlamda bölge halklarının özgürlük, demokrasi ve insan hakları taleplerine olumlu yaklaşan bir tutum içerisinde olmuştur (Akıllı 2012, ss. 44-45).

Türkiye, yeni Orta Doğu politikası nedeniyle bazı zamanlarda Batı ülkeleriyle karşı karşıya kalmıştır. Türkiye, Batı karşıtı olmamış, tam tersine AB ile ilişkilerine her zaman önem vermiş, bu süreçte AB kriterlerine uyum çerçevesinde yapılması gerekenleri yapmak için yoğun çaba sarfetmiştir. Türkiye, Batılı ülkelerle siyasi, askeri, ekonomik ve güvenlik ilişkilerini sürdürmüştür. Türkiye'nin AB üyeliği kapsamında yaptıkları "yumuşak güç" haline gelmiş ve Orta Doğu'da etkinliğini artırmıştır. Türkiye'nin AB ile bağı, aslında Orta Doğu'da Türkiye'nin iyi ilişkiler geliştirmesi yönünde konumunu da güçlendirmektedir (Sinkaya 2011, s. 96).

ABD, 11 Eylül saldırıları sonrasında tüm ilgisini Orta Doğu ülkelerine çevirmiştir. Irak işgalinin ardından, Orta Doğu politikalarına uluslararası desteği artırmak ve bu konuda çevre ülkeleriyle işbirliği içerisinde olmak, Orta Doğu'ya demokrasi, özgürlük, insan hakları, iktisadi ve toplumsal kalkınmayı desteklemek iddiasıyla Büyük Orta Doğu

Projesi'ni (BOP) dile getirmiştir. Türkiye'nin İslam dünyasında laik bir demokratik devlet ve ABD'nin uzun yıllardan beri müttefiki olması nedeniyle BOP kapsamında ideal bir stratejik ortak olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın liderliğindeki hükümetin nitelikleri de dikkate alındığında ve Türkiye'nin tarihi ve kültürel değerleri de düşünüldüğünde BOP karşısında pozisyonunun çok güçlü ve bu projeye en çok yardımcı olacak ülke olduğu görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye, Sea Island'daki G-8 toplantısına demokratik ortak olarak katılmış, Yemen ve İtalya ile birlikte Demokrasi Yardım Diyaloğu eşbaşkanlığını üstlenmiştir. Proje kapsamında tüm önerilere açık olan Türkiye'nin bu projenin başarılı olabilmesi için üç talebi bulunmaktadır. Başbakan Erdoğan, “dönüşümün dışarıdan dayatılmamasını, her ülkenin farklılıklarının dikkate alınmasını ve hükümetlerin yanı sıra, sivil toplum örgütlerinin ve iş dünyasının bu proje kapsamında uygulamaya dahil edilmesinin” üzerinde önemle durmuştur. Ayrıca Başbakan Erdoğan, “bu projenin gerçek amacına ulaşabilmesi için, İsrail-Filistin sorununa adil ve kalıcı bir çözüm bulunması gerekmektedir” düşüncesini de önemle belirtmiştir (Bağcı ve Sinkaya 2006, ss. 22-24).

Türk dış politikasının Arap Baharı sürecinde izlediği politikaların en önemli dış yansıması, Türkiye'nin bölgedeki geleneksel rolüdür. Burada anlatılmak istenen, Türkiye'nin NATO üyesi olması, ekonomik, askeri ve demokratik değerlere sahip bir ülke olması yönünden Arap diktatörlerine model olarak gösterilmesidir (Sağsen 2011, s. 62).

4.2 KATAR'IN TÜRKİYE'YE YAPTIĞI YATIRIMLAR TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKASINDA KATAR'IN KONUMUNU NASIL ETKİLİYOR?

Bu tez çalışmasının amacını belirleyen soru, Katar'ın Türkiye'ye yapmış olduğu yatırımların Türkiye'nin dış politikasında Katar özelinde nasıl bir etki yarattığını örnek olay incelemeleriyle görebilmektir. 2017 Haziran ayında Katar'a uygulanan abluka sürecinde, Türkiye'nin sağlamış olduğu destek, arkasından bir yıl sonra 2018'de Türkiye'nin ekonomik olarak sıkıntı yaşadığı dönemde Katar'ın 15 milyar dolar yatırım kararını açıklaması ve 2019'da Tank-Palet Fabrikası'nın Katar ortaklı BMC şirketine 25

yıllığına devredilmesi iki ülke arasında yaşanan örnek olaylar olarak seçilmiştir. Bu örnek olayların gelişim süreci ve her iki ülkenin birbirine karşı tutumu, vermiş oldukları destek ve bu vesileyle diğer müttefiklerine vermiş oldukları mesaj aşağıda detaylı bir şekilde olaylar üzerinden incelenmektedir. Diğer taraftan iki ülke arasında, ekonomik ilişkilerin getirdiği karşılıklı bağımlılık sonucunda alınan dış politika kararlarının iki ülke arasındaki stratejik ortak kavramını nasıl güçlendirdiği de ele alınmaktadır.

4.2.1 2017 Katar Körfez Krizi Karşısında Türkiye'nin Tutumu

Katar Devleti, 5 Haziran 2017 tarihinde, Suudi Arabistan başta olmak üzere, Mısır, BAE ve Bahreyn (bundan sonra kısaca Blok Ülkeler olarak bahsedilecektir) tarafından “terör örgütlerine destek vermek” suçlamasıyla karşı karşıya kalmıştır. Katar'a terörün finansal destekçisi suçlamasını yönelten bu ülkeler, Katar'la tüm diplomatik ve ticari ilişkilerini kestiklerini, kara sınırlarını, deniz limanlarını ve hava sahalarını kapattıklarını uluslararası medya aracılığıyla duyurarak Katar'ı havadan ve karadan abluka altına aldıklarını ilan etmişlerdir. Abluka kararı alan ülkeler, diplomatik görevlilerin 48 saat içerisinde, Katar vatandaşlarının da 14 gün içerisinde ülkelerini terk etmelerini ilan etmişlerdir.

Katar'a kapsamlı abluka uygulayan ülkelere bir kaç gün sonra Ürdün, Yemen, Maldivler, Moritanya, Mauritis, Çad, Senegal, Nijer, Komor ve Libya'da dahil olmuş, Katar'a karşı olan devlet sayısı 15'e yükselmiş ve bu ülkeler büyükelçilerini geri çekmişlerdir (Akdoğan 2017, s. 16). Suudi Arabistan, ülkesindeki El-Cezire kanalının ofisini kapatmıştır. Katar'ın üç yıl önce Mısır'da Mursi'ye siyasi destek vermesi sonrası, Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE'nin Mart 2014'te Katar'dan diplomatlarını çekmesi, uluslararası ilişkiler uzmanları tarafından abluka sürecinin habercisi olarak gösterilmektedir (Kibaroglu 2017, s. 38).

Blok ülkeler tarafından öne sürülen abluka gerekçesi, Katar'ın terörist gruplara finansal olarak destek vermesi ve kendisine ait devlet kanalı olan El-Cezire televizyonu aracılığıyla bu gruplara yönelik haberleri tüm dünyaya duyurarak bir haber kanalı olarak destek verdiği yönündedir (Arslan 2018, ss. 76-77). El-Cezire, yaklaşık 100 ülkede 150

milyondan fazla haneye ulaşan, ilk olarak Gazze saldırılarında ve ardından Arap Baharı ayaklanmalarında sadece Arap halkı için bir haber kanalı olmaktan öte, uluslararası arenada onların sesini duyuran ve Batı medyasına alternatif bir haber kanalı olmuştur (Efe 2017, s. 41).

Krizin en önemli sebeplerinden biri de şüphesiz Katar'ın Müslüman Kardeşler'e ve Filistin'de Hamas'a destek vermesidir. Bu durum özellikle Mısır'ı rahatsız ettiği gibi, Müslüman Kardeşler'i terör örgütü olarak ilan eden BAE ve Suudi Arabistan'ı da rahatsız etmiştir. Katar, Mısır'da Muhammed Mursi'nin 2013'te devrilmesinden sonra Müslüman Kardeşler mensuplarına kendi ülkesinde vatandaşlık hakkı tanımış ve onlara parasal destek vermiştir. Bu sebeple başta Suudi Arabistan Katar'ı terörist gruplara finans desteği vermekle ve Yemen'deki Husi isyancılara destek olmakla suçlamıştır. Katar ise, Konsey'e bağlılığını yinelerken, "terörizm ve radikal ideolojilere karşı görevini yerine getirdiğini" vurgulamıştır.²⁵

ABD Başkanı Trump'ın Suudi Arabistan'ı ziyaretinden hemen sonra, blok ülkeleri tarafından Katar'a böyle bir ablukanın başlatılmış olması bu krizi ilgi çekici hale getirmiştir. ABD Başkanı Trump'ın Suudi Arabistan'a yaptığı ziyaret sırasında 460 milyar dolarlık silah satışı anlaşması yapıldığı duyurulmuştur (Öztürkler 2017, s. 78).

Katar, İran'a karşı olmakla birlikte, doğal gaz sahalarının komşu olması nedeniyle, diğer Körfez ülkelerinden farklı bir dış politika izlemektedir. El-Cezire televizyonunun kışkırtıcı yayınları, Müslüman Kardeşler'e destek verilmesi, BAE'nin ekonomik olarak Katar'la sürekli bir çekişme ve rekabet halinde olması ve ABD'nin konuyla ilgili kendi ekonomik menfaatleri doğrultusunda hareket etmesi Katar krizinin önemli sebepleri arasında gösterilmektedir (Diriöz 2017, s. 29).

KİK komşularının aksine Katar, Orta Doğu'da yaşanan Arap Baharı'nın getirdiği rejim değişikliklerine katılmış, Mısır'da Müslüman Kardeşler, Gazze'de Hamas, Tunus'ta Nahda Partisi, Libya ve Suriye'deki sayısız isyancı ve gruplar dahil olmak üzere birçok

²⁵ BBC News Türkçe internet sitesi. Katar Krizinin 4 Nedeni. 7 Haziran 2017. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40176025>. [Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2019].

İslamcı aktöre El-Cezire aracılığıyla medya desteği vermiştir. Suudi Arabistan ve BAE ise Katar'ın bölge üzerinde kurmak istediği hâkimiyeti yok etmek ve çıkarlarını sekteye uğratmak için, Mısır'da Mursi'nin devrilmesine destek vermiş, Suriye ve Libya'da ise Katar'ın karşısında yer almışlardır (Arslan 2018, s. 78).

Arap Baharı sonrasında, Katar'ın Müslüman Kardeşler'e ve Filistin'de Hamas'a destek vermeye devam etmesi Mısır'ı oldukça rahatsız etmiş ve bu krizin önemli sebepleri arasında yer almıştır. Bu sebeplerle Katar, bölgesinde birçok ülkenin tepkisini çekmiş ve terör finansörü olmakla suçlanmıştır. Irak'ta bir grup Katarlının rehin alındığı iddia edilmiş ve onların kurtarılması için El-Kaide örgütüne Katar tarafından ciddi miktarda fidye ödendiği iddia edilmiştir. Bu olay Katar'ın terörün finansörü olduğuna bir kanıt olarak gösterilmiş ve Katar bu iddialar sonrasında, ABD ile terör finansmanı bakımından ikili bir mutabakata varıp 12 milyar dolarlık silah ve askeri ekipman anlaşması yapmıştır (Diriöz 2017, s. 30).

Katar, gelirinin büyük çoğunluğunu lider konumda olduğu LNG'den sağlamaktadır. LNG ihracatının çoğunu Uzakdoğu'ya yapmaktadır. Rusya ve İran'la doğal gaz üretimi açısından rakip durumda olmasına karşın çıkarları örtüşmektedir. Katar'ın bölge ülkeleri arasında İran'la iyi ilişkiler kurması, doğal gaz yataklarının denizin altında komşu olmasıyla bağlantısı vardır. Diğer taraftan Katar'ın gemilerle yapmış olduğu LNG ihracatında İran'ın kontrolünde olan Hürmüz Boğazı'na ihtiyacı vardır. Sonuç itibarıyla ekonomik sonuç doğurabilecek bu nedenler Katar'ın, İran'a karşı ilişkilerinde daha dikkatli davranmasına yol açmıştır. Katar, lojistik ve gıda konusunda tek kara komşusu Suudi Arabistan'a bağımlı durumdadır ve bu kriz sürecinde Suudi Arabistan gıda sevkiyatını durdurmuştur (Diriöz 2017, s. 30).

Katar, abluka krizinde İran ile ilişkilerinde sıkıntı yaşasaydı veya Blok Ülkeleri'ne İran da katılmış olsaydı büyük olasılıkla Hürmüz Boğazı üzerinden yapacağı LNG ihracatı da kısıtlanmış olacaktı. Bunun sonucunda, Katar büyük bir ekonomik kayıp yaşamış olacaktı. Katar uzun yıllar boyunca doğal gaz üretimi yapabilecek rezerve sahip bir ülkedir. Fakat bu üretimi alıcılarına ulaştıracak yollarda sıkıntı yaşarsa bu ekonomik

zenginliği sekteye uğrayacak ve ülkelerle yapmış olduğu gaz anlaşmalarında önemli sıkıntılar çıkabilecektir. Bölgesinde böyle bir ihtimal her zaman olabileceği için Katar gerekli önlemleri özellikle abluka sürecinden sonra daha kararlı bir şekilde almaya çalışmaktadır. Bu sürece özellikle bu çalışmanın ana konusuyla ilgili olarak baktığımızda, ekonomi politik çerçevede Keohane ve Nye'in öne sürdüğu gibi ulus ötesi ilişkilerin oluşturulabilmesi için "karmaşık karşılıklı bağımlılık" oluşturulması gerekmektedir. Katar, ulusal bütünlüğünü gelebilecek dış tehditlerden korumak, güvenlik kaygılarını en aza indirebilmek, ekonomik gücünü devam ettirmek ve bölgesindeki imajını koruyabilmek için doğal gaz açısından komşusu olan İran ile ilişkilerinde çıkarları doğrultusunda iyi ilişkiler geliştirmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda dış politika kararlarında özellikle gaz karteli gibi oluşumlarda İran ile birlikte hareket edebileceği bu oluşumda onunla birlikte yol alabileceği izlenimini vermektedir. Katar ekonomik ilişkilerini dış politikasında bir araç olarak en iyi şekilde kullanmaya ve yumuşak güç elde etmeye çalışmaktadır. Bu gücü finansal yatırımlarında kullanarak ekonomisini çeşitlendirmeye, kendi ülkesinin sınırları dışında yeni ekonomik argümanlar yaratmaya, dünya gözünde zengin yatırımcı imajını güçlendirmeye, yatırım yaptığı ülkelerle bağımlı bir ilişki geliştirmeye ve dost ülke kazanmaya devam etmektedir. Nitekim, abluka sürecinde gıda konusunda tamamen dışa bağımlı olan Katar'ın ilk yardımına müttefiki İran ve Türkiye koşmuştur.

Katar krizinin bu kadar gerginleşmesinin ve sürecin uzamasının nedeni olarak, ABD'nin çelişkili davranışları gösterilmektedir. Başkan Trump, "Virginia'da yaşanan ırkçı şiddet ve terör eylemleri karşısında bu olaya terör demeyip, her iki tarafın da hatalı olduğunu söylemesi, ABD'nin temel değer yargılarının sarsıldığını ve ABD iç siyasetinin kendi içinde bölündüğünü" göstermektedir. Trump, "Katar'ı diğer müttefikler suçladı" demiş ve başlangıçta yaptırımları desteklediği izlenimini vermiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı ise, Katar'ı suçlayanların kanıt sunmadıklarını söylemiş ve tarafları yapıcı diyalog kurmaya teşvik etmiştir. Bu süreçte Trump, Katar ile askeri teknolojik ve güvenlik alanında ikili anlaşmalara imza atmıştır. ABD'nin bu süreçte çelişkili açıklamalarda bulunması, Trump'ın önce Suudi Arabistan'ı ziyaret etmesi ve 460 milyar dolarlık silah satışını içeren anlaşma imzalaması arkasından Katar Krizi'nin başlaması ve hemen

sonrasında ABD'nin Katar'a F-15 uçakları ve gemiler satması, Trump'ın bu bölgede kendi ekonomik menfaati doğrultusunda satış yapmak amacıyla Orta Doğu ülkelerini birbirlerine karşı kışkırttığı suçlamalarına sebep olmuştur (Diriöz 2017, ss. 30-31). ABD Başkanı Donald Trump, "terörizmin üst düzey sponsoru olarak nitelendirdiği Katar ile 12 milyar dolar karşılığında 72 adet F-15 tipi savaş uçağı anlaşması yapmıştır".²⁶

ABD yönetimi, "Körfez ülkeleri arasındaki anlaşmazlıktan endişe duyduğunu" belirtmiş arkasından, Katar'ın suçlandığı hack meselesinin BAE tarafından düzenlendiğini iddia etmiştir. ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson "Katar'ın terörle mücadelesini överek boykot eden ülkelere bu boykotu sonlandırma çağrısında bulunmuştur" (Arslan 2018, s. 80).

Katar abluka sürecinde bu olaydan en çok fayda sağladığı ifade edilen ve bu süreçte ilk etapta Katar'ı suçlayan ifadeler kullanan ABD'ye karşı olmak yerine, onun güvenlik şemsiyesi altına girebilmek için yine ekonomik silahını ön plana çıkartmış ve 12 milyar dolarlık 72 adet F-15 tipi savaş uçağı ve gemi satın almıştır. Bu satış sonrasında ABD'li yetkililerin tüm dünyaya Katar'la ilgili tüm suçlamaların asılsız olduğunu ve bu sürecin bir an evvel normalleşmesi gerektiğini duyurmalarını sağlamıştır. Burada tıpkı Rosecrance'nin ticaret devleti modelinde olduğu gibi karşısındaki ülkelerle savaşmak yerine ekonomik argümanlarını devreye koyarak başta ABD ve İngiltere olmak üzere Fransa, Almanya, İran ve Türkiye gibi ülkelerle ekonomik yatırım ve alımları gündemine almıştır. Yaptığı yatırımlarla dış politika kararlarında ekonomisini araçsallaştırarak bu krizi aşmaya çalıştığı ve başarılı bir sonuç aldığı görülmektedir.

22 Haziran 2017'de Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn, Yemen ve Mısır diplomatik ilişkilerini kestikleri Katar'a ilk olarak aşağıda yer alan 13 maddelik talep listesini göndermiş ve 10 gün içerisinde bu listeye uyulmasını ve 3 Temmuz'a kadar cevap verilmesini istemişlerdir.

²⁶ BBC News Türkçe internet sitesi. Katar ABD'den '12 milyar dolara' F-15 savaş uçakları alacak. 15 Haziran 2017. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40283534>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Haber Türk'te yer alan habere göre, Katar'a yöneltilen 13 maddelik yaptırım talepleri şu şekildedir:

1. İran'la diplomatik ilişkileri kesin ve İran'daki ofisleri kapatın. İran Devrim Muhafızları üyelerini Katar'dan gönderin. İran'la askeri işbirliğini sonlandırın. İran'la ticarete ABD yaptırımlarına uyun.
2. Müslüman Kardeşler, DEAŞ, El-Kaide ve Lübnan Hizbullah'ı gibi “terörist organizasyonlarla” ilişkiyi bitir. Resmi olarak bu yapıları terörist ilan edin.
3. El-Cezire ve bağlantılı istasyonlarını kapatın.
4. Arabi21, Rassd, Al Arabiya Al-Jadeed ve Middle East Eye da dahil olmak üzere direk veya dolaylı yoldan Katar fonlu olan medya kuruluşlarını kapatın.
5. Türkiye'nin Katar'daki askeri varlığını derhal iptal edin. Katar toprağında Türkiye'yle askeri iş birliğini bitirin.
6. Suudi Arabistan, BAE, Mısır, Bahreyn, ABD, Kanada ve diğer ülkeler tarafından terörist olarak görülen kişiler, gruplar ve organizasyonlara her türlü yardımı kesin.
7. Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn tarafından aranan teröristleri teslim edin. Mal varlıklarını dondurun. Hareketleri ve finansal durumları ile ilgili istenen bilgileri paylaşın.
8. Başka ülkelerin içişlerine karışmayı kesin. Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn vatandaşlarına Katar vatandaşlığı vermeyin. Katar vatandaşlığı bulunanların kendi ülkelerinin yasalarını ihlal etmeleri durumunda pasaportlarını iptal edin.
9. Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn'deki muhalif gruplarla tüm ilişkileri kesin. Katar'ın bu gruplarla önceki ilişkileri ve bu gruplara sunduğu desteğin tüm belgelerini teslim edin.
10. Katar'ın politikaları nedeniyle son yıllarda yaşanan can ve mal kayıpları için tazminat ödeyin. Tazminat miktarı daha sonra Katar'la birlikte belirlenecek.

11. Askeri, politik, sosyal ve ekonomik olarak diğerk Körfez ve Arap ülkeleriyle 2014'te Suudi Arabistan'da belirlenen çizgiye gelin.
12. Tüm talepler Katar'a ulaştıktan sonra 10 gün içerisinde kabul edilmezse, talep listesi geçersiz olacaktır. Bu döküman, Katar'ın talepleri kabul etmemesi durumunda ülkelerin ne yapacağını açıklamaz.
13. Taleplerin kabulünden sonra ilk yıl için aylık denetimlere razı olun. İkinci yılda her çeyrekte, takip eden 10 yılda ise yıllık denetimleri kabul edin.²⁷

Katar'a abluka uygulayan Blok Ülkeleri'nin göndermiş olduğu 13 maddelik bu talep listesi, hukuktaki "ölü doğma" kavramına benzetilmektedir. Talepler temelden sağlam bir zemine oturmadığı gibi, Katar'ın egemenlik haklarına da saldırı içermektedir. Katar'ın terörizme destek verdiğiine dair ellerinde bir kanıtı bulunmayan bu grubun ambargosuna karşı Katar'ın bu maddelere uyması imkansızdır. Bu nedenle bu 13 madde yerini 6 prensibe bırakmıştır (Arslan 2018, s. 82).

Orta Doğu Araştırmaları Merkezi'nin 81. sayısında yer alan 6 maddelik prensip listesi ise şöyledir:

- 1-Aşırıcılık ve terörün her formuyla mücadele edeceğini, barınmalarına izin vermeyeceğini ve finansmanlarına engel olacağını taahhüt etmelisin.
- 2-Nefret ve şiddeti körükleyici her türlü konuşma ve hareketten vazgeçeceksin.
- 3-2013 Riyad Anlaşması'na ve 2014'te devam eden sözleşmeye tamamen uyun.
- 4-Mayıs 2014'te Riyad'da yapılan Arap İslami Amerikan Zirvesi'nin sonuçlarına uyun.
- 5-Devletlerin iç işlerine müdahale etmekten ve yasa dışı kuruluşları desteklemekten kaçının.

²⁷ Haber Türk internet sitesi. Körfez ülkelerinden Katar'a 13 maddelik talep listesi ve 10 gün süre. 23 Haziran 2017. <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1540368-korfez-ulkelerinden-katar-a-13-maddelik-talep-listesi-ve-10-gun-sure>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

6-Uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden her türlü aşırıcılık ve terörü karşınıza alın.²⁸

Katar'ın ABD ile terörizmin finansmanını engellemek için imzaladığı anlaşmadan bir hafta sonra Katar Emiri Şeyh Temim, terörle mücadele yasalarını değiştirmek için bir kararname yayınlamıştır. Bu hareketiyle kendisine yöneltilen terörün finansörü suçlamalarını bertaraf etmeye çalıştığı görülmektedir (Arslan 2018, s. 83).

2 milyon 639 bin nüfusa sahip olan Katar, bu nüfusa yetecek gıdayı hava koşulları ve coğrafi şartları nedeniyle üretememektedir. Katar topraklarının verimsiz ve çoğunluk arazinin çöl olması, yeterince su ve sulama alanlarının bulunmaması, ülkede çok az görülen yağışlar ve aşırı sıcaklar gibi gıda üretimine uygun olmayan hava koşulları nedeniyle ülkede birçok gıdanın üretimi mümkün olmamakla birlikte Katar gıda konusunda dışa bağımlıdır. Dolayısıyla Katar'a uygulanan abluka sürecinde ülkelerin tüm ilişkilerini kesmesi sonucu Katar'da ciddi bir gıda krizi başlamıştır. Ancak bu kriz kısa sürmüştür. Türkiye ve İran gibi müttefikleri bu gıda krizini çok da hissedilmeden yaptıkları gıda sevkiyatıyla çözmüşlerdir. (Sümer 2017, s. 42).

Katar Krizi'nin başladığı an itibariyle 24 saat sonra 71 Türk kargo uçağı 300'den fazla sefer yaparak 5 bin ton gıda yardımını Katar'a ulaştırmıştır. Hafta sonu itibarıyla gemi sevkiyatının da başlayacağını bildiren dönemin Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, Katar'ın tüm insani ihtiyaçlarına yönelik tırların da yolda olduğunu açıklamıştır.²⁹

2017 Haziran ayında başlayan Körfez Krizi sonrasında, yıl sonuna kadar geçen süreçte Türkiye'nin Katar'a yaptığı ihracat bir önceki yılın aynı dönemine oranla iki katına çıkmıştır. Bu dönemde Katar'a ihracat yapan Türk firması sayısı da artarak 2 bin 721'e

²⁸ ORSAM (Orta Doğu Araştırmaları Merkezi) internet sitesi. Orta Doğu Analiz. Temmuz / cilt:9 / sayı: 81. https://orsam.org.tr//d_hbanaliz/14_info2.pdf. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

²⁹ Sputniknews internet sitesi. Zeybekçi: Katar'a 71 uçakla 5 bin ton gıda yardımı gönderildi. 17 Haziran 2017. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201706171028933113-zeybekci-katar-ucak-5-bin-ton-gida-yardimi/>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

çıkmiştir. Kriz döneminde Katar'a ihracat yapan il sayısı da 13 artarak 60'a yükselmiştir.³⁰

Katar krizi başladıktan sonra Katar, askeri anlamda önemli iki adım atmıştır. Bunlardan ilki Türk askerinin Katar'a davet edilmesi olmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM), Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) Katar'ın başkenti Doha'da kurulan üste konuşlanmasını ve Katar Jandarması'nın eğitilmesini içeren iki anlaşmayı yasalaştırmıştır. Yapılan anlaşmalara göre, Katarlı 4 bin jandarmaya eğitim verilmesi ve 2015 yılında Katar'da ortak tatbikata katılan 94 TSK askerine ilaveten 500-600 Türk askerinin bölgede konuşlanacağı öngörülmektedir. Ayrıca, patlayıcı madde imha eğitimi içinde Katar'a 25-30 kişilik özel bir ekip gönderilmesi kararı alınmıştır. İki tarafın yazılı mutabakatı ile bu anlaşma 10 yıl yürürlükte kalacaktır.³¹

Haziran 2017 itibarıyla yürürlüğe giren anlaşmayı müteakiben 22 Haziran'da Katar'a 23 Türk askeri ve 5 zırhlı araç sevk edilmiştir. Daha sonra bölgeye, 45 Türk komandosu, 171 asker, 2 fırtına obüsü ve 28 topçu askeri Türkiye tarafından gönderilmiştir (Arslan 2018, s. 85). Hürriyet Gazetesi'nin haberine göre, "Türk birliğinin ana görevi, Katar askerlerinin eğitimiydi ancak bölgede yaşanabilecek krizlere müdahale edebileceği de belirtilmiştir. Türkiye, krizin tırmanması durumunda sahada Katar'ı yalnız bırakmayacak ve Katar'ın bekâsı için gereken her türlü desteği verecektir" denilmiştir.³²

Katar'a Blok Ülkeler tarafından yöneltilen yaptırım maddeleri içerisinde, Türk askeri üssünün kapatılması talebi yer alıyordu. Katar'a yöneltilen bu yaptırım talebine karşılık, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, "Bu madde ile ülkenin egemenlik hakkına direk saldırı vardır ve bu kabul edilemez. Türk askerleri Katar'ı

³⁰ Akşam internet sitesi. Katar'a ambargo ticareti patlattı. 4 Mart 2018. <https://www.aksam.com.tr/ekonomi/katara-%20ambargo-ticareti-patlatti/haber-713442>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

³¹ Hürriyet internet sitesi. Mehmetçik'e Katar görevi. 8 Haziran 2017. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mehmetcike-katar-gorevi-40483252>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

³² Hürriyet internet sitesi. İşte Türkiye'nin Katar'daki askeri üssü. 8 Haziran 2017. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-iste-turkiyenin-katardaki-askeri-ussu-40483254>. [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2019].

ancak Katar Emirliği talep ettiği takdirde terk edecektir” sözleriyle Katar’a olan desteğinde çok kararlı olduğunu vurgulamıştır (Arslan 2018, s. 86).

ABD’nin 10 bin kadar askerinin bulunduğu El-Udeid ss başta olmak üzere, Fransa, İngiltere ve Almanya gibi önde gelen ülkelerin de Katar ile yakın askeri iş birliği anlaşmaları ve silah satış projeleri bulunmaktadır. Bu lkelerin Katar’a uygulanmakta olan ablukanın uzun süreli olmasına sıcak bakacaklarını beklemek doğru olmamıştır (Kıbaroğlu 2017, s. 41).

Katar’ın TSK’dan askeri destek almasının yanı sıra, Katar ABD’nin güvenlik şemsiyesi altında olan bir ülkedir. Kriz sürecinde de askeri donanma kapsamında ABD’den 12 milyar dolarlık askeri savaş uçağı alması ve Katar’da yer alan ABD merkez komutası CENTCOM’un varlığı Katar’ın askeri olarak aldığı önlemleri göstermektedir. Bir diğer askeri alanda gelişme Katar ile Birleşik Krallık arasında yaşanmıştır. 17 Eylül 2017’de Katar, İngiltere ile ortak savunma anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma kapsamında Birleşik Krallık, Katar’a 6 milyar sterlin değerinde 24 adet savaş uçağı satmıştır. Bu anlaşma Birleşik Krallık için son 10 yılın en büyük anlaşması olmuştur.

Katar’ın Blok lkeleri tarafından abluka altına alınması kararına Türkiye, en başından itibaren karşı olmuş ve bu konuda net bir tavır sergileyerek böylesi bir uygulamanın bölge güvenliğine zararı olacağını vurgulamıştır (Kıbaroğlu 2017, s. 38).

Türkiye’nin Katar ve diğer KİK lkeleriyle ilişkileri çoğunlukla ekonomik iş birliği kapsamındadır. Katar Krizi ile birlikte Türkiye, Katar’a askeri ve gıda desteği vererek ekonomik iş birliği boyutunu başka bir boyuta taşımmıştır. Türkiye bu kriz sürecinde Katar’a kurmak istediği s kararını hızlandırmış ve Katar’a asker göndererek verdiği askeri desteği kriz gibi kritik bir süreçte yapmıştır. Türkiye, Katar Krizi’nde yapmış olduğu desteklere ek olarak, bizzat Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, abluka kararını çıkartan Blok lkeler’e ziyaretler gerçekleştirerek, Katar’la aralarındaki soruna son vermeleri konusunda arabuluculuk yaparak uzlaşmalarını sağlamaya çalışmıştır (Diriöz 2017, s. 31).

2002 yılı itibarıyla AK Parti'nin iktidara gelmesiyle birlikte Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle Türkiye arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilere büyük bir önem verilmiştir. Türkiye Orta Doğu politikası kapsamında; ekonomik, ticari ve diplomatik ilişkiler geliştirerek karşılıklı bağımlılık yaratmayı ve güvenlik sorunlarını yok etme politikası izlemektedir. Türkiye, bazı Orta Doğu ülkeleriyle arabuluculuk temasları gerçekleştirerek sorunları çözmeye ve bu konudaki vizyoner imajını devam ettirmektedir.

Katar, güvenlik endişesi yaşadığı ve yeterli askeri güce sahip olmadığı için stratejik ortak olarak gördüğü Türkiye ile ilişkilerini geliştirmeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda, Katar, 2017 Körfez Krizi olarak adlandırılan abluka kararından önce Türkiye'ye önemli yatırımlar yapmıştır. Katar doğal gazdan elde ettiği sıcak para ile dost kazanmak ve kendi ülkesinde geliştiremediği sanayi, finans, teknoloji, telekomünikasyon, gıda ve gayrimenkul gibi birçok alanda başka ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de yatırımlar yapmıştır. Bu yatırımlara bakacak olursak, Türkiye'de *Digitürk*, *Finansbank*, *Alternatif Bank*, *Banvit Tavukçuluk*, *Boyner Holding*, *BMC* ortaklığı ve *Şehzade Burhanettin Efendi Yalısı* gibi yatırımlar yapmıştır. Türkiye'nin sıcak döviz girdisine ihtiyacı olduğu 2002 sonrası dönemde Katar, 18 milyar dolar yatırım hacmi olmak üzere, yaklaşık 7 milyar dolar değerinde şirket yatırımı yapmıştır. Geliştirilen ticari ve ekonomik ilişkiler sonrasında, Türkiye Müteahhitler Birliği'nin (TMB) 2017 yılının ilk çeyrek verilerine göre, Katar'da toplam 14 milyar 200 milyon dolar tutarında altyapı, ulaşım ve konaklama inşaatları olmak üzere 128 projeyi Türk şirketleri üstlenmiştir. Ekonomik ilişkilerin ortaya çıkardığı karşılıklı bağımlılık çerçevesinde Türkiye, Körfez Krizi'nde Katar'a ilk yardımı gönderen ülke olmuştur. Türkiye, Katar Krizi'nde ekonomik ve diplomatik desteğin yanı sıra askeri destekte vermiştir. Türkiye ekonomik desteğini Katar'a ilk 24 saat içerisinde en acil sorunu olan gıda sorununu çözerek, 71 Türk kargo uçağıyla 300'den fazla sefer yaparak 5 bin ton gıda yardımı yaparak göstermiştir. Türkiye, askeri üs kurma konusunda hızlıca TBMM'den gerekli düzenlemeleri geçirerek ve yaklaşık 600 asker göndererek askeri destek vermiş, 4 bin jandarmanın ve polislin eğitimini üstlenmiştir. Diğer taraftan, Cumhurbaşkanı Erdoğan, Blok Ülkeler'e bu sorunu çözmeleri hususunda yaptığı ziyaretlerle arabuluculuk desteği vermiştir. Katar ve Türkiye arasında önemli askeri ve ekonomik bağımlılık oluşturan bu olay

sonrasında Katar ve Türkiye ilişkileri daha çok ekonomik yönlü olarak ilerlemeye devam etmiştir.

Uyguladığı dış politika kararlarıyla Körfez ülkelerinden ayrışan Katar, sahip olduğu doğal kaynaklardan gelen zenginlik ve dış politikasında geliştirdiği yumuşak güç argümanları ile bu krize dayanmış ve en az hasarla atlattır. Katar bu kriz sürecinde eksiklerini görmüş ve onları telafi edebilmek için önemli politikalar üretme adımları atmıştır. Körfez ülkesi olan Katar, konumu ve yaptığı doğal gaz ihracatını riske atmamak için bu tür krizlerin her zaman yaşanabileceğini ve bunlara karşı kalıcı önlemler alması gerektiğini farketmiştir. Bu amaçla, ulusal bütünlüğüne gelebilecek tehditlere karşı bölge dışından kendisine destek verebilecek müttefikler oluşturmayı hedeflemiştir. Bu amaçla, yumuşak gücünü devreye alarak, Türkiye'ye önemli ticari ve ekonomik yatırımlar yaparak karşılıklı bağımlılık oluşturma yoluyla ulusal bütünlüğünün zarar görmesini engellemeye çalışmaktadır. En büyük sorunu güvenlik tehdidi karşısında ülkesine bu süreçte çok önemli askeri teknik araç alımı yaptığı gibi diğer taraftan NATO'nun en büyük ordusuna sahip ABD'nin askeri üssünün 10 bin askerle Katar'da yer alması ve yine NATO'nun en büyük ikinci ordusuna sahip olan Türkiye'nin 694 askerle üsse katılmış olması, Katar'ın güvenlik endişesi için alınmış güvenlik önlemleri arasında yer almaktadır. Bir ülkenin askeri anlamda gerek kendi ordusunun güçlenmesi, eğitilmesi gerekse başka devletlerden bu anlamda güvenlik desteği almış olması çevresinde ulusal bütünlüğüne zarar verebilecek olan devletlere karşı önemli caydırıcılık unsuru taşımaktadır.

Türkiye ile Katar arasındaki askeri iş birliğinin artmasını ve stratejik ortak olarak yakınlaşmalarında iki ülke arasındaki karşılıklı çıkarlar etkili olmuştur. Katar'ın, İran'la ilişkileri, Suriye'de El-Kaide bağlantılı grupları desteklemesi, Müslüman Kardeşler'e destek vermesi ve Arap Baharı sürecinde El-Cezire kanalı aracılığıyla eleştirel yayın yapması sonucu, Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır'ın ablukası ve yaptırım kararlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Katar, bu süreçte sınırlarını dış tehditlere karşı koruyabilmek için, bölgede müttefik olarak Türkiye'yi bulmuştur. Geline bu noktada

Türkiye Katar'a ekonomik ve askeri destek vermiştir. 2002 yılından itibaren Türkiye'nin, Orta Doğu Politikası kapsamında Katar'la ilişkilerinin geliştirilmesine özel bir önem verilmiştir. Bu süreçte, Türkiye ekonomisinin sıcak döviz girdisine ihtiyacı olması ve Katar gibi doğal gaz zengini ekonomik gücü yüksek ve yatırıma açık bir ülke ile geliştirilen ilişkilerle sağlanabilmesidir. Katar'ın dış politika kararları gereği başka ülkelere yatırım yapmaya ve ekonomisini çeşitlendirmeye ihtiyacı vardır. Türkiye'nin de 2002'den bu yana ülkesindeki alt ve üst yapı harcamaları için Batılı finans kuruluşlarından aldığı kredileri ödemek için ülkesinde yeni yatırımlarla piyasasını hareketlendirmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Türkiye, inşaat ve iç tüketime dayalı ekonomik büyüme modeli izlemektedir. Bu nedenle sıcak döviz girdisi için Orta Doğu ülkeleriyle önemli ekonomik ilişkiler geliştirmeye devam etmektedir. Katar'la geliştirilen ilişkiler Türkiye'deki özel sektör öncülerinin Katar'da iş alma imkanlarını kolaylaştırmış ve ülkedeki sektörel gelişmeye katkı sağlamıştır.

Bir sonraki vaka incelemesinde göreceğimiz üzere, bir yıl sonra Türkiye'nin 2018 Haziran ayında ABD Başkanı Trump'ın açıkladığı vergi artışlarını kapsayan yaptırım kararları sonucunda Türkiye'nin yaşadığı kur dalgalanmaları ile ekonomisinin ağır darbe aldığı süreçte, Katar 15 milyar dolar yatırım yapacağını açıklayan ilk ülke olmuştur. Katar bu tavrıyla tüm dünyaya karşı zengin yatırımcı imajını güçlendirmiş ve müttefiklerine karşı güvenilir dost ülke olduğunu göstermiştir. Ekonomik gücünü kullanarak yabancı yatırımlara yönelmiş ve sağladığı karşılıklı bağımlılıkla ülkesinin siyasi bağımsızlığını koruma altına almıştır. Burada iki ülke arasında karşılıklı bağımlılığın güçlü bir şekilde olduğu ve bunun sonucunda dış politika kararlarında ekonomik araçların etkili olarak kullanıldığı görülmektedir.

Katar ablukasıyla ilgili, Katar'ı cezalandırmak isteyen başta Suudi Arabistan, BAE, Mısır ve Bahreyn, Katar'ın krizi fırsata çevirerek birçok açıdan kazançlı çıktığını zira öldürmeyenin güçlendirdiğini ifade etmiştir. Blok Ülkeleri'nin yöneltmiş olduğu 13 maddelik yaptırım listesinden bir tanesini bile Katar Emiri Şeyh Temim kabul etmemiş ve uygulamamıştır. Bu listede en çok rahatsızlık yaratanların başında, El-Cezire televizyonunun kapatılması, Müslüman Kardeşler'e verilen desteğin kesilmesi, İran ile

ilişkilerin bitirilmesi ve Katar'daki Türk askeri üssünün kapatılması en çok öne çıkan maddelerdir. Fakat bunların hiçbirini Katar yönetimi kabul etmemiş ve hayata geçirmemiştir, bir nevi meydan okumuştur. Aksine, El-Cezire Suudi Arabistan ve BAE aleyhine yayınlar yapmaya belgeseller çekmeye ve bunu dünyaya yaymaya devam etmiştir. İran'la ilişkiler kesilmediği gibi, ilk gıda yardımını yapan ülkelerden biri olan İran'la ticari ilişkiler daha da derinleştirilmiştir. İran'lı iş adamları Doha'ya adeta çıkarma yapmıştır. Türk askeri üssü konusunda hem Katar hem Türkiye büyük kararlılıkla bu sürecin arkasında durmuş ve 10 yıllık bir anlaşma imzalamıştır. Ancak kriz sürecinde Katar ihmal ettiği Halkla İlişkiler (Public Relations-PR) çalışmalarını farketmiş ve bu çalışmalara yönelmiştir. Suudi Arabistan ve BAE'nin Washington'da milyon dolarlar harcadığı bu sayede önemli bir nüfuz alanına sahip oldukları lobicilik faaliyetlerini Katar ancak bu kriz sürecinde farkedip gündemine alabilmiştir. Katar da çok hızlı hareket ederek Washington DC'de "Gulf International Forum" isimli hükümet destekli ilk düşünce kuruluşunu (think tank) açmış, bu konularda daha başarılı bir büyükelçiyi atamış, lobi faaliyetlerine 1 milyar 500 milyon dolar gibi çok ciddi bir kaynak ayırmıştır. Bu harcama ve çalışmalar sonrasında hızlıca PR faaliyetleri Doha'nın sesini dünyada daha iyi ifade etmesine olanak sağlamıştır. Katar, abluka sayesinde sadece dışarıdaki eksikliklerini düzeltme yoluna gitmemiş, içerideki eksikliklerini de bu süreçte farkedip düzeltme yoluna gitmiştir. Gıda konusunda tamamen dışa bağımlı olan Katar, bazı meyve ve sebzeleri kendisi üretme yoluna gitmiş ve yüzü aşkın ürünün yerli olarak üretilmesine devlet büyük destek vermiştir. Katar halkı da kendi yerli malını üretmeye ve tüketmeye kriz sonrasında daha duyarlı hale gelmiştir. Bu süreçte ablukacı devletlerin ürünlerini tamamen raftan kaldırtan Katar, ülkede üretimi hiç yapılmayan ithal ürünlere yönelik daha önce fazla tercih etmediği ülke piyasalarına yönelmiştir. Türkiye gibi ülkelere gıda ithalatı konusunda yönelmiş bu da Katar'ın elini güçlendiren başka bir konu olmuştur. Bu şekilde ablukacı ülkelere artık muhtaç olmadığını da göstermiştir. Kriz sürecinin bir diğer kazanımı, Şeyh Temim'in bu yaptırımlar karşısında

dik duruşu, kararlılığı ve dış politika argümanları geliştirerek ülkesini zor durumda bırakmayışı, halkının ona olan sevgisini ve sadakatini artırmıştır.³³

Katar başlangıçta krizin kaybedeni gibi gözükse de, kazanımları göz önüne alındığında Katar'ın bu krizden daha da güçlenerek çıktığı görülmektedir. Katar, Blok Ülkeler karşısında dik durmuş, onlara bağımsızlığı konusunda hiçbir taviz vermemiş, kendi ayakları üzerinde onlara muhtaç olmadan başka alternatifler yaratarak durmayı başarmıştır. Şüphesiz ki, Şeyh Temim'in dış politika kararlarının ve güçlü ekonomisini önemli bir araç olarak kullanıp, önemli stratejik partnerler yaratmasının bu süreçte katkısı büyüktür. Katar Körfez krizinden, dünyaya karşı küçük ama büyük bir devlet olduğu imajını güçlendirerek çıkmıştır.

4.2.2 Katar'ın Türkiye'ye 15 Milyar Dolar Mevduat ve Proje Yatırımı Açıklaması

25 yıldır Türkiye'de yaşayan ABD'li Rahip Andrew Brunson'ın, “örgüte üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işlemek, devletin güvenliği bakımından niteliği itibariyle gizli kalması gereken bilgileri siyasal ve askeri casusluk maksadıyla temin etmek” suçlarından yakalandığı ve 35 yıla kadar hapis cezası istemiyle dava açılmış ve Aralık 2016'da Türkiye'de tutuklanmıştır. Daha sonraki yargılamalarla, Brunson davasında ev hapsine karar verilmesi ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerin gerilmesine neden olmuştur.³⁴

Bu gelişme üzerine ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence, Twitter üzerinden bir açıklama yaparak “Kendisi gibi Evangelist olan Brunson'ın derhal serbest bırakılmasını aksi durumda Türkiye'ye ekonomik yaptırım uygulayacaklarını” duyurmuştur. ABD Başkanı Donald Trump ise paylaştığı tweette, “Büyük bir Hristiyan, aile babası ve harika bir insan olan Papaz Brunson'ın uzun süreli tutukluluğu nedeniyle Türkiye'ye geniş yaptırımlar uygulayacağını, masum din adamının derhal serbest bırakılmasını”

³³ ORDAF (Orta Doğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği) internet sitesi. Öldürmeyen Güçlendirir: Katar Ablukadan Ne Öğrendi?. 5 Haziran 2018. <http://ordaf.org/oldurmeyen-guclendirir-katar-ablukadan-ne-ogrendi/>. [Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2019].

³⁴ Euronews internet sitesi. Dışişleri Bakanlığı'ndan Trump'ın Rahip Brunson çağrısına yanıt: Türkiye Bir Hukuk Devleti. 19 Temmuz 2018. <https://tr.euronews.com/2018/07/19/trump-brunson-in-serbest-birakilmamasi-tam-bir-rezalet>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

yazmıştır. Bu açıklamaların ardından ABD Senatosu Dış İlişkiler Komisyonu, Türkiye'nin uluslararası kuruluşlardan kredi almasını engelleyen tasarımı hızlıca kabul etmiştir. ABD'nin bu açıklamaları karşısında Türkiye de hızlıca yanıt vermiştir. Türkiye hükümeti adına Cumhurbaşkanı Yardımcısı Fuat Oktay, “Ucuz tehditlere karşı tahammülümüz yok. Türk yargısının bağımsız bir yargı olduğunu ve kararlarına saygı duyulması gerekir.” demiştir. Bu konuda tepkisini bildiren diğer bir isim ise Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın olmuştur. Kalın, “NATO müttefiki olan ülkemize yönelik kullanılan tehditkar dilin kabul edilmesi mümkün değildir.” diyerek ABD'li yetkilileri yapıcı zemine çağırmıştır. Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ise Twitter'dan yaptığı açıklamada “Hiç kimse bize talimat veremez. Kimsenin tehdidine de boyun eğecek değiliz. Hukuk kuralları istisnasız herkes için geçerlidir.” şeklinde sert ifadelerle yanıt vermiştir.³⁵

10 Ağustos 2018 Cuma günü, ABD Başkanı Donald Trump, Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak'ın Yeni Ekonomi Modeli Tanıtım Toplantısı'nı yaptığı sırada attığı Tweette, “Türk Lirası, Dolar karşısında hızla düşerken, Türkiye ile ilişkilerin iyi olmadığını belirterek, Türkiye'den ithal edilen alüminyum ve çelik vergi oranını iki katına yükselttiğini onayladığını” açıklamıştır.³⁶ Bu Tweet sonrasında, alüminyumda vergi oranı yüzde 20, çelikte ise yüzde 50 artmıştır.

Diğer taraftan ABD, Türkiye'ye uyguladığı yaptırım kararları içerisinde, Türkiye'nin satın aldığı F-35 uçaklarının Türkiye'ye tesliminin 90 gün süreyle askıya alınmasını 2019 savunma bütçesiyle ilgili yasaya koyarak onaylamıştır.³⁷ Bunlara ek olarak ABD, Küresel Magnitsky Yasası kapsamında alınan yaptırım kararına göre; “iki Türk bakanın

³⁵ Sputniknews internet sitesi. ABD tehditlerini uygularsa Türkiye NATO'dan çıkmak yerine NATO'da kalıp sistemi kilitler. 27 Temmuz 2018. <https://tr.sputniknews.com/columnists/201807271034488938-abd-nato-turkiye-yaptirim-ekonomi-rahip-brunson-kriz-tehdit-kredi-uluslararası-kuruluslar-trump/>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

³⁶ Bloomberg HT internet sitesi. Trump'tan Türkiye ile ilgili yeni tweet. 10 Ağustos 2018. <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2146987-trump-tan-turkiye-ile-igili-yeni-tweet>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

³⁷ Sputniknews internet sitesi. Trump, F-35'lerin Türkiye'ye teslimini durduran kararı imzaladı. 21 Şubat 2019. <https://tr.sputniknews.com/abd/201902211037783335-abd-turkiye-savas-ucaklari-kasima-kadar-verilmeyecek/>. [Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2019].

ABD ile ilgili bazı haklarını askıya alarak, ABD'deki varlıklarını dondurma" kararı almıştır.³⁸

Türkiye de ABD'nin bu adımlarına karşı misilleme kararları alarak, 15 Ağustos 2018 tarihinde yayımlanan Resmi Gazete'de, "ABD'den ithal edilen 22 çeşit dayanıksız ve dayanıklı tüketim ürününe yüzde 50'den yüzde 140'a varan oranda ek gümrük vergileri uygulayacağını" belirtmiştir.³⁹

Türkiye misilleme kararları kapsamında, "ABD'li iki bakanın bazı haklarının askıya alındığını ve Türkiye'deki varlıklarının dondurulduğunu" açıklamıştır. Amerika'dan ithal edilen birçok ürünün alımından vazgeçilmiştir. Dünyada ekonomik olarak yaşanan bu gerginlik ve çekişmelere sebep olan konuların başında ülkelerin uluslararası ticarete kota, gümrük tarifeleri ve korumacı politikalar uygulamaları gelmektedir. 2017 yılında ABD, Türkiye'ye 12 milyar dolara yakın mal satarken, Türkiye'den 8,7 milyar dolara yakın mal satın almış ve bu ticaretten yaklaşık 3,3 milyar dolar kazançlı çıkmıştır. Bu veriden de anlaşılacağı üzere ABD'nin Türkiye'ye karşı cari fazla veriyorken ticari korumacı politikalara yönelmesi, kendisinin ekonomisine zarar verebilecek bir uygulamadır. Dünyanın en büyük ekonomisine sahip ABD'nin ticari bir zemini olmayan bu yaptırım kararlarını Türkiye'ye karşı almasının altında yatan en önemli etkenler, diplomatik, politik ve Türkiye'nin son zamanlarda uygulamış olduğu Orta Doğu ve güvenlik politikaları olduğu düşünülmektedir.⁴⁰

Trump'ın 10 Ağustos 2018'de Türkiye'ye yönelik vergileri iki katına çıkarma Tweet'inden sonra, Türk Lirası Dolar karşısında hızla değer kaybetmeye başlamış ve dolar kuru 6,87 TL'yi görmüştür. Trump'ın açıklamasından kısa bir süre önce,

³⁸ BBC internet sitesi. ABD'den Türkiye'ye yaptırım: Karar neye dayanıyor, bundan sonra ne olacak? 2 Ağustos 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45029793>. [Erişim Tarihi:7 Mayıs 2019].

³⁹ NTV internet sitesi. ABD Ürünlerine Ek Vergi. 15 Ağustos 2018. <https://www.ntv.com.tr/ekonomi/son-dakika-abd-urunlerine-ek-vergi-ek-vergi-getirilen-abd-urunleri-listesi,S90zQAcuSEmXJGU0vdLtdQ>. [Erişim tarihi:13 Şubat 2019].

⁴⁰ Eğilmez, M., 2018, Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD, Türkiye Ticaret İlişkileri. 17 Ağustos 2018. <https://www.mahfiyegilmez.com/2018/08/korumacilk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html#more>. [Erişim tarihi: 8 Şubat 2019].

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Bayburt'ta yaptığı bir konuşmada, “Bize karşı ekonomik savaş ilan edenlere milletimin cevabı olacaktır. Dolar molar bizim yollarımızı kesmez. Türkiye’yi kaybetme pahasına küçük hesapların peşine düşenler emin olun yarın çok pişman olacaklardır.” ifadelerini kullanmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptığı konuşmada halka seslenerek, “Yastığının altında doları ve avrosu olan varsa bunu gitsin Türk Lirası ile bankalarımızda bozdursun. Bu bir milli ve yerli mücadeledir.” sözleriyle çağrıda bulunmuştur.⁴¹

Katar, Türkiye'nin yaşadığı ekonomik türbülans sonrası ortaya çıkan kur dalgalanmaları sonrasında, 15 Ağustos 2018'de Türkiye'ye ilk olarak destek açıklayan ülke olmuştur. Katar Emiri Temim bin Hamad El Sani, sosyal medya aracılığıyla yaptığı paylaşımda şu ifadelerle yer vermiştir. “Ümmetimin sorunları ve Katar'ın yanında duran Türkiye'nin ve oradaki kardeşlerimizin yanındayız. Bugün Ekselansları Başkan Erdoğan ile Ankara'da yapmış olduğum önemli görüşmeler çerçevesinde, üretken, güçlü ve sağlam ekonomiye sahip bu ülkede 15 milyar dolar tutarında bir mevduat ve yatırım projeleri paketini duyurduk.” demiştir.⁴²

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise, Katar Emiri ile yaptığı görüşmenin ardından, sosyal medya hesabından Katar Emiri ve açıklamalarıyla ilgili Tweet atmıştır. Cumhurbaşkanlığı Kurumsal Sayfası'nda yer alan açıklamaya göre, “Bugün bir çalışma ziyareti için ülkemize gelen kardeşim @TemimBinHamad ile çok verimli ve olumlu bir görüşme gerçekleştirdik. Kendisini Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'nde ağırlamaktan büyük memnuniyet duydum. Şeyh @TemimBinHamad ve Katar halkına Türkiye'nin yanında durdukları için milletim adına teşekkür ediyorum. Dost ve kardeş ülke Katar ile ilişkilerimiz birçok alanda güçlenerek devam edecek.” ifadelerine yer verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, Cumhurbaşkanlığı Kabinesi toplantısında,

⁴¹ Deutsche Welle Türkçe internet sitesi. Trump'tan Türkiye'ye yönelik vergileri ikiye katlama kararı. 10 Ağustos 2018. <https://www.dw.com/tr/trumpan-t%C3%BCrkiyeye-y%C3%B6nelik-vergileri-ikiye-katlama-karar%C4%B1/a-45037695>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

⁴² Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Katar Emiri bu mesajı verdi Erdoğan Twitter'dan paylaştı. 15 Ağustos 2018. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katar-emiri-bu-mesaji-verdi-erdogan-twitterdan-paylasti-40929670>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

“Katar Emiri Şeyh Temim’in yanı sıra Katar halkının da bu süreçte Türkiye’nin yanında olduğunu, ellerindeki paraları Türk Lirası’na çevirdiklerini, tatillerini Türkiye’de yaptıklarını ve her platformda Türkiye’nin yanında olduklarını çok gur bir şekilde ifade ettiklerini gördük.” şeklinde konuşmuştur.⁴³

Katar, Türkiye’ye “15 milyar dolar yatırım” yapacağını açıkladıktan sonra, Arap medyasında farklı yorumlara neden olan bu karara, Mısır, Suudi Arabistan ve BAE’den eleştiriler ses yükseltmiştir. Katar’ın gazetesi *Al Watan* ise manşetinde, “Sözde değil özde destek” diyerek verilen kararı övmüştür. Haberin devamında, “Bu önemli inisiyatif, Doha ve Ankara’nın her koşuldaki somut dayanışmasını ve birbirlerine karşılıklı bağımlılığını gösteriyor.” ifadeleri yer almıştır. Londra merkezli *Rai al-Youm* internet sitesinde, “Katar iki yıldır Suudi Arabistan, BAE, Bahreyn ve Mısır’ın boykotuna uğrarken yanında olan Türkiye’ye böylesi kritik bir dönemde şükranını gösterdi. Fakat bu hamle ABD Başkanı Trump’a ve Türk ekonomisine zarar verme planına karşı çıktığı için gerçek riskler içerebilir.” ifadeleri kullanılmıştır. Sosyal medyada Arapça olarak yayılan “Temim Erdoğan’a itaat etti.” ve “Katar’la Türkiye yakınlaşıyor.” ifadeleri ise Twitter’da 28 bin civarında paylaşılmıştır. Diğer taraftan Katar medyası “Katarlıların liderlerine desteklerini açıklayan, Türkiye ile iyi ilişkilerin kurulmasının ve Doha’nın Türkiye’ye yapacağı yatırımın ülkenin diplomatik gücünü gösterdiğini” yazmıştır.⁴⁴

Katar, yaşadığı abluka krizinden önemli dersler çıkartmıştır. Krizi atlattıktan sonra, ülkenin bağımsız bütünlüğünü koruyabilmek adına tekrar karşılaşılabileceği bu tür krizlere karşı önlem almak için yumuşak gücü olan ekonomik ilişkilerini yatırımlar boyutunda devreye almıştır. Kendisine kriz sürecinde ilk destek olan ülkelere Türkiye ile önemli ekonomik ilişkiler geliştirerek karşılıklı bağımlılık sürecinde stratejik

⁴³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Kurumsal Sayfası internet sitesi. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: “Katar, Türkiye’nin gerçek bir dostu olduğunu göstermiştir”. 16 Ağustos 2018. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/96229/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-katar-turkiye-nin-gercek-bir-dostu-oldugunu-gostermistir->. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

⁴⁴ BBC News Türkçe internet sitesi. Katar'dan Türkiye'ye 15 milyar dolar yatırım: BAE, Mısır ve Suudi Arabistan medyası tepkili. 16 Ağustos 2018. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45207301>. [Erişim Tarihi: 15 Nisan 2019].

müttefik kazanma yoluna gitmiştir. Körfez krizi sürecinde, iki ülke arasındaki ekonomik bağımlılığı diplomatik ve askeri alana taşıyan Türkiye, Blok Ülkeleri'nden gelen boykot çağrılarına rağmen Katar'a büyük bir kararlılıkla destek vermiştir. Geliştirilen bu ilişkiler sonrasında Türkiye'nin bir yıl sonra yaşadığı ekonomik çalkantı sonrasında Katar aynı hamleyi yapmış ve Türkiye'yi yaşadığı kur dalgalanmaları sonucunda ortaya çıkan ekonomik krizde yalnız bırakmamak için "15 milyar dolar tutarında mevduat ve yatırım projeleri" kararını açıklamıştır. Katar'da burada aslında ABD ile olan ilişkilerini riske atmıştır. Dost, kardeş ülke olarak tanımladığı Türkiye'nin onun zor durumunda iken yaptıklarını o da yapmış ve ülke halkından büyük destek görmüştür. Bölgesindeki ülkeler Katar'ın önemli bir stratejik ortak kazanmasını ve bu yakınlaşmayı çok iyi karşılamamıştır. Karşılıklı olarak kriz süreçlerinde verilen bu destekler neticesinde iki ülke arasında bağımlılık güçlenmiş bu doğrultuda, önemli ekonomik ve siyasi güç birliği ilişkisi de sağlam zemine oturmuştur.

Türkiye ekonomisi, ABD'nin açıkladığı yaptırımlar neticesinde döviz kurlarında yaşanan büyük artış nedeniyle sıkıntılı bir sürece girmiştir. Bu dönemde Katar'ın "15 milyar dolar tutarında mevduat ve yatırım projeleri" yapacağını açıklaması sıcak döviz girdisine ihtiyacı olan Türkiye'yi memnun etmiş ve bu açıklama finansal piyasalara olumlu yansımıştır. İki ülke birbirine karşı bu süreçte güven tazelemiş ve birbirlerinin yanında olduğunu tüm Orta Doğu ülkelerine ve dünyaya göstermiştir.

ABD ve Türkiye arasında karşılıklı alınan yaptırım kararlarının sebebinin, Rahip Andrew Brunson'un Türkiye'deki davasından kaynaklanmadığını öne süren *Independent*'in Orta Doğu muhabiri Robert Fisk röportajında, ABD'nin Türkiye'nin başka konulardaki kararlarından rahatsızlık duyduğu için bu operasyonu başlattığını ifade etmektedir. Robert Fisk'in röportajında, karar başlıklarına bakıldığında, "Türkiye'nin Rusya'dan S-400 füze savunma sistemi satın alması, ABD'nin Kürt müttefiki YPG'ye desteğini Türkiye'nin kabul etmemesi, ABD'nin Türkiye'nin Rusya ve Putin ilişkisine karşı olması, ABD'nin İran'a yönelik yaptırımlarını Türkiye'nin kabul etmemesi ve Tahran'dan petrol almaya devam etmesi ve Suudi Arabistan'ın

abluka uyguladığı Katar'a ekonomik ve askeri destek vermesinin ABD Başkanı Donald Trump'ın planlarını bozduğunu" iddia etmektedir.⁴⁵

4.2.3 Kocaeli Tank-Palet Fabrikası'nın Katar Ortaklı BMC Şirketi'ne 25 Yılığına Devredilmesi

Tank-Palet Fabrikası, resmi adıyla Sakarya 1. Ana Bakım Fabrikası, (bundan sonra Tank-Palet Fabrikası olarak bahsedilecektir) 1975 yılında Sakarya'da Milli Savunma Bakanlığı (MSB) tarafından kurulmuştur. Sakarya'nın Arifiye ilçesinde, Hazine Bakanlığı'na ait, 1 milyon 804 bin metrekare arazi üzerinde kurulu olan, 44 yaşındaki Tank-Palet Fabrikası devlet tarafından kurulan, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk askeri fabrikasıdır.⁴⁶ Milli savunma sanayisinde önemli bir yere sahip olan Tank-Palet Fabrikası'nda, her türlü askeri kara taşıtlarının bakımı, onarımı, modifiye edilmesi, TSK'ya ait tank motoru, tank paleti, gece görüş dürbünü, Fırtına obüsü gibi tank malzemeleri üretilmektedir.⁴⁷

Tank-Palet Fabrikası'nda, 29 subay, 50 astsubay, 22 uzman çavuş, 112 memur ve 714 işçi olmak üzere toplam 927 kişi çalışmaktadır.⁴⁸

Tank-Palet Fabrikası ile ilgili, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından onaylanan 19 Aralık 2018 tarihli 481 nolu karar 20 Aralık 2018 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Resmi Gazete'de yayımlanan bu karar kapsamında, "Tank-Palet Fabrikası'nın özelleştirilmesi ile hedeflenen genel amaçların yanı sıra; savunma

⁴⁵ T24 Bağımsız İnternet Gazetesi internet sitesi. ABD-Türkiye ticaret savaşı 'az bilinen' bir papaz sebebiyle mi çıktı; tek kelimesine bile inanmayın. 16 Ağustos 2018. <https://t24.com.tr/haber/abd-turkiye-ticaret-savasi-az-bilinen-bir-papaz-sebebiyle-mi-cikti-tek-kelimesine-bile-inanmayin.680171>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2019].

⁴⁶ haberler.com internet sitesi. Tank Palet Fabrikası 31 Aralık 2019 Tarihine Kadara Özelleştirilecek. 21 Aralık 2018. <https://www.haberler.com/tank-palet-fabrikasi-31-aralik-2019-tarihine-11559145-haberi/>. [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

⁴⁷ Kimkurdu internet sitesi. Tank Palet Fabrikası'nı kim kurdu? Kurucusu olan kurumlar hangileri? <https://kimkurdu.com/tank-palet-fabrikasini-kim-kurdu-kurucusu-olan-kurumlar-hangileri/>. [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

⁴⁸ T24 Bağımsız İnternet Gazetesi internet sitesi. Sakarya'daki askeri fabrika, Katarlılara satılacak. 28 Aralık 2018. <https://t24.com.tr/haber/sakaryadaki-askeri-fabrika-katarlilara-satilacak.784009>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

sanayisinde ülke kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasının sağlanması ile fabrikanın işletme verimliliğinin artırılması ve yeni iş/üretim imkanları oluşturmaya yönelik yatırımların özel sektör tarafından yapılması amacıyla, özelleştirilme kapsam ve programına alınmasına, özelleştirme uygulamasının, işletme hakkının verilmesi yöntemiyle gerçekleştirilmesi ve işletme hakkı süresinin 25 yıl olarak belirlenmesine, özelleştirme işlemleri tamamlanıncaya kadar fabrikanın Milli Savunma Bakanlığı (MSB) tarafından işletilmesine, Fabrika'da TSK'ya yönelik mal ve hizmet üretiminin devam ettirilmesine, yeni yatırımların MSB tarafından yapılmasına, ihale dökümanında ve işletme hakkı sözleşmesinde yer alacak hususların Özelleştirme İdaresi ve MSB tarafından belirlenmesine, özelleştirme uygulamasında teklif sahiplerinin savunma sanayi tesisi işletme deneyimleri, mali yeterlilikleri gibi MSB ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca uygun görülecek sair hususların ön yeterlilik kriteri olarak belirlenmesine, özelleştirme işlemlerinin 31 Aralık 2019 tarihine kadar tamamlanmasına, 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanunun üçüncü ve geçici yirmidokuzuncu maddeleri gereğince karar verilmiştir.” denilmektedir.⁴⁹

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 13 Ocak 2019'da Sakarya'nın Karasu ilçesinde BMC temel atma töreninde yaptığı konuşmasında Tank-Palet Fabrikası'nın hangi şirkete devredildiğini açıklamıştır. Erdoğan konuşmasında; “Şu anda bu yatırımı yapan BMC Sanayi ve Ticaret A.Ş. (BMC), Arifiye'nin işletmesini 25 yıllığına alan dev güçlü bir firmadır. Fabrikadaki her türlü taşınmaz ve fabrika arazisi dahil olmak üzere devletin mülküdür öyle de kalacaktır. BMC şirketi fabrikada mevcudiyeti koruyacak ve yeni yatırımlarla burayı daha güçlü hale getirecektir. Buradaki durum özelleştirme değil, işletme hakkının belli şartlar, kısıtlamalar ve süreyle BMC'ye devredilmesidir.” ifadelerini kullanmıştır. Tank-Palet Fabrikası bedelsiz ve ihalesi yapılmadan, özelleştirme kapsamında olmadığı belirtilerek 25 yıllığına işletme hakkı Ethem Sancak'ın sahibi olduğu yüzde 49.99 Katar ortaklı BMC şirketine devredilmiştir. Devir

⁴⁹ Resmi Gazete internet sitesi. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. 19 Aralık 2018 tarihli 481 nolu karar. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181220-2.pdf>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

işlemlerinin Cumhurbaşkanlığı 481 nolu kararına göre 31 Aralık 2019 tarihine kadar tamamlanması belirtilmektedir.⁵⁰

13 Ocak 2019'da Sakarya'nın Karasu ilçesinde düzenlenen BMC Gelecek 50 Yıl Buluşması programında konuşan Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Tank-Palet Fabrikası ile ilgili önemli açıklamalarda bulunmuştur. Tank-Palet Fabrikası'nın satışının söz konusu olmadığını vurgulayan Erdoğan, özelleştirme olmayacak, sadece belli kısıtlamalar dahilinde işletme hakkı devredilecektir." demiştir.⁵¹

BMC Gelecek 50 Yıl Buluşması programında konuşmasına devam eden ve Tank-Palet Fabrikası'nın geleceği hakkında bilgi veren Cumhurbaşkanı Erdoğan, "Şehrimiz ve istikbalimiz adına tarihi bir adım atıyoruz. Özel sektör eliyle modernize edilecek olan fabrika, 2 bin 700 çalışanın görev yaptığı, ilk yerli 600 beygir gücündeki motor testinin yapıldığı ve savunma sanayinin bir üst lige taşındığı bir fabrika olacaktır. BMC üretim ve teknoloji üssünün birinci kısmının temel atma törenini yapacağız. Tank fabrikası, zırhlı araç, askeri kamyon fabrikası, ticari kamyon fabrikası, hızlı tren ve metro fabrikası gibi pek çok üretim hattı bulunuyor. Toplam yatırım değeri 500 milyon doları bulacak olan şirket faaliyete geçtiğinde burada 10 bin kişi çalışacaktır." şeklinde konuşmuştur.⁵²

13 Ocak'ta BMC'nin Üretim ve Teknoloji Üssü'nün temel atma töreninde konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, konuşmasında neden daha fazla askeri teknolojik araç üretimi yapılması gerektiğinin nedenlerine vurgu yapmıştır. Erdoğan'ın konuşmasında şu sözleri dikkat çekmektedir; "Birilerine bunu emanet edemeyiz. Biz yakın tarihte silah ve mühimmat konusunda dışa bağıllığın acısını çok çektik. Bunu en

⁵⁰ Gerçek Gündem internet sitesi. Tank palet teklifsiz, bedelsiz artık BMC'nin. 14 Ocak 2019. <https://www.gercekgundem.com/ekonomi/63390/tank-palet-teklifsiz-bedelsiz-artik-bmcnin>. [Erişim Tarihi: 19 Nisan 2019].

⁵¹ Euronews internet sitesi. Erdoğan'dan Tank Palet Fabrikası açıklaması: Özelleştirme değil, işletme hakkı devri. 13 Ocak 2019. <https://tr.euronews.com/2019/01/13/erdogan-tank-palet-fabrikasi-aciklamasi-ozellestirme-degil-isletme-hakki-devri-katar-bmc>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

⁵² Yeni Akit internet sitesi. Başkan Erdoğan: Tank palet fabrikasının satılması diye bir şey yok! 13 Ocak 2019. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/baskan-erdogan-tank-palet-fabrikasinin-satilmasi-diye-bir-sey-yok-586839.html>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

son 1974 yılında Kıbrıs'ta yaşadık. Muhabere sistemlerimiz çöktü, neden? Stratejik ortaklarımız telsizleri susturdular. Şimdi onlardan kurtulduk. Ülkemiz üç yıl boyunca parasını peşin ödediği uçakları geri alamamıştır. Teslim edilmeyen uçaklar için hangarda saklama ücreti ödemek zorunda bırakıldık. Amerikan patentli hiçbir silahın ülkemize satışına müsaade edilmedi. İstihbaratta da aynı sorunu yaşadık. Bize bu destekler verilmezken, farklı ülkelere çok büyük destekler verdiler. Bazı ülkeler çalkantılı dönemlerde paranın gücüyle emniyet alabilir. Fakat bizim için böyle bir ihtimal yoktur. Türkiye, askeri kapasitesiyle, ekonomik, siyasi ve diplomatik kabiliyetleriyle güçlü olmak zorundadır. Savunma sanayi alanında caydırıcılığımız mutlaka yüksek olmak durumundadır. Savunma sanayindeki kapasitemizi yüzde 68'lere getirmişken, caydırıcılığımız da teknolojimizle birlikte ileri bir noktaya gelmek zorundadır. Kendi göbeğimizi kendimiz keseceğiz.” ifadelerini kullanmıştır.⁵³

13 Ocak'taki BMC temel atma törenine katılan Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın konuşmasının devamında, askeri araç üretimi konusunda, özel sektörün sürece dahil edilmesinin ve özellikle BMC şirketinin tercih edilmesinin nedenleri ve Katar ile yapılan iş birliğinin altını çizmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasında; “Aldığımız karar, fabrikamızın gücünü artırmaktır. Neden BMC bu yatırımı yapıyor? İşte bu BMC, Arifiye'nin işletmesini 25 yıllığına alan dev, güçlü bir firmadır. Zira orada yapılacak olan işler arazideki her türlü taşınmazın, her türlü teçhizatın mülkiyeti devlete aittir, öyle kalacaktır. Oraya yeni yatırımlar yapılacaktır 40-50 milyonu bulacak bu yatırımlar. Burada yapılan iş özelleştirme de değildir, işletme hakkının belli şartlar dahilinde BMC'ye devredilmesidir. Bu sürecin sonunda Silahlı Kuvvetlerimiz de kazançlı çıkacaktır. Kaybeden, yalan, kışkırtma ve iftira üzerinden siyaset yapmaya çalışan kifayetsizler olacaktır. Burası tamamen bittiğinde 10 bin kişiyi istihdam edecektir. Bu firma mevcudu korumakla kalmayacak, yeni yatırımlarla fabrikayı güçlendirecektir. Sakarya Karasu'ya, Türkiye'nin iftihar kaynağı olacak muhteşem bir tesisi kazandıracamız. İnşallah bunlar ülkemizin bütün yollarına farklılık katacak bu araçlar.

⁵³ Cumhuriyet Gazetesi internet sitesi. Erdoğan'dan ‘Tank Palet Fabrikası’ açıklaması.13 Ocak 2019. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1200062/Erdogan_dan_Tank_Palet_Fabrikasi_aciklamasi.html. [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

Emekleriyle, sermayeleriyle ve fikirleriyle bu eserin inşasına katkı sunan herkese ülkem ve milletim adına teşekkür ediyorum. Küresel sermaye olarak değerli dostum Katar Emiri Şeyh Temim'e şükranlarımı sunuyorum. Burada bir Katar ve Türkiye iş birliği var. Bu iş birliği gerçekten iki ülkenin kazan-kazan esasına göre geleceğe yönelik örnek bir adımdır. 15 Temmuz'dan kur saldırılarına kadar Katarlı kardeşlerimizin ülkemizde sergilediği dayanışmayı unutmadık. Nasıl Türkiye, belli güçlerin Katar'ı kuşatmasında dost olduğunu göstermişse, Katar da bunu ispatlamıştır. El ele verilerek üstesinden gelinen her türlü hadise, iki ülkenin kardeşliğini perçinlemiştir. Bundan sonra Türkiye-Katar iş birliği güçlenecektir.” şeklinde konuşmuştur.⁵⁴

Bu açıklamanın ardından, 15 Ocak 2019 tarihli habere göre, “ihale yapılmadan Tank-Palet Fabrikası'nın yüzde 49.99 Katar ortaklı BMC şirketine verilmesi eleştirilere neden olmuştur.” Cumhuriyet Halk Partisi'nden (CHP) Engin Özkoç, “Türk ordusuna ait fabrika Katar ordusuna geçiyor. BMC'nin büyük ortağı Katar ordusudur.” demiştir. 15 Ocak 2019 tarihli haberin devamına göre, “Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan'ın özelleştirilecek askeri fabrika için henüz ihale şartnamesi oluşturulmadan kazanan firmayı açıklaması şok etkisi yaratmıştır. Fabrikada örgütlü işçiler, daha ihalesi bile yapılmamış özelleştirmeyi kazanan firma nasıl belli olur? sorusunu sormaktadır.” denilmiştir. CHP Milletvekili Engin Özkoç, “Cumhurbaşkanının açıklamalarından anlaşılıyor ki, Türk ordusuna ait askeri fabrika Katar ordusunun yönetimine geçiyor. Çünkü BMC'nin büyük ortağı yüzde 49.99 hisseyle Katar ordusudur.” iddiasında bulunmuştur. Tank-Palet fabrikasının özelleştirilme kararı sonrasında, fabrikada örgütlü işçi sendikası Türk Harb-İş Sakarya Şubesi Başkanı Yaşar Yavuz, “ihale yapılmadan, fabrikanın Katar ortaklı BMC firmasına verilmesinin açıklanması üzerine, fabrikadaki işçilerin moral ve motivasyonunun sıfırladığını dile getirmiştir.” Bir diğer eleştiri de İYİ Parti Sakarya Milletvekili Ümit Dikbayır'dan gelmiştir. Dikbayır, “ihale bile düzenlenmeden adrese teslim bir şekilde fabrikanın BMC'ye işletme hakkının

⁵⁴ Cumhuriyet Gazetesi internet sitesi. Erdoğan'dan 'Tank Palet Fabrikası' açıklaması. 13 Ocak 2019. http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1200062/Erdogan_dan_Tank_Palet_Fabrikasi_aciklamasi.html. [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

devredilmesinin de bir özelleştirme olduğunu söyleyerek, bu örneğin daha önce Türk Telekom ve elektrik şirketlerinde yaşandığını da sözlerine eklemiştir.”⁵⁵

9 Şubat 2019’da Tuzla Tersanesi’nde düzenlenen Test ve Eğitim Gemisi Ufuk’un Denize İniş Töreni’ne katılan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, burada yaptığı konuşmasında; “Tank-Palet Fabrikası’nın satışı ya da mülkiyet devri kesinlikle söz konusu değildir. Fabrika arazisindeki her türlü taşınmazın üretim, bakım ve onarımında kullanılan teçhizatın mülkiyeti devlete aittir ve öyle kalacaktır. Hatta şu anda alımı yapan firma yüzde 50 Katar, yüzde 50 Türk ortaklı olan bir firmadır. Buraya yaklaşık 40-50 milyon dolar yatırımla bu fabrika elden geçirilecektir. Yapılan iş sadece işletme hakkının belli şartlar dahilinde 25 yıllığına ülkemizin öncü kuruluşlarından birine devredilmesidir. İşletmeyi devralan firma bu fabrikayı daha güçlü ve verimli hale getirecek ve çalışanların özlük haklarında hiçbir gerileme yaşanmayacaktır.” ifadelerine yer vermiştir.⁵⁶

Mülkiyet devrinin olmadığını anlatan Cumhurbaşkanı Erdoğan, Sakarya’da yaptığı konuşmada, “Tank-Palet Fabrikası’nın, TSK için çeşitli paletli araçlar ve malzemeler üretmeye devam edebilmesi için, savunma sanayisi için çok önemli olan bu tesisin modernize edilmesi ve daha etkin kullanılması için 50 milyon dolar gerekiyordu. Bu yatırımı sadece kamu imkanlarıyla yapmak bir süreç gerektiriyor fakat, bizim yüksek teknolojiye hızlı üretime hemen ihtiyacımız olduğu için, Tank-Palet Fabrikası’nın işletmesini gerekli yatırımları yapmak, modernizasyonunu sağlamak ve hızlıca üretime geçmek üzere yüzde 49.99 Katar ortaklı BMC şirketine 25 yıllığın devrediyoruz. Burada kesinlikle bir mülkiyet devri söz konusu değildir. Bu fabrikanın arazisi,

⁵⁵ Sözcü Gazetesi internet sitesi. Erdoğan Süzer. Askeri fabrika Katar ordusuna geçiyor. 15 Ocak 2019. <https://www.sozcü.com.tr/2019/gundem/askeri-fabrika-katar-ordusuna-geciyor-3126855/>. [18 Nisan 2019].

⁵⁶ CNN Türk internet sitesi. Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan önemli açıklamalar. 9 Şubat 2019. <https://www.cnntrk.com/video/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-onemli-aciklamalar-ufuk-korveti>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

taşınmazları, tezgahları, ekipmanları devlete ait olarak kalacaktır.” şeklinde konuşmuştur.⁵⁷

Kocaeli Tank-Palet Fabrikası örnek olayında, Türkiye'nin bu fabrikadan istediği verimi elde edebilmesi için 50 milyon dolar yatırım yapılması gerekmektedir. Fakat Türkiye'nin MSB'nin bütçesinde kısa sürede böyle bir yatırım yapılması gündeminde bulunmamaktadır. Bu nedenle, kısa sürede istenilen askeri üretimin yapılması için fabrikaya özel sektörün yatırım yapması gerekmektedir. Bu vesileyle Tank-Palet Fabrikası'nın 25 yıllığına devredilmesi gündeme gelmiştir. Bu süreçte açıklanan firma teknolojik yatırımları bulunan Katar ortaklı BMC şirketi olmuştur. Katar burada dünya ülkelerinde yapmış olduğu yatırımlardan farklı bir yatırım yapmıştır. Sektörel olarak farklı olan bu yatırımın başka bir ülkede askeri üretim yapma şansı elde etmiştir. Bu ortaklığın askeri üretim ve yeni bir gelir kalemi oluşturmak dışında bu alandaki askeri know-how'a sahip olması da oldukça önemlidir.

⁵⁷ Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Tank-Palet Fabrikası tepkisi: İspatla, her şeyi bırakmaya varım. 20 Mart 2019. <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tank-palet-fabrikasi-tepkisi-ispatlan-her-seyi-birakmaya-varim-41155048>. [Erişim Tarihi: 17 Nisan 2019].

5. SONUÇ

Bu tezde, literatürde çok fazla yer almayan, Katar'ın dış politikasında ekonomisini araçsallaştırarak yapmış olduğu dış politika eğilimleri incelenmiştir. Katar'ın dış politikasına yönelik bu incelemenin sebebi, Katar'ın yumuşak güç kullanımı içerisinde Türkiye'ye yapmış olduğu yatırımların Türk dış politikasında Katar'ın konumuna nasıl bir etki yaptığını görebilmektir. Katar, yüzölçümü ve nüfusu göz önüne alındığında küçük ama Arap coğrafyasında etkinliği olan bir ülkedir. Katar ekonomik araçlarını dış politikasında kullanarak diplomatik açıdan etkili bir ülke konumuna gelmiştir.

Katar, Türkiye'de 2002 yılından beri toplam 18 milyar doları bulan yatırım hacmini gerçekleştirmiştir. Katar'ın dış politika uygulamaları gereği ekonomisini çeşitlendirmek için bu tür yatırımları dünya ülkelerinde de yaptığı görülmektedir. Türkiye'de yaptığı yatırımlardan en büyük beklentisi, bölgesinden gelebilecek dış tehditlerden onu koruyabilecek, coğrafi olarak kendisine yakın güçlü bir müttefik kazanmaktır. Türkiye ise, ekonomisinin dışa bağımlı olması nedeniyle, ekonomik olarak güçlü ve kendi ülkesinde kendisinin belirlediği alanlarda yatırım yapabilecek bir müttefike ihtiyaç duymaktadır. Yaşanan kriz ortamlarında da iki ülke birbirine karşı güven duygusunu perçinlemiş ve ekonomik yatırımların hızlı bir şekilde devamlılığı kararları alınmıştır. Katar'ın da Türkiye'ye karşı sıkıntılı ekonomik dar boğazda ilk destek sağlayacak ülke olarak açıklama yapması, Katar'ı Türkiye nazarında öncelikli müttefik konumuna getirmiştir. Katar'la geliştirilen ekonomik ve siyasi ilişkiler, Türkiye'deki sektörlerle de olumlu yansımış, henüz gelişmekte olan Katar'da önemli iş ihaleleri Türk iş adamlarına verilmiştir. Özellikle inşaat sektöründe alınan ihaleler Türkiye'deki şirketlerin güçlenmesine katkı sunmuştur.

Metodolojik olarak çalışma, bilimsel kitap ve makalelerin yanı sıra gazete haberlerinin taranmasına dayanmaktadır. Son bölümde yer alan vaka çalışmaları Türkiye'de son yıllarda yaşanan gelişmeleri konu almaktadır. Bu nedenle literatürde yakın tarih olması sebebiyle akademik çalışma mevcut değildir. Türkiye'nin önemli bir müttefiki olan

Katar'la ilgili ekonomik ve ticari gelişmeleri konu alan Uluslararası Ekonomi Politik literatürü çerçevesinde değerlendirilen akademik çalışmalar, incelediğimiz örnek olay olan Körfez Krizi dışında yeterli değildir. Bu nedenle özellikle diğer iki örnek olayın analizi ulusal ve uluslararası gazete haberlerinden yola çıkılarak yapılmıştır.

Son on yılda büyük gelişim gösteren Katar'ın Türkiye'ye olan yatırımları iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin diplomatik ilişkilere dönüşmesini sağlamıştır. Tüm dünya ülkelerindeki yatırımı 335 milyar doları bulan Katar'ın Türkiye'deki yatırım hacmi 18 milyar doları bulurken, doğrudan şirketlere yaptığı yatırım miktarı yaklaşık 7 milyar doları bulmaktadır. Bu rakam dünya ülkelerindeki yatırımlarıyla kıyaslandığında sadece Fransa'daki iki şirketin 6 milyar dolara satın alındığı görülmektedir. Katar'ın Türkiye'ye yaptığı yatırımın tüm yaptığı yatırımlar arasında küçük bir yatırım ama Türkiye açısından sıcak döviz girdisine ihtiyacı olması sebebiyle büyük bir yatırım olduğu söylenebilmektedir.

Diğer taraftan Katar'ın 2017 YASED verilerine göre, Türkiye'ye doğrudan yatırım hacminde 30 milyon dolarla yedinci sırada yer aldığı görülmektedir. Bu konuda ilk üçte İspanya, Azerbaycan ve Hollanda yer almaktadır. Türkiye'nin 2002 sonrası geliştirdiği Orta Doğu Dış Politikası kapsamında, Katar ile olan ekonomik ilişkilerin gelişme gösterdiği görülmektedir. Geliştirilen ilişkiler sonrasında, Türk iş adamları gelişmekte olan Katar'da önemli iş ihalelerini almışlardır. Türkiye Müteahhitler Birliği'nin (TMB) 2017 yılının ilk çeyrek verilerine göre, Katar'da toplam 14 milyar 200 milyon dolar tutarında altyapı, ulaşım ve konaklama inşaatları olmak üzere 128 projeyi Türk şirketleri üstlenmiştir.

İki ülke arasındaki tarih, kültürel miras, sosyal ve toplumsal yakınlıkta bu ülkelerin ilişkilerine olumlu yansımıştır. Katar'da 2015 yılında kurulan Doha Yunus Emre Enstitüleri'nde Türkçe dil eğitimi verilmektedir. Katar halkının yoğun talep gösterdiği eğitimlerde özellikle Katarlı kadınlar Türkçe dil eğitimi almaktadır.

Tezin ikinci bölümünde ana teorik çerçeve kapsamında Uluslararası Ekonomi Politik ele alınmıştır. Bu çerçevede, devletlerin dış politikalarında ekonomik araçları kullanarak

başka devletlerin karar alma süreçlerini istedikleri yönde değiştirebilmeleri davranışının nasıl olduğu ve hangi yöntemlerle yapıldığı anlatılmaktadır. Burada Katar'ın ekonomik yatırımlarıyla kendisini güvence altına almaya çalıştığı, ekonomik gücüyle güçlü müttefikleri yanına aldığı görülmektedir.

Tezin üçüncü bölümünde Katar'ın yumuşak güç uygulamaları ele alınarak bu ülkenin ekonomik gücünü dış politikasında nasıl verimli kullandığı aktarılmaya çalışılmıştır. Ekonomik gücü sayesinde diplomatik ilişkilerini geliştiren Katar, etkin bir devlet olarak öne çıkmış, sahip olduğu yumuşak gücü El-Cezire televizyon kanalı ile Arap Baharı sürecinde Arap halkını desteklemiş ve tüm dünyada yaptığı yayınlarla uluslararası kanallar arasında öne çıkmıştır. Kısa sürede gündemi belirleyen bir araç olan El-Cezire televizyonu, Katar'ın hem medya hem de uluslararası platformda kendisini ifade eden siyasi gücü haline gelmiştir. Katar'ın büyük enerji kaynaklarına sahip olması, ama yeterli nüfusa ve askeri güce sahip olmaması, onu toprak bütünlüğünü, egemenliğini ve ulusal bütünlüğünü dış tehditlere karşı korumak adına önlemler almaya mecbur bırakmaktadır. Bu doğrultuda Katar'ın güvenlik endişesini aza indirebilmek için, ekonomik araçlarını devreye koyarak başka ülkelerde yaptığı yatırımlar ve yardımlarla müttefik ve önemli bir nüfuz elde etmeye çalıştığı görülmektedir. Özellikle askeri teknolojik alt yapıya sahip araçlara büyük bütçeli yatırımlar yapması ve askeri üs kurulması konusunda stratejik kararlar alması ülkenin dış tehditlere karşı caydırıcılık unsurunu önceleyerek yaptığı yatırımlar olarak görülmektedir.

Tezin dördüncü ve son bölümünde, Katar'ın Türkiye'de yaptığı yatırımların Türk Dış Politikası'ndaki etkisi üç örnek olay üzerinden ele alınmaktadır. Burada öncelikle Türkiye'nin 2002 yılı itibariyle AK Parti hükümetleri dönemi itibariyle değişim gösteren Orta Doğu Politikası'yla bir giriş yapılarak, Türkiye'nin bu ülkelerle sınır güvenliği ve komşularla sıfır sorun politikalarıyla hareket ettiği görülmektedir. Türkiye'nin bu hedefleri sağlayabilmek için, Orta Doğu ve Körfez ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkiler geliştirerek, bu ilişkiler sonrasında karşılıklı bağımlılık yaratması gerekmektedir. Bu süreçte oluşturulan karşılıklı bağımlılık sonrasında, müttefik ülke

Katar'la 2017 Körfez Krizi'nde ilişkiler, Türkiye'nin vermiş olduğu destekle ekonomik ve ticari boyutları aşarak diplomatik ve askeri alana taşınmıştır.

2017 Körfez Krizi Katar'a yöneltilen "terör örgütlerine destek vermek" suçlamasıyla başlamıştır. Katar karşıtı olan Blok Ülkeler'i Katar'la tüm diplomatik ve ticari ilişkilerini kestiklerini, Katar'ı havadan, denizden ve karadan abluka altına aldıklarını ilan etmişlerdir. Ablukanın kaldırılması için Katar'a 13 maddelik yaptırım talebi göndermişlerdir. Fakat bu talepler karşısında Katar büyük bir kararlılıkla durmuştur. Ülkenin gıda üretimi, iklim şartları nedeniyle yetersiz olduğu için büyük çoğunluğu ithal edilmesi nedeniyle dışa bağımlıdır. Bu süreçte ciddi bir gıda krizi başlamadan ilk 24 saat içerisinde yaklaşık 5 bin ton gıda desteğini veren ülke Türkiye olmuştur. Bu süreçte, tek kara komşusu blok ülkesi olan Suudi Arabistan'dır ve Katar ciddi dış tehditle karşı karşıyadır. Katar sınır güvenliği ve ulusal bütünlüğünü korumak adına ABD'nin güvenlik şemsiyesi altındadır. ABD'nin yaklaşık 10 bin askerli üssü Katar'da bulunmaktadır. Buna ek olarak, Türkiye yaklaşık 600 askerle Katar'da askeri üs kurmuştur. Türkiye yaklaşık 4 bin Katarlı jandarmanın ve polislin eğitimini üstlenmiştir. Katar ayrıca, İngiltere, Fransa, Almanya ve ABD'den askeri teknik araç alımları yapmıştır. ABD'den 12 milyar dolar değerinde F-15 tipi uçak, İngiltere'den 6 milyar sterlin değerinde 24 adet savaş uçağı satın almıştır. Katar, teknolojik alt yapıli askeri yatırımlarla müttefik ilişkisini güçlendirdiğı gibi, Katar karşıtı olan bölge ülkelerine karşı da caydırıcılık unsuru yaratmaya ve güçlendirmeye çalışmıştır. Katar'ın burada yine güvenlik sorununu aza indirmek için, ekonomik araçlarını dış politika kararlarında aktif olarak kullandığı görülmektedir.

Katar Emirliğı, kazandığı müttefiklerinin desteğı ve yeni yaptığı ekonomik yatırımların dünyadaki geri dönüşümü sayesinde kriz karşısında özgüvenle dik duruşunu sürdürmüş ve Katar halkının bu sorunu çok hissetmeden krizi atlatmaya çalışmıştır. Katar bu krizden eksiklerini görerek ve onların çözümüne yönelik politikalar geliştirerek bu süreçten daha güçlü bir şekilde çıkmaya çalışmıştır. Katar, finansal olarak çok güçlüdür ve bir çok yerde bu ekonomik gücünü kullanarak çeşitli yararlar sağlamıştır. Yaptığı yatırımlar sayesinde kendisine bağımlılık yaratmış ve Körfez Krizi'nde de görüleceğı

üzere ekonomisini araçsallaştırarak siyasal kazanımlar elde etmiştir. Küçük ama etkin bir devlet olduğunu bu süreçte de göstermiş, krizden yaptığı askeri yatırımlar ve PR çalışmaları ile de kolayca çıkmış ve dünyadaki imajını güçlendirmiştir. Burada çalışmamız açısından en önemli bulgu, Katar'ın ekonomisini ve yumuşak gücünü dış politikasında çok iyi kullandığı ve birçok devletten küçük olmasına ve nüfusunun yetersiz olmasına rağmen kazanımlarının çok büyük olduğudur. Bu süreçte yine tezimiz açısından diğer bir bulgu, bu krizin Türkiye ile 2002 itibariyle başlayan bağımlılık ilişkisini iki taraflı olmak üzere daha da güçlendirdiğidir.

İki ülke arasında Körfez Krizi ile güçlenen bağımlılık ilişkisi 2018 yılı Haziran ayında ABD'nin Türkiye'ye başlattığı ekonomik yaptırımlar sürecinde, Katar'ın Türkiye'ye 15 milyar dolar yatırım desteği açıklamasıyla daha da güçlenmiş ve karşılıklı bağımlılık halini almıştır. Katar burada yine finansal olarak güçlü argümanlarını devreye koymuştur. Hem halkının gözünde dost ülkeye dostça karşılık veren, hem de ABD yaptırımına rağmen dünyaya finansal argümanlarıyla müttefikini koruduğunu gösteren dik duruşunu sergilemiştir.

Dördüncü bölümde yer alan son örnek olay ise Kocaeli Tank-Palet Fabrikası'nın 25 yıllığına Katar ortaklı BMC şirketine devredilmesidir. Bu olayda ise, Türkiye'nin kısa sürede, askeri üretim gelişimini gösteremeyecek bir fabrikaya Katar'ın ekonomik gücüyle ortak olmasıdır. Katar diğer ülkelerde yaptığı yatırımlardan çok farklı bir alana yönelmiş ve askeri alanda yatırım yapmıştır. Kendi ülkesinde askeri alanda ordusunun ihtiyacı olacak olan askeri know-how'a da bu şekilde erişmiş olacaktır.

Sonuç olarak, Katar'ın tarafsız, bölgesinden ayrışan ve çok yönlü dış politikası onun bölgesinde ve Orta Doğu ülkeleri arasındaki profilini yükseltmiştir. Bu başarılı uygulamada Şeyh Hamad ve sonrasında Şeyh Temim'in vizyon sahibi lider kişiliklerinin de etkisi büyüktür. Enerji kaynakları ile büyük bir ekonomik güç elde eden Katar, bu gücü dış politikasında araçsallaştırarak yumuşak güç argümanları geliştirmiştir. Burada önemli yumuşak gücü El-Cezire televizyonunu kullanarak uluslararası platformda da güçlü ve etkili bir devlet olduğunu dile getirmiştir. Ekonomik

gücünü kullanarak yaptığı yatırımlarla müttefikleri üzerinden kazandığı siyasi ve diplomatik gücün verdiği özgüveni bölge ülkelerine karşı dış politikasında taraf olarak göstermektedir. Türkiye, jeopolitik konumu ve AB düzeyindeki önemi gereği Orta Doğu için de önemlidir. Bu doğrultuda bakıldığında Katar Türkiye ile önemli bir stratejik ortak ülke ilişkisi geliştirmiştir. Katar'ın, Türkiye'yi dost ve stratejik ortak ülke olarak yanına alması, bölge ülkelerinden kolayca ayrışmasına ve kendisini dış tehditlere karşı güvenceye almasına olanak tanımıştır. Katar, bu hedefleri doğrultusunda 2002 yılından beri, Türkiye ile ekonomik ilişkilerini her geçen yıl artırmıştır. Tarihin her ülkeye göstermiş olduğu krizler neticesinde iki ülke karşılıklı olarak birbirine tamamen bağlanmıştır. Birbirlerine karşı vefalarını gerçek müttefik olduklarını göstermelerine olanak sağlayan bu olaylar neticesinde ekonomik ilişkiler ve yatırımlar, siyasal kazanımlar olarak geri dönmüştür.

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Arı, T., 2017. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. 11. basım. Bursa: Alfa Akademi Yayınları. ss. 379- 417.
- Arı, T., 2013. *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. 8. basım. Bursa: MKM Yayıncılık. s. 339.
- Boyraz, C., 2014. *Küresel Üretim, Ticaret ve Finans. Küresel Siyasete Giriş*. 1. basım. İstanbul: İletişim Yayınları, ss. 409-410.
- Balaam, D. & Dillman, B., 2018. *Uluslararası Ekonomi Politika Giriş*. 2. basım. Ankara: Adres Yayınları. ss. 30-377.
- Davutoğlu, A. 2009. *Stratejik Derinlik. Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. 29. basım. İstanbul: Küre Yayınları. s. 397.
- Gilpin, R., 2017. *Uluslararası İlişkilerin Ekonomi Politikası*. 5. basım. Ankara: Kripto Yayınları. ss. 21-346.
- Goldstein, J. & Pevehouse, J. 2017. *Uluslararası İlişkiler*. 2. basım. Ankara: BB101 Yayınları. ss. 381-612.
- Keohane, R. & Nye. J. 1972. *Ulusötesi İlişkiler ve Dünya Siyaseti*
- Nye, J. 2005. *Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç*. 1. basım. Ankara: Elips Kitap. ss. 14-101.
- Oran, B. 2017. *Türk Dış Politikası. Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*. 3. basım. İstanbul: İletişim Yayınları. s. 401.
- Öniş, Z., & Kutlay, M., 2017. *Uluslararası Politik Ekonomi*. Kardaş, Ş. ve Balcı, A. (Ed.) *Uluslararası İlişkilere Giriş : Tarih, Teori, Kavram ve Konular*. 6. basım. İstanbul: Küre Yayınları, ss. 465-467

- Özel, I. 2014. *Karşılaştırmalı Siyaset Temel Konular ve Yaklaşımlar*. (Der) Sabri Sayarı ve Hasret Dikici Bilgin. Karşılaştırmalı Ekonomi Politik. Işık Özel. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 4. basım. ss. 230-231.
- Peköz, M. 2015. *Küresel Savaşta Büyük Orta Doğu*. 1. basım. İstanbul: Vivo Yayınevi. ss. 224-231.
- Rosecrance, R., 1986. *The Rise Of The Trading State*.
- Strange, S., 1970. *Devletler ve Piyasalar*
- Türk, F. 2010. *Türk Dış Politikasında Güncel Paradigmalar*. 1. basım. İstanbul: Kriter Yayınları. ss. 58-59.

Sürekli Yayınlar

- Al, A., 2015. Politika - Ekonomi Kesişmesi: Yeni Bir Bilim Dalı Olarak Uluslararası Politik Ekonomi. *İGÜSBD. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. **2** (1), ss. 144-154.
- Akdoğan, İ. 2017. Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması. *Orta Doğu Analiz*. **9** (81). ss. 16-18.
- Aytekin, İ. ve Uçan, O., 2018. Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **7** (2), ss. 858-861.
- Ateş, D. ve Gökmen, G.S., 2013. Bir Akademik Disiplin Olarak Uluslararası Politik Ekonominin Sınırları. *Sosyal Bilimler Dergisi*. **15** (1), s. 55.
- Arslan, A. 2018. Basra'da Katar Açmazı. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*. **1** (1). ss.75-86.
- Ataman, M. ve Demir G. 2012. Körfez Ülkeleri'nin Orta Doğu Politikası ve Arap Baharına Bakışları. *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*. (52). ss. 4-19.
- Akkaya, G.N. ve El-Rantisi, M. 2015. Arap Baharı Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti. *SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı*. (138). ss. 8-15.
- Akbaş, Z. 2012. Orta Doğu'da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*. **3** (1). ss. 66-67.
- Akıllı, E. 2012. Türk Dış Politikası Zemininde Arap Baharı. *Orta Doğu Analiz*. **4** (37). ss. 42-45.
- Balcı, A. 2011. Türkiye'nin Dış Politikası ve İsrail: 1990'lar ve 2000'lere İlişkin bir Karşılaştırma. *Orta Doğu Etütleri*. **2** (2). ss. 129-131.

- Bağcı, H. ve Sinkaya, B. 2006. Büyük Orta Doğu Projesi ve Türkiye: AK Parti'nin Perspektifi. *Akademik Orta Doğu*. **1** (1). ss. 22-26.
- Bulut, E., 1999. Tayland Ekonomisi ve Kriz. *Ekonomik Yaklaşım*. **10** (34). s. 63.
- Balcı, A. ve Yeşiltaş, M. 2005-2006. Bir Dış Politika Aracı Olarak Dış Yardımların Kullanılması: Japonya Örneği. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi*. **2** (8), ss. 168-170.
- Başkan, B. 2012. Calutlar Dünyasında Bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi. *Akademik Orta Doğu Dergisi*. **7** (1). ss. 31-51
- Çınar, Y. 2018. Modernleşme ve Bağımlılık Teorisi Ekseninde Marshall Yardımı ve Türkiye. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. **16** (2). ss. 326-328.
- Diriöz, A.O. 2017. Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri. *Orta Doğu Analiz*. **9** (81). ss. 29-31.
- Diriöz, A. O. 2009. Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası. *Orta Doğu Analiz*. **1** (3). ss. 62-66.
- Devran, Y. ve Özcan, Ö.F. 2018. Katar Krizi ve El Cezire : Orta Doğu'da Özgür Yayıncılığın Geleceği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. **6** (1). ss. 309-310.
- Duman, M., 2002. Hegemonya ve Güçler Dengesi Bağlamında Uluslararası Siyaset ve İktisat İlişkileri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. **4** (2), ss. 2-3.
- Duran, B. 2008. Türk Dış Politikası Orta Doğulaşıyor mu?. *Orta Doğu Yıllığı*. ss. 387-395.
- Ermağan, İ. ve Gümüş, B. 2014. Katar Dış Politikası ve Arab Baharı. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. **12** (2). ss. 301-312.
- Efe, İ. 2017. Katar Krizi ve Al Jazeera. *Orta Doğu Analiz*. **9** (81). s. 41.

- Görgülü, M., 2016. Dış Yardımların Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*. **5** (5), s. 1293.
- Kaynar, A. ve Kaynar, İhsan., ABD-Türkiye İlişkilerinin Gelişiminde "Ödünç Verme ve Kiralama Anlaşması". Hakkari Üniversitesi, *Current Debates in International Relations&Law*. ss. 109-110.
- Kutlay, M. 2012. Yeni Türk Dış Politikası'nın Ekonomi Politikası: Eleştirel Bir Yaklaşım. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*. **9** (35). s. 110.
- Kutlay, M. 2011. Economy as the Practical Hand of a New Turkish Foreign Policy. *Insight Turkey*. **13** (1). ss. 67-85.
- Kardaş, Ş. 2011. Türk Dış Politikasında Eksen Kayması mı? *Akademik Orta Doğu*. **5** (2). s. 29.
- Kıbaroğlu, M. 2017. Katar Ablukası Kime Ne Katar?. *Stratejist Dergisi*. ss. 38-41.
- Karaş, G. 2017. Bağımlılık Teorisi Perspektifinden DTÖ Kapsamındaki Korumacılık Politikası Araçlarının Kullanımı. *International Journal of Public Finance*. **2** (2). ss. 90-94.
- Öztürkler, H. 2017. Katar Krizi'nin Ekonomi Politikası. *Orta Doğu Analiz*. **9** (81). ss. 78-80.
- Samur, C., 2015. 1997 Asya Krizi Öncesinde Kriz Ülkelerinin Makroekonomik Sağlamlığı. *İktisat Fakültesi Mecmuası*. **65** (1). ss. 133-137.
- Sinkaya, B. 2011. Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Orta Doğu Politikası ve Batı Etkisi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi. *Adam Akademi Yayınları*. **1**. ss. 80-96.
- Saygın, E. ve Yamak, T. 2017. Küresel Sistemde Devletlerarası Ekonomik Rekabetin Belirleyicileri: Körfez Ülkeleri İçin Bir İnceleme. *Türkiye Orta Doğu Çalışmaları Dergisi*. **5** (1). ss. 27-34.
- Sağsen, İ. 2011. Arap Baharı, Türk Dış Politikası ve Dış Algılaması. *Orta Doğu Analiz*. **3** (31-32). ss. 61-62.

Sümer, V. 2017. Katar Krizi ve Gıda Güvenliği. *Orta Doğu Analiz*. **9** (81). s. 42.

Sönmezoğlu, F. 1984. Ülkelerin Dış Siyasalarında Bir Siyasal Etki Aracı Olarak Ekonomik Önlemler. ss. 221-229.

Şen, A., 1998. Uluslararası Politik Ekonomi (UPE) Nedir?. Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi. **12** (1-2), s. 394.

Tarcan, B. Akgüller, H. ve Işık, K. 2018. Ahmet Davutoğlu Dönemi Türk Dış Politikası. *Econder International Academic Journal*. **2** (2). s. 252.

Yılmaz, M. ve Divani, E. 2018. Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. **1** (1). ss. 15-16.

Yıldırım, L. 2014. *Türk Gücü*. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı. Yüksek Lisans Tezi. Ankara. ss. 26-28.

Diğer Yayınlar

Anadolu Ajansı internet sites. Katar El-Udeyd Hava Üssü'nü Genişletiyor.

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katar-el-udeyd-hava-ussunu-genisletiyor/1212806>. [Erişim tarihi: 20 Mart 2019].

Akşam internet sitesi. Katar'a ambargo ticareti patlattı.

<https://www.aksam.com.tr/ekonomi/katara-%20ambargo-ticareti-patlatti/haber-713442>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

BBC News Türkçe internet sitesi. Katar ABD'den 12 milyar dolara F-15 savaş uçakları alacak. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40283534>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

BBC News Türkçe internet sitesi. Katar'dan Türkiye'ye 15 milyar dolar yatırım: BAE, Mısır ve Suudi Arabistan medyası tepkili. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45207301>. [Erişim Tarihi: 15 Nisan 2019].

BBC News internet sitesi. Katar Krizinin 4 Nedeni.

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40176025>. [Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2019].

BBC internet sitesi. ABD'den Türkiye'ye yaptırım: Karar neye dayanıyor, bundan sonra ne olacak. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45029793>. [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

Bloomberg HT internet sitesi. Trump'tan Türkiye ile ilgili yeni tweet.

<https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2146987-trump-tan-turkiye-ile-ilgili-yeni-tweet>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

CNN Türk internet sitesi. Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan önemli açıklamalar.

<https://www.cnnturk.com/video/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-onemli-aciklamalar-ufuk-korveti>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

Cumhuriyet Gazetesi internet sitesi. Erdoğan'dan 'Tank Palet Fabrikası' açıklaması.

<http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/siyaset/1200062/>

[Erdogan_dan_Tank_Palet_Fabrikasi_aciklamasi.html](#). [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

Dilek, O., 2017. IMF İstikrar Politikaları Uygulamaları: Asya Krizi ve Malezya Örneği.

<https://www.ilimvemedeniyyet.com/imf-istikrar-politikalari-uygulamalari-asya-krizi-ve-malezya-ornegi.html>. [Erişim tarihi: 12 Şubat 2019].

DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) internet sitesi. Katar Ülke Bülteni. Ekim 2017.

<https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Deutsche Welle Türkçe internet sitesi. Trump'tan Türkiye'ye yönelik vergileri ikiye

katlama kararı. [https://www.dw.com/tr/trumptan-t%C3%BCrkiyeye-](https://www.dw.com/tr/trumptan-t%C3%BCrkiyeye-y%C3%B6nelik-vergileri-ikiye-katlama-karar%C4%B1/a-45037695)

[y%C3%B6nelik-vergileri-ikiye-katlama-karar%C4%B1/a-45037695](https://www.dw.com/tr/trumptan-t%C3%BCrkiyeye-y%C3%B6nelik-vergileri-ikiye-katlama-karar%C4%B1/a-45037695). [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

Dünya Gazetesi internet sitesi. Türk şirketler için Katar'da 20 milyar dolarlık kapı

açıldı. <https://www.dunya.com/ekonomi/turk-sirketler-icin-katarda-20-milyar-dolarlik-kapi-acildi-haberi-359020>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

Eğilmez, M., 2018, Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD Türkiye Ticaret İlişkileri.

<http://www.mahfiegilmez.com/2018/08/korumaclk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html>. [Erişim tarihi: 8 Şubat 2019].

Euronews internet sitesi. Dışışleri Bakanlığı'ndan Trump'ın Rahip Brunson çağırısına

yanıt: Türkiye bir hukuk devleti. <https://tr.euronews.com/2018/07/19/trump-brunson-in-serbest-birakilmamasi-tam-bir-rezalet>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

Euronews internet sitesi. Erdoğan'dan Tank Palet Fabrikası açıklaması: Özelleştirme değil, işletme hakkı devri. <https://tr.euronews.com/2019/01/13/erdogan-tank-palet-fabrikasi-aciklamasi-ozellestirme-degil-isletme-hakki-devri-katar-bmc>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

Gerçek Gündem internet sitesi. Tank palet teklifsiz, bedelsiz artık BMC'nin. <https://www.gercekgundem.com/ekonomi/63390/tank-palet-teklifsiz-bedelsiz-artik-bmcnin>. [Erişim Tarihi: 19 Nisan 2019].

ORDAF (Orta Doğu ve Afrika Araştırmacıları Derneği) internet sitesi. Öldürmeyen Güçlendirir: Katar Ablukadan Ne Öğrendi?. <http://ordaf.org/oldurmeyen-guclendirir-katar-ablukadan-ne-ogrendi/>. [Erişim Tarihi: 3 Mayıs 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Katar'ın Dünya'da 335 Milyar Dolarlık Yatırımı Var. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarin-dunyada-335-milyar-dolarlik-yatirimi-var-40480893>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

Hürriyet internet sitesi. Katar'ın Türkiye Yatırımları. <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iste-katarin-turkiye-yatirimlari-40485286>. [Erişim Tarihi: 3 Nisan 2019].

Haber Türk internet sitesi. Körfez ülkelerinden Katar'a 13 maddelik talep listesi ve 10 gün süre. <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1540368-korfez-ulkelerinden-katar-a-13-maddelik-talep-listesi-ve-10-gun-sure>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Mehmetçik'e Katar görevi.

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mehmetcike-katar-gorevi-40483252>.

[Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. İşte Türkiye'nin Katar'daki askeri üssü.

[http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-iste-turkiyenin-katardaki-](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-iste-turkiyenin-katardaki-askeri-ussu-40483254)

[askeri-ussu-40483254](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-iste-turkiyenin-katardaki-askeri-ussu-40483254). [Erişim Tarihi: 13 Nisan 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Katar'dan Türkiye'ye destek açıklaması.

[http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katardan-turkiyeye-destek-](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katardan-turkiyeye-destek-aciklamasi-40929292)

[aciklamasi-40929292](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katardan-turkiyeye-destek-aciklamasi-40929292). [Erişim tarihi: 15 Nisan 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Katar Emiri bu mesajı verdi Erdoğan Twitter'dan

paylaştı. [http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katar-emiri-bu-mesaji-verdi-](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katar-emiri-bu-mesaji-verdi-erdogan-twitterdan-paylasti-40929670)

[erdogan-twitterdan-paylasti-40929670](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/katar-emiri-bu-mesaji-verdi-erdogan-twitterdan-paylasti-40929670). [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Tank-Palet Fabrikası tepkisi: İspatla, her şeyi

bırakmaya varım. [http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tank-palet-fabrikasi-](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tank-palet-fabrikasi-tepkisi-ispatla-her-seyi-birakmaya-varim-41155048)

[tepkisi-ispatla-her-seyi-birakmaya-varim-41155048](http://www.hurriyet.com.tr/gundem/tank-palet-fabrikasi-tepkisi-ispatla-her-seyi-birakmaya-varim-41155048). [Erişim Tarihi: 17 Nisan 2019].

Hürriyet Gazetesi internet sitesi. LNG ihracatında lider yine Katar.

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/lng-ihracatinda-lider-yine-katar-40877623>.

[Erişim Tarihi: 30 Nisan 2019].

[haberler.com](http://www.haberler.com) internet sitesi. Tank Palet Fabrikası 31 Aralık 2019 Tarihine Kadar

Özelleştirilecek. 21 Aralık 2018. [https://www.haberler.com/tank-palet-](https://www.haberler.com/tank-palet-fabrikasi-31-aralik-2019-tarihine-11559145-haberi/)

[fabrikasi-31-aralik-2019-tarihine-11559145-haberi/](https://www.haberler.com/tank-palet-fabrikasi-31-aralik-2019-tarihine-11559145-haberi/). [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

İnternet Haber internet sitesi.

<https://www.internethaber.com/katar-emiri-kimdir-seyh-tamim-bin-hamad-altani-esi-ile-1841939h.htm>. [Erişim tarihi: 15 Mart 2019]

Kimkurdu internet sitesi. Tank Palet Fabrikası'nı kim kurdu? Kurucusu olan kurumlar hangileri. <https://kimkurdu.com/tank-palet-fabrikasini-kim-kurdu-kurucusu-olan-kurumlar-hangileri/>. [Erişim Tarihi: 7 Mayıs 2019].

NTV internet Sitesi. ABD Ürünlerine Ek Vergi. 15 Ağustos 2018.

<https://www.ntv.com.tr/ekonomi/son-dakika-abd-urunlerine-ek-vergi-ek-vergi-getirilen-abd-urunleri-listesi,S90zQAcuSEmXJGU0vdLtdQ>. [Erişim tarihi: 13 Şubat 2019].

ORSAM (Orta Doğu Araştırmaları Merkezi) internet sitesi. Orta Doğu Analiz.

Temmuz / cilt:9 / sayı:81. https://orsam.org.tr//d_hbanaliz/14_info2.pdf. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Rosecrance, R., 2011, Daha Büyük Daha İyidir: Transatlantik Bir Birliğin Gerekçeleri.

<http://www.gif.org.tr/dusundurenler/daha-buyuk-daha-iyidir-transatlantik-bir-birligin-gerekceleri-richard-rosecrance>. [Erişim tarihi: 30 Ocak 2019].

Resmi Gazete internet sitesi. Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. 19 Aralık 2018 tarihli 481

nolu karar. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/12/20181220-2.pdf>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

Sönmezoğlu, F., 1984, Ülkelerin Dış Siyasetlerinde Bir Siyasal Etki Aracı Olarak

Ekonomik Önlemler. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/8330>. [Erişim tarihi: 31 Ocak 2019].

Sandıklı, A., 2008, Uluslararası Ekonomi Politik.

<http://www.bilgesam.org/incele/255/-uluslararası-ekonomi-politik/#.XFMh3c8zZsM>. [Erişim tarihi: 31 Ocak 2019].

Sputniknews internet sitesi. Trump Türkiye'ye Gümrük Vergisini İkiye Katladı.

<https://tr.sputniknews.com/abd/201808101034695422-trump-turkiye-gumruk-vergisi-ikiye-katladi/>. [Erişim tarihi: 13 Şubat 2019].

Sputniknews internet sitesi. Zeybekci: Katar'a 71 uçakla 5 bin ton gıda yardımı

gönderildi. <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201706171028933113-zeybekci-katar-ucak-5-bin-ton-gida-yardimi/>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Sputniknews internet sitesi. ABD tehditlerini uygularsa Türkiye NATO'dan çıkmak

yerine NATO'da kalıp sistemi kilitler. <https://tr.sputniknews.com/columnists/201807271034488938-abd-nato-turkiye-yaptirim-ekonomi-rahip-brunson-kriz-tehdit-kredi-uluslararası-kuruluslar-trump/>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

Sputniknews internet sitesi. Trump, F-35'lerin Türkiye'ye teslimini durduran kararı

imzaladı. <https://tr.sputniknews.com/abd/201902211037783335-abd-turkiye-savas-ucaklari-kasima-kadar-verilmeyecek/>. [Erişim Tarihi: 6 Mayıs 2019].

Sözcü Gazetesi internet sitesi. Erdoğan Süzer. Askeri fabrika Katar ordusuna geçiyor.

<https://www.sozcu.com.tr/2019/gundem/askeri-fabrika-katar-ordusuna-geciyor-3126855/>. [18 Nisan 2019].

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) internet sitesi. Kurulan Kapanan Şirketler

İstatistikleri. <https://tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>. [Erişim Tarihi: 3 Nisan 2019].

T24 Bağımsız İnternet Gazetesi internet sitesi. “ABD-Türkiye ticaret savaşı az bilinen

bir papaz sebebiyle mi çıktı; tek kelimesine bile inanmayın. <https://t24.com.tr/haber/abd-turkiye-ticaret-savasi-az-bilinen-bir-papaz-sebebiyle-mi-cikti-tek-kelimesine-bile-inanmayin,680171>. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

T24 Bağımsız İnternet Gazetesi internet sitesi. ABD-Türkiye ticaret savaşı 'az bilinen' bir papaz sebebiyle mi çıktı; tek kelimesine bile inanmayın. <https://t24.com.tr/haber/abd-turkiye-ticaret-savasi-az-bilinen-bir-papaz-sebebiyle-mi-cikti-tek-kelimesine-bile-inanmayin,680171>. [Erişim Tarihi: 2 Mayıs 2019].

T24 Bağımsız İnternet Gazetesi internet sitesi. Sakarya'daki askeri fabrika, Katarlılara satılacak. <https://t24.com.tr/haber/sakaryadaki-askeri-fabrika-katarlılara-satilacak,784009>. [Erişim Tarihi:8 Mayıs 2019].

T.C. Cumhurbaşkanlığı Kurumsal Sayfası internet sitesi. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: Katar, Türkiye'nin gerçek bir dostu olduğunu göstermiştir. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/96229/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-katar-turkiye-nin-gercek-bir-dostu-oldugunu-gostermistir->. [Erişim Tarihi: 16 Nisan 2019].

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı internet sitesi.

<http://www.mfa.gov.tr/katar-kunyesi.tr.mfa>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

Uluslararası Yatırımcılar Derneği (YASED) internet sitesi. 2017 Yılı İlk Çeyrek

Uluslararası Doğrudan Yatırımlar Değerlendirme Raporu. <https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2017/>

www.yased.org.tr/ReportFiles/2017/

[YASED_UDY_1%20%C3%87eyrek_degerlendirme_raporu_2017.pdf](https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2017/YASED_UDY_1%20%C3%87eyrek_degerlendirme_raporu_2017.pdf). [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

<http://www.vahdet.info.tr/isdunya/dosya4/1075.html>. [Erişim Tarihi: 8 Mayıs 2019].

Williams, P., 2003, Savaş ve Politikanın Kesintisiz Akışı.

<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/mayis03/tr/aykonu.htm>. [Erişim tarihi: 30 Ocak 2019].

Yeni Akit internet sitesi. Başkan Erdoğan: Tank palet fabrikasının satılması diye bir Şey yok!. <https://www.yeniakit.com.tr/haber/baskan-erdogan-tank-palet-fabrikasinin-satilmasi-diye-bir-sey-yok-586839.html>. [Erişim Tarihi: 18 Nisan 2019].

Tablo Kaynakçası

Tablo 1: Hürriyet Gazetesi internet sitesi. Dünyada en fazla doğal gaz rezervi Rusya'da.
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/dunyada-en-fazla-dogalgaz-rezervi-rusyada-40875411>. [Erişim tarihi: 12 Mart 2019].

Tablo 2: Enerji atlası.com internet sitesi. Ükelere Göre Dünya Petrol Rezervi.
<https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html>. [Erişim tarihi: 12 Mart 2019].

Tablo 3: Hürriyet Gazetesi internet sitesi.
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarin-dunyada-335-milyar-dolarlik-yatirimi-var-40480893>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

Tablo 4: haberler.com internet sitesi.
<https://www.haberler.com/katar-in-turkiye-de-18-milyar-dolar-dunyada-9697549-haberi/>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

Tablo 5: YASED İnternet sitesi.
<https://www.yased.org.tr/ReportFiles/2017/YASED.UDYÇeyrek.degerlendirme.raporu.2017.pdf>. [Erişim Tarihi: 2 Nisan 2019].

Tablo 6: Hürriyet Gazetesi internet sitesi.
<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iste-katarin-turkiye-yatirimlari-40485286>. [Erişim Tarihi: 3 Nisan 2019].

Tablo 7: TOBB İnternet sitesi.

<https://tobb.org.tr/BilgiErisimMudurlugu/Sayfalar/KurulanKapananSirketistatistikleri.php>. [Erişim Tarihi: 3 Nisan 2019].

Tablo 8: DEİK (Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu) internet sitesi. Katar Ülke Bülteni.

Ekim 2017. <https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>. [Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019].

Tablo 9: Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) internet sitesi. Ülke uyruklarına göre

yabancılara yapılan konut satış sayıları, 2015-2019. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2339. [Erişim Tarihi: 19 Nisan 2019].